

HÉVÍZ

Művészeti és társadalmi folyóirat

XX. évfolyam • 2012/5-6 • Ára: 490 Ft

Borbély Szilárd

Tolvaj Zoltán

versei

Babiczky Tibor

Háy János

novellái

Christie for Christmas

Fehér Béla

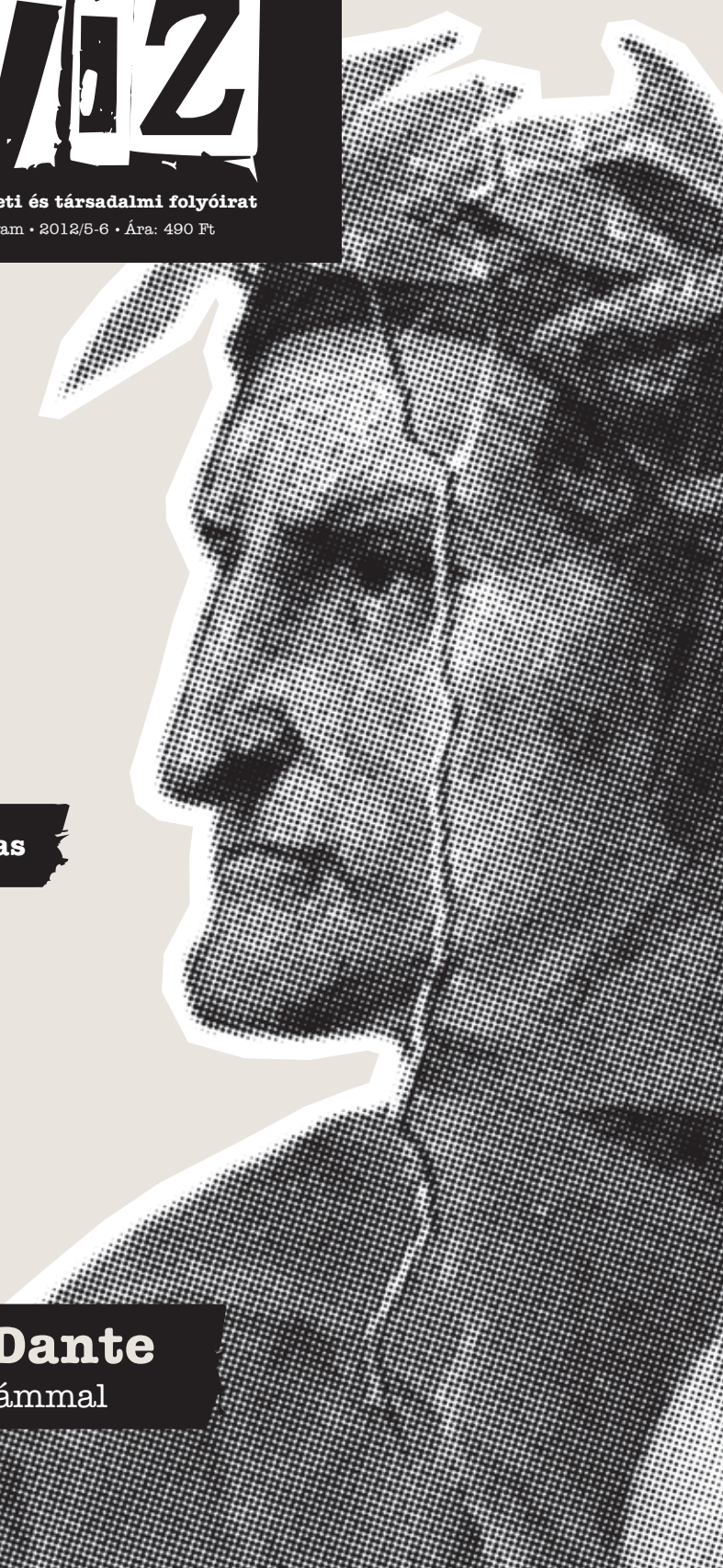
a kolbász elmúlásáról

A másnapos

Bukowski

Új magyar Dante

interjú Nádasdy Ádámmal

Nyílt víz

Tolvaj Zoltán: Szavanna (vers)	7
Háy János: A pótolhatatlan balszélső (novella).....	10
Borbély Szilárd: A Deukalion Termelő Szövetkezet (vers)	16
Kötter Tamás: Ikertornyok (novella)	21
Szócs Petra: Függöny, lámpa; Meghívás (versek).....	29
Nagy Koppány Zsolt: A Megbotránkozatható (novella)	31
Gáll Attila: Kimenő (vers)	37
Para-Kovács Imre: A tökéletes állat (regényrészlet)	38
Papp-Für János: megtévesztés (vers).....	44
Kamer-taj, avagy a hold-ló (török népmese, Gálfalvi Zsolt fordítása)	46
Zudor János: Én vagyok az (vers)	52
Áfra János: Rizóma (vers).....	53
Babiczy Tibor: Sérült áru (novella)	54
Garaczi László: Délutáni séta; A menyét tánca; Néma sáv (versek)	61
Láng Orsolya: Szürkület a Zsidó vértanúkon (vers).....	64
Fehér Boldizsár: Veteránok; A méterbizottság (novellák)	67
Dante Alighieri: Isteni Színjáték – Paradicsom (részletek, Nádasdy Ádám fordítása).....	72

Vízibicikli

Se bús, se hő (Szálinger Balázs beszélget Nádasdy Ádámmal az Isteni Színjáték új fordításáról)	83
Christie for Christmas (Szederkényi Olga interjúi Agatha Christie sikerének titkáról).....	97

Hajószakács

Fehér Béla: A magyar kolbász lassú elmúlása	111
Darida Benedek: A kigyó szárnya (esszé Charles Bukowskiról)	121

Hullámverés

Krusovszky Dénes: Az elviselhetőbb halálfélelem (Gyórfy Ákos: Haza)	131
Vincze Ferenc: Mese, ha magyar (Mosonyi Aliz: Magyarmesék)	134
Bárdos Deák Ági: Imádtam a rock ,n' rollt (Patti Smith: Kölykök)	136
Éles Árpád: Berlin. Budapest. Balbec (Dunajcsik Mátyás: Balbec Beach)	140
Barlog Károly: Állati könyv (Márton László: Te egy állat vagy!)	142

Öböl

Szántó Endre: A boldog békeidők fürdővendégei	147
---	-----

Hévíz
Művészeti és társadalmi folyóirat
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs
Szerkesztő: Cserna-Szabó András
Olvasószerkesztő: Cséby Géza

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,
Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította Dr. Kiss Lajos
Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.
Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester
e-mail: hevizfolyoirat@gmail.com
Terjesztés, előfizetés: Csongrádiné Olasz Sára csongradine@hevizph.hu

Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.
Nyomás és kötés: T-CONT Kft., Hévíz

ISSN szám: 1216-8181

NYÍLT VÍZ

Tolvaj Zoltán

SZAVANNA

Mert utólag, ha jobban belegondolt,
teljes képtelenség lehetett ott aludni.
Nézni, ahogy megágyaznak az előszobában,
vagy a feldúlt galériákon. Átjárás ne legyen
efféle éjeken. Csupán a másik bőre, húsa,
takarója, idegei alá jártak kísérteni.
Abban a helyiségben, ahol elszállásolták,
albínó oroszánokat vetített a tévé. Teagóz,
nádcukor, szantál és mentaillat, délebbre fekvő
kerek árterek, kétértelmű lábfelhúzások,
egy kanapé. Mint túlhevült gyerekkorában,
részesült valami halvány, hűvös altatásban.

Aztán ledőlt magától. A jötevők elindultak
rejtélyes fekhelyeik felé, amit leginkább
eldugott, titkos állati alomnak képzelt,
kibélelve prémmel, nyers bőrfelszínnel.
Ha legalább egyszer lehetne büszke
levetve fogyatékait, meztelensége
sodronyingét, talán kapna a kezébe
fegyvert, hogy beteljesítse
a rituális döféseket.

Csak felforgatták ezek az éjszakák.
Vesztett mimikrije izzott a leplek alatt
hevülten keresve az elalvás előtti
görcsös pózokat. Végül felkelt,
nem pusztán a nikotinéhségtől,
volt, hogy ő volt az űzött, volt,
hogy ő volt a vad. Csak ne hallja,
suttogott, meg ne hallja, ahogy ropog
a padló alatta, amikor közeleg.

Lassan harangozni kezdett egy bögre belsejében. Így rázta fel a kisemlősöket, de végül visszafordult, és elhevert a fülledt beltéri áramlatokban. Plafonon egy kézárnyék riadt csőrei, fejénél kagylófüzér, amibe a homlokát veri majd ébredéskor. Az ilyen éktelen zörejektől illan el a vad – hiába minden villanyoltás. Sikertelen kalandtúra egy lehetetlen égövű szobában.

A kígyóterrárium kéklő holdja mellé a tévé sugárzott békés almot, lágyan alábeszélt természetpornót. Kamaszodik az öt éves gibbon, nem akarja, hogy folyton cipeljék, önálló otthont követel magának. (Tisztán kivehető a ködben) Rómeó-gibbon ott lóg a trapézon.

Arra gondolt, miként indulhat útnak a folyosóparti vadcsapáson, hogy szuszogása a tiltott szobában közte és a fogyatkozó fél között eggyé váljon egy világosabb szájban, közös orrjáratokban. De a kiszemelt szobán nem volt bejárat, falai valami ismeretlen anyagból álltak ellen. Talán üvegből vagy puszta képzeletből. Egy fortyogó kocka őrizte ekkor őket, elválasztva a könnyűt a nehéztől, közelit a távolától, s így tovább.

Horrorrá lett, ami híg volt s tündérszerű. Kamera hangol csupa tompa részletet. Nem a vágó honolt, nem ahhoz tapadt

barna vérhuzat, dobhártyája csengett, sugárzott fehérlő, passzív kürtöket, mint a csont váza saját anatómiája mélyén. Esetlen túlmozgásnak tűnt, amit engedett a kanapé eresztéke. Egyfajta kód ez – így üzenhetett, az őrzött terület védtelen túloldalára.

Rómeó-gibbon körbenézett. A következő állomás az erdő, hörögte, de nem volt hozzá szava, se beszéde, nem minden gibbon ilyen szerencsés. Belátta, ebből többet nem meríthet. Végül aszályba öltötte nyelvét az albínó oroszlán, kit le sem terített.

Tolvaj Zoltán *(Budapest, 1978)* költő, műfordító. Két verseskötete: *A medve lépései* (2001), *Töréstezt* (2007). 2010-ben Móricz Zsigmond-ösztöndíjas.

A PÓTOLHATATLAN BALSZÉLSÓ

Egyszerűen pótolhatatlan vagyok, gondoltam, helyesebben azt gondoltam, hogy pont ez látszik rajtam, nem az, amit valójában gondoltam, hogy ugye bevesztek az osztálycsapatba, ugye nem kell az osztálymeccset azzal a két fiúval nézmem, akik tulajdonképpen csak a nevük alapján lettek fiúként értelmezve, különben mindenki inkább lánynak tartotta őket. Pótolhatatlan vagyok, ezt a Szabó Bécinek, a csapatkapitánynak tudnia kell. Ballábas csatár, hát arra aztán minden osztályválogatottnak szüksége van, de csak nekünk van olyanunk, ugye az én személyemben. A ballábas csatár az lesz a csodafegyver, mondtam a Szabó Bécinek és nekiadtam közben a melódia-kockát, amit reggel a zsebpénzemből vettem, épp erre a célra. Előrerohanok, a kapus nem is érti majd, hogy honnét jön a labda, mert annyira szokatlan neki egy ilyen játékos, sőt, bámul, hogy most hogy is van ez, elgondolkodik, hogy ennek a gyerekek melyik lábánál is van a labda, és mért pont ott, s amíg elgondolkodik, én ripsz-ropsz begurítom, csak úgy finoman, mint a nagyok, a bamba kapus mellett a hálóba. Szóval ilyen képet vágtam, az érveimet megingathatatlanul alátámasztotta egy újabb melódia-kocka, és be is kerültem az osztályválogatottba. Bal-

szélsőt játszottam értelemszerűen. A másik negyedikkel játszottunk, ez az alsós bajnokság volt, amiben jó esélyünk volt, hogy kiszorítsuk az ellenfelet, főként, ha beleszámítjuk a ballábas csodacsatár jelenlétét a mérkőzésen.

Ott feszítettem az ellenfél térfelén, alig vártam, hogy az a nagyszerű indítás megtörténjen, már a meccs elején előkészítettem a lábamat, hogy a labda bármikor rátalálhasson, ha odaér. A várakozás nem volt hasztalan. A meccs utolsó negyedében történt, de tényleg, ahogyan a Puskás Öcsi felé a Vámosmikola – Kemence rangadón, épp úgy hasított át a levegőn a labda. Abban az időben különben minden faluban volt egy Puskásöcsi, a miénk is nagymenő volt, amúgy Kovács Karesznek hívták, de ezt a hétköznapi nevet már egyáltalán nem használta. Puskásöcsi volt. Így is biztatták őt a meccs során egyre részegebbé váló helyi erők, hogy „Öcsi, lödd be, Öcsi, lödd be, bazmeg”. És az Öcsi ilyenkor tényleg belőtte. Bár némi problémát okozott, hogy a Kemence válogatottjának is volt egy Puskásöcsije, s neki is azt kiabálták, hogy „lödd be, Öcsi”, s persze ettől aztán hatalmas zűrzavar keletkezett. A Kovács Karesz visszazólt a közönségnek, hogy mit löjek be, nincs nálam a labda, s amíg ő a közönséggel perlekedett, ahelyett, hogy védelmi pozícióba loholt volna, a másik csapat Puskásöcsije bevarrta a gólt.

Szóval indítottak, jobbszélről jött a passz, épp oda, ahová kellett, a bal lábamra, és én húztam kettőt a labdával, kicseleztem egy védőt, elhasalt előttem, vagyis majdnem. Nagyon látványos csel volt, tudtam, a Kis Mari is néz, valójában az ő jelenléte generálta bennem ezt a lehengető játékmódot. Láttam magamat kívülről, hogy milyen kecsesen húzom el a labdát, és akkor a kapu felé fordultam, már csak a kapus volt előttem, utolsó percek voltak a meccsből, most lehetne fordítani a döntetlen, és én fogok, gondoltam. Lendítettem a csodabalt, hatalmasat rúgtam a műbőr fociba, a labda elsuhant az előrerohanó kapus füle mellett, csak a szelét fogta meg, a golyót nem. Apám, mekkora gól, gondoltam, mikor hirtelen azt vettem észre, a labda jön visszafelé, teljesen érthetetlen volt, ami történt, bámultam meglepetten, mint a ballábas csatár rácsodálkozó kapus. A labda elsuhan mellettem, a korábban lecselezett védő elcsúsz, azonnal indítja az elől lévő csapattársat, az meg bummm, be a hálóba. Ez hogy történt, törtem a fejem, amikor hallottam, hogy a Szabó Béci üvölt épp felém, átgázolnak a szavai a pálya jobbszéléről a balszélre, üvölt, hogy mekkora nagy fasz vagyok, hogy most miattam. Dehogymiattam, nem, én pont jó helyre irányoztam, biztos az időjárási viszonyok, próbálkoztam, de a Béci nem tudta abbahagyni, a feje elvörösödött, és teli torokból ócsárolt. A meccs után az öltözőben is mindenki nekem jött, hogy rajtam múltott, és én ahelyett, hogy begurítottam volna az üres kapuba, szóval elbasztam, meg passzolhattam is volna, de baromi önző vagyok,

olyan önző vagyok, hogy még miniszterelnök is lehet belőlem egy későbbi korban, ha addig nem vernek agyon a csapattársaim. De én biztos nem tehetek róla, mondtam, meg hogy tulajdonképpen sokkal nagyobb teljesítmény kapásból eltalálni a kapufát, mint beletalálni a hálóba, mennyivel kisebb egy kapufa, és nem is lehet érteni, a focit mért gólrá játsszák, mért nem kapufára. Mindig ezek a megcsontosodott szabályok, holott lehetne unortodox-focit is játszani, s ilyen értelemben tulajdonképpen, mi győztünk. Hülye vagy te, bazmeg, olyan nincs, mondta a Béci, aki csak azért nem nyomott be egy rohadt nagyot, mert annyira meglepte ez a kapufaügy, az akció ennyire pofátlan értelmezése. Meg azért, folytattam, a védelem is megéri a pénzét, mi a francot csinált, hogy engedte a másik csapat csatárját gólt lőni. Oké, mondta a Szabó Béci, akkor te védő leszel, érted, akkor ott javíthatsz a helyzeten. De én csatáralkat vagyok, meg hát ott tudom legjobban kamatoztatni a bal lábam. Azzal a kamattal csak szarul járunk, mondta a Béci. Te hátvéd vagy, amíg akarom, hogy legyél, de ha azt akarom, hogy semmi se legyél, akkor semmi sem leszel. Ekkora hatalom volt egy csapatkapitány, teljesen meghatározta a másik ember helyét a csapatban, s miután ez a hely kihatót mindenre, a helyét tulajdonképpen az egész világban.

Az öltözőben voltunk, a glotgatyára húztuk rá a nadrágunkat, mert olyan idők voltak azok, hogy minden fiú, az orvos gyerekét kivéve, eleve focistának öltözött. A nagymenőknek stoplis cipője is volt. Sőt, egyenesen a nagymenőség függvénye volt a stoplis cipő. Ahhoz, hogy nagymenő legyek, gondoltam, ezt az eszközt be kell szerezni. A stoplis cipőt Csehszlovákiában árusították, mint minden jó cipőt. Átmentünk ócska cipőben, aztán be a sturovói vagy ipolysági cipőboltba, megvettük a prima újat, a régi a határ előtt ki lett dobva a Zsiga ablakán. Szóval így kaptam stoplis cipőt, mert az apám, hogy kompenzálja a matek hármassal miatti pofonért, vállalkozott a stoplis cipő átcsempészésére. Megyünk a határ felé. Már az új cipő van a lábamon. A határőr kinyitja az ajtót. Mi van, stoplis cipőt vettünk? Nem, mondtam, csak az unokatestvéreimmel fociztunk, és azért van rajtam. Van nekik egy csapatuk, s amikor ott vagyok, engem is bevesznek. Pont rád van szükségük? Igen, ballábas vagyok, s nagyon kell nekik egy ilyen csatár. Mért nincs váltócipőd akkor, kérdezte a határőr. Ja, azért, mert ha váltócipőm lenne, akkor a határőr bácsi azt hinné, itt vettem Csehszlovákiában a stoplist. És nem itt vetted? Nem, ha itt vettem volna, akkor lenne váltócipőm, de az nincs, mert... Hol vetted akkor? Budapesten, mondta az apám. Igen, mondom én, ott is kapható, minek vennénk akkor máshol. Mert itt olcsóbb, mondta a határőr. Tényleg, mondtam, nem is tudtam. Átjöttünk a határon, s a következő meccset, igaz, hátvédnek lefokozva, már ebben a cipőben játszottam.

Sorsdöntő rangadó, ha ezt megnyerjük a körmérkőzésben, akkor újra játszhatunk a bajnoki címért a másik negyedikkel, akiktől a kapufa segítségével kaptunk ki. Ha nem nekik játszik a kapufa, soha nem tudnak lenyomni minket. Szóval ott serteperéltem hátul, a hátvédnek ugye semmi dolga, csak ácsorog, s ha véletlen arra jön egy ellenfél, felrúgja, amikor a bíró nem figyel. Valójában egy hülye véletlen volt, a labda gurult felém, s én előre akartam rúgni, de valahogy az a hülye stoplis cipő annyira szokatlan volt, hogy magasabban volt benne a lábam, mint a normális tornacsukában, a stoplik feltartották, szóval a labda megpördült a lábamon, és irányt változtatott. Nem én voltam a hibás, én valójában csak hazaadtam, s ha a kapus nem jön ki, akkor ugye nem lesz gól, de az a hülye kapus kijött, mert nem gondolta, hogy énnekem kell az a labda, és a lábamon megpördült foci elgurult mellette, be a hálóba. Öngól, basszus, ez öngól, kiabált a Szabó Béci. Én csak hazaadtam, mondtam, ha nem jön ki a kapus, akkor... Öngól, hát ilyen nincs, neked bazmeg útban vannak a lábaid a focihoz. De tényleg csak haza akartam gurítani, nem tudtam, hogy kijön a kapus. Máskor nézzél már körül, a francba, vagyis már nem kell, mert ennyi volt, érted, ennyi, többet nem szeretnék a pályán látni, de még a pálya közelében sem, te bazmeg az ellenféllel vagy, nem velünk.

Az osztály értékskáláján a legmélyebbre zuhantam, a Kis Mari, akivel sokáig el tudtam hitetni, hogy hátvéd is azért lettem, mert rám mindenhol szükség van, lévén ballábas játékos, most már egyáltalán nem állt velem szóba, reggel úgy ment el mellettem, mintha nem is lettem volna. A futball hivatalos világból kikerültem, megszűntem létezni, s ezzel megszűnt a státuszom is az osztályban, jó matekjegyekkel csak az apám előtt lehet villogni, az osztályban erről jobb hallgatni, a Szabó Béci például mindig karót kapott. Maradnak az amatőr rangadók a vásártéren, gondoltam.

A vásártér és környéke olyan volt, mint az orosz nemzetgyűlés a 17-es fordulóm előtt: a kisebbség volt többségben. A meccsek, a cigányok és a parasztok között zajlottak, helyesebben a brazilok, mert a cigányok brazilokként értelmezték magukat akkortájt, lévén a brazil csapat világklasszis, s ők magukat némiképp a bőrszín alapján zökkenőmentesen azonosították ezzel a csapattal, volt közöttük Pelé is, helyesebben több Pelé is volt, mindenki Pelé volt. Néha ez vitákat is szült, hogy mikor melyik Pelének passzolják a labdát, vagy hogy ki az igazi Pelé. Szóval a brazilok meg a magyarok játszottak, csak a brazilok nagyobb létszámban voltak, mint a magyarok, ezért néhány brazil játékosnak át kellett állnia a magyarok közé. A brazil játékosok ezt büntetésként élték meg, nálunk csak Albertflóriánok vagy Beneferik lehettek, néha Káposzták, de Pelék semmiképpen nem, de nem volt mit tenni, a létszám az létszám. A sértett brazil

játékosok persze egyáltalán nem velünk voltak, titokban az ellenfélnek játszottak, állandóan rosszul passzoltak, mindig valamelyik helyzetben lévő Pelének, szóval afféle beépített ellenségek voltak. Ez így igazságtalan, mondtam a brazil csapat kapitányának, s hogy a Kis Pityut, aki kapus volt, vegyék át, mert úgy lesz a dolog kiegyenlített, ha nekik nem lesz annyira jó kapusuk. Hosszas agitálás után sikerült rábeszelnem őket, mert a kapuba kényszerített brazil játékos, aki szintén Pelé volt, tehát egy lehetséges gólkirály, már régen ki akart jönni, játszani. Ám a Szabó Pityu olyan volt, hogy ő azért lett kapus, mert más nem akart, igaz, ő sem, de őt senki nem kérdezte, mit akar. Ő azt csinálta, amit mondtak neki, állt a kapuban, és ha nekirúgták a labdát, akkor visszapattant róla, ha mellé rúgták, akkor gól lett. Tulajdonképpen egy plusz kapufa volt a kapu közepén. Na, ez lett a brazilok veszte, mert seperc alatt tizenkét gólt kaptak, amikor a magyar csapat csak hetet. Akkor a brazil csapat kapitánya, egy bizonyos Pelé nevű gólkirály, rájött, hogy az ő feje kurvára át lett vágva a Kis Pityuval, s hogy ez az átvágás tőlem származik. Figyelj, monda, figyelj, te, átnyomta a fejemet, te csak... Én, dehogy, csak így igazságos, mondtam. Az nem igazság bazmeg, hogy ti nyertek, amikor szarabbak vagytok. Te beépítetted a kapuba ezt a faszkalapot, aki nemhogy védeni, még a kapu közepén állni se tud. Ebben különben volt némi igazság, mert a Kis Pityu, amikor elől volt a labda, leült kicsit pihengetni, meg a hangyákat nézni a fűben. Végül a vita azzal zárult, hogy a két csapat egymásnak esett, és lett egy hatalmas bunyó a vásártéren, ami után értelemszerűen kiszorultam az amatőr bajnokságból is.

Nehéz annak a sorsa, aki nincs benne egyetlen focicsapatban sem. Az orvos gyerekével kerül egy szintre, akinek fehér alsógatyája volt. Mindenki magasról köp rá. Nem glória van a feje fölött, hanem egy óriásplakátnyi felirat, ő az, aki nem focizik sehol. Ezt a szégyenbélyeget kellett hordanom. Úgy éreztem, ezt mindenki látja rajtam, holott a helyzet még ennél is rosszabb volt. Senki nem látta rajtam, mert engem sem látott senki, hogyan látta volna a szégyenbélyegem. Keresztülnéztek rajtam, elmentek mellettem köszönés nélkül. Aki nem focizik, az nincsen. Egyetlen célom volt, visszakeveredni a nemlétből a létbe, az észrevétlenségből az észrevettségbe. Akkor született az életmentő gondolat: a kézilabda. Én kézilabdázni fogok. Apámat rábeszéltem, hogy születésnapomra azt vegyen. Nem focit, kérdezte. Nem, mondtam, a focit meguntam, meg focizni mindenki tud. Te is, kérdezte. Én, hát persze, a fociban végre hasznosíthattam, hogy ballábam van. Mennyi, kérdezte, és nevetett. Mi mennyi, kérdeztem vissza. Ballábad van. Nem nevettem, csak mondtam, hogy most már a bal kezemet is szeretném hasznosítani, és az a kézilabdánál lehetséges, merthogy kézzel játsz-

szak. Na, jó, monda, és születésnapomra valóban megkaptam a kézit. Ezt követően azzal jártam iskolába: táská és egy hálószatyorban, hogy mindenki lássa, a kézi. Örökösen a kézilabdáról beszéltem. Megtanultam pár kéziszót, meg néhány szabályt. Hatosvonal, hetes, kilences. Kézilabdázni senki nem tudott, épp ezért nem látszott, hogy tulajdonképpen én sem. Az iskola egyszemélyes kézilabda-válogatottja lettem. Aztán még egy harmadikos fiú csatlakozott. Nem kérdeztem, miért, tudtam, hogy az ő Szabóbécijük kizárta a focicsapatból, valami állandóval, ahogy engem is. Vele játszottunk, dobáltuk kapura, hol ő védett, hol én, s vártuk, hogy majd összeálljon a teljes csapat. És lassan szaporodtunk, az osztályválogatottból elűzött focisták menekülőhelye lett az iskola kézilabda-válogatottja, afféle szociális védőháló, ami megóv a teljes lesüllyedéstől. Egy hely, ahol a szégyen feloldható volt. Aki odakerült, soha többet nem akart focista lenni. Lenézte azokat, akik az osztályválogatottban maradtak, s titkon arról álmodott, hogy valamikor majd a kézilabda lenyomja a focit, hogy nemzeti kézilabda iskolát hoz létre egy miniszterelnök, s óriási pénzeket kapnak majd, nem győzik elszórni, s hogy egyik-másik játékos milliárdos áron fog elkelní. Exportcikk lesz a magyar kéziszó, szemben a focistával, akiket csak úgy árusítanak majd, mint a lejárt konzerveket, akciós áron vagy ingyen.

Háy János (Vámosmikola, 1960) József Attila-díjas költő, író, drámaíró.
Legutóbbi kötete: Egy szerelmes vers története (2010).

Borbély Szilárd

A DEUKALION TERMELŐ SZÖVETKEZET

1a

Amikor az istenek vizet bocsátottak a földre,
az átemelő szivattyút épp apám kezelte. A görbe
folyó gátja mellett lapult a kis kunyhója.
Sivár férfiszoba, rideg deszkabódé volt,
az ablaka berácsozva. Egy nagy rozsdás
vaslakat zárta. Zsír és pálinka volt benne
kenyérrel. Füstölt sonka, szalonna kevés.

1b

A gátat két vascső fúrta át. Nehézkesen
pöfögött a dízelmotor, amely meghajtotta
a szivattyú hengereit, amelyek jártak

1c

le s fel egész nap. Borzasztóak a gépek,
mert nem fáradnak soha el. Valami örökre
elátkozott erő hajtja őket. Szívták fel a hatalmas
csőbe a folyó vizeit. Roppant kígyóként
tekergett a rozsdás cső a folyótól át
a mezőre. Ráccsal meg szűrőkkel volt
a vége lezárva, hogy elszippantsa a görbe

2

futású medertől a vizet. Apám nézte a gép
óráit, kapcsolta a fekete bakelitből készült
fő- és alkapcsolókat. Figyelte, simogatta, próbálta
szelídítgetni a borzalom gyermekeként
született vasszerkezetet. A gép nem aludt,
és apám szolgálta egész nap, éjjel és nappal.

Csodálata tartotta lekötve. A gép megbabonázta,
és nem tudott szabadulni előle. Vigyáznia kellett
a nyomásra, a motor hűtésére, az olajozásra,
hogy a népgazdaságot ne érje sehol kár.

3a

Így telt az idő. Nagy hordókban állt ott a
gázolaj. Körülötte a kiégett fű zörgött, ha
szél futott végig a parti fűzek koronáján. Eldobott
rongyokkal szívta apám fel az elcsöpögött
olajat. Fényesítette az alkatrészeket, a
tompá fém rudakat smirglizte, hogy csillogjon
az öntvény. A ritka rézcsövek ragyogása
olyan volt, mint az őszi lombkorona
látványa. A sárga és a ritka vörösréz tiszteletet
keltett, meg az új anyag, az addig sose látott
nikkelborítás. Az autók meg a vadiúj
motorok luxusa volt ez a fém. És mint Kirké
szigetén, itt a gépek varázsolták el az
embereket. A férfiak, akik a gépek közt

3b

laktak. Kék munkásruha, bakancs, egyhetes
borosta az arcon. Gyomorszagú csókot
kaptam apámtól. Hányás- és pálinkaszagot. El-
morzsolt könny volt szeme sarkában. Meg-
alázottság, félelem és sunyiság érződött
ekkor ki belőle. Rozsda és gépzsír, kipufogó
szaga terjengett erre felé. Apám előjött a
kalyibájából, amelyben a szolgálatot teljesítette.

Nem jöhetett haza hozzánk, mert a népgazdaság meg a téesz vagyónát őrizte, meg a gépet. Karbidlámpával világított a sötétben, azzal ment le fenekezni a folyóra. Harcsákra vadászott, a folyó isteneitől hogy titkon orozza.

4

Így telt el az ősz, amikor a rizstáblák már szomjasan várták a tavaszt, hogy beleplántálják a gyenge növényeket. Ezért ősszel előkészítették a talajt, mert még sose látott senki erre növényt, csak a boltban a rizskását hántolva. Csak a B rizst. Az istenek izgatottan lesték e merészséget, amely megváltoztatta a tájat. A Deukalion téesz példa gyanánt állt a többi előtt. A szikes talajon hogy terem majd új világ: zöld tenger, amelyből a zárszámadáson osztanak majd a tagoknak végre haszont is. Apám hitt benne, hogy a mostani ötéves terv már elhozza a jobb életet nekünk is.

5a

Anyám nem hitte soha, azt mondta apámnak, hogy meneküljünk, amíg lehet el. Nincs ennek értelme semmi. Gyűlölnék minket, még a családot se akarja, hogy itt légy, mondta. Miért kapaszkodsz beléjük, ha ők se szeretnék. Itt semmit se tanulnak

5b

a gyerekek. De apám csak ragaszkodott, és nem tudta elhagyni a helyet. De az árvíz után kizavarta őt a falu, kivetette magából. Kirúgták a téeszből, de ő másnap reggel bement, felvette a

munkát, mintha mi sem történt volna. Mert van családja, el kell tartani őket, ezt nem tehetik, mondta, és könnyögve akarta a munkát. Aztán

5c

mégis kidobták a műhelyből, ahol szerelőként tette volna a dolgát. Eljárt két faluval odább, Kömöröbe a keverőbe. Járt a talajosokhoz, akik földgyalukkal dolgoztak. Rizsföldeket készítettek, gátakat, a termőréteget legyalulták. Járt az erdészethez télen, törzsöközni. Volt munkanélküli: makkot szedett az erdőn, eladta a disznós gazdáknak, hogy hízzon az állat. Taplógombát szedett le a fákról. Aztán

6a

amikor senki se vállalta a Rizstelep gépházában az átemelő szivattyú kezelését, amellyel a rizsföldeket kellett víz alatt tartani nyáron, meg a távollétet a családtól, akkor őrá gondolt a vezetőség. Hat hónapig tartott a tanfolyam, amelynek díját hitelre fizette anyám ki. De az első ősz után a következő tavaszon jött a Nagy Árvíz, és néhány hordót elsodort magával a lerohanó zöldár. Kártérítésre kötelezte apámat a téesz, gondatlanságra hivatkozva. A kár nem vita tárgya. Az összeg akkora volt,

6b

hogy anyám összeomlott. Apám szót emelt, mire megverni akarták. Ekkor szaladt el a kerteken át, és két évig alig láttuk. Éjszaka jött begubózva ruhába, a kert felől felosont. Hajnalban már tova futott elmenekülve, hamarabb hogy a hajnal rózsája az ég alján szirmát kinyitotta. Mi meg éltünk

7

egyedül, szedegetve az erdön. Anyám tavasszal csalánt gyűjtött, hogy levest főzzön belőle. Míg apám egy fészkerben lakott, két évig kutatva a munka után mindig. Almás ládák raktára volt a szobája. A göngyöleget tartották itt. Ebből készített magának bútort. Ládákat rakott egymás mellé. Összekötözte spárgával. Egy szivacsot tett rá, meg egy katonai plédet. Almás láda volt a széke. Állítva két láda, volt az asztala. Így élt az apám két évig. Közben a Deukalion téesz földjén elapadt a víz. Elnyelte a föld a rizstelepet. Maradt a szikes, ami addig is ott volt.

Kötter Tamás

IKERTORNYOK

„Azért úgy láttam, hogy semmi sincs jobb,
mint hogy az ember örvendezzen az ő dolgaiban,
mivelhogy ez az ő része e világban:
mert ki hozhatja őt vissza, hogy lássa, mi lesz ő utána?”

Prédikátorok könyve

A Beautiful Day¹ dallamára Kriszta neve jelenik meg a mobiltelefonom kijelzőjén. Nem veszem fel. A telefonnal a kezemben felálllok az íróasztalomtól, és szépen lassan odasétálok az irodám ablakához, amely alkalmasint inkább a plafontól a padlóig húzódó belátásvédelemmel ellátott üvegfal.

Lenézek előbb az Árpád-hídra, amelyen járművek folyama hömpölyög, aztán a Dunára, amely piszkosszürkén örvénylik, és fadarabokat, műanyagpalackokat és bizonytalan alakú testeket sodor magával. Én felpuffadt állattetemeknek nézem őket. A hordalékok között hajók úsznak el, néha megszólaltatják kürtjeiket. Végül a szemközti toronyházat kezdem el bámulni, ahonnan, feltételezem, Kriszta hív. Az épület masszív tömbje, az egybefüggő üvegfelület, a tetőre szerelt légkondicionáló berendezések és antennák erdeje, a rajtuk fennakadt nejlonzacskók foszlányai és az időről-időre felröppenő és leszálló galambrajok látványa, meg a forgalom vagy a légkondicionáló berendezések szűnni nem akaró morajlása, amely minden hangszigetelés ellenére tompán beszűrődik az

Borbély Szilárd *(Fehérgyarmat, 1964)* Babérkoszorú-díjas költő, író, irodalomtörténész, egyetemi tanár. Legutóbbi kötete: *Hungarikum-e a líra?* (esszék, kritikák 2012).

1 Szám a U2 2000-ben megjelent *All That You Can't Leave Behind* című albumáról

irodám, furcsamód megnyugtat, és úgy döntök, hogy felveszem a telefont.

– Szia édeeee – búgja Kriszta.

– Helló – szólok bele a telefonba, anélkül, hogy Kriszta nevét vagy bármi olyat mondanék, amely esetleg biztatásul szolgálna számára a további beszélgetéshez.

Tizenegy óra van, délelőtt, hétfő, június eleje. Ma már túl vagyok egy értekezleten, néhány érdektelen telefonon és egy rövidre sikerült beszélgetésen a titkárnőmmel, Szabinával. Szabinát megpróbáltam rávenni, hogy vacsorázzon velem és Viktorral ma, holnap vagy holnapután este, és hozza magával Gabi nevű barátnőjét, akivel két hete találkoztunk a Symbolban² vagy a Mixben³, vagy bármelyik másik barátnőjét, természetesen csak azután, hogy Viktor is és én is leellenőriztük a Facebookon. Elmeséltem neki, hogy Viktornak bejött a barátnője, azt is, hogy Viktor is ügyvéd, és ugyanennek az irodaháznak a harmadik emeletén dolgozik egy másik nemzetközi irodánál. Azonkívül van egy Porsche 911-es kabriója, lovagol és vitorlázik.

Szabina egy ideig csak bámult rám, nekem meg elképzelésem sem volt, mi járhat a fejében. Végül azt mondta, hogy ő egyáltalán nem volt az elmúlt hónapokban sem a Symbolban, sem a Mixben, mert komoly kapcsolata van, és nincs semmiféle Gabi nevű barátnője, de azért majd még meglátja. Egyébként szerdán ráér, és van egy Ildi nevű barátnője, aki szereti a kabriókat meg a vitorlázást.

Miután Szabina kiment, előbb felhívtam Viktort, és megbeszéltem vele egy ebédet mára, esetleg holnapra, aztán egy ideig bámultam a számítógépem monitorját, aztán a festményt az irodám falán: durva vörös felület, rajta hatalmas, elnagyolt fehér cseppekkel, vagy valami ilyesmi. Végül elkezdtem pornófilmekből részleteket nézni. A *Rocco és a prágai csajok* után⁴ éppen a *Szexfoc*⁵ következett volna, amikor megszólalt a telefonom.

Kriszta azt mondja, mekkora disznó vagyok, hogy egész hétvégén nem hívtam fel, pedig megígértem neki, hogy elmegyünk vitorlázni a Balatonra vagy lovagolni a Káli-medencébe, és megmutatom a parasztházamat, vagy Villányba megyünk börtúrára, és meghívom a Crocusba, vagy leutazunk Tokajba és az Andrassy Kúriában

2 Szórakozóhely Budapesten

3 Szórakozóhely Budapesten

4 Forgalmazó: LUXx videó. Részlet a film ajánlójából: „Ennek a filmnek a főszereplői egymásnak szeznek gyönyörűséget. Rocco és a pokolian szép cseh angyalok, akik minden egyes orgazmussal a mennyországba jutnak.”

5 Forgalmazó: Golden Gate. Főszereplők: Mandy Bright és Mária Belucci. Részlet a filmajánlójából: „Az élvezet olyan, mint egy sportszennvedély. Egyszer valaki rákattan, utána nehéz leállítani. Ezt már nem lehet fokozni...”

alszunk vagy Sárváron, a Spiritben wellnesszezünk. Egyelőre nem mondok semmit, mert az igazság az, hogy már több mint egy hete nem hívtam fel Krisztát, és a hívsait sem fogadtam, de úgy érzem, ezt most nem lenne jó ötlet elmondani neki.

Kriszta huszonnyolc vagy harmincéves, egy szállítványozási cégnél vagy egy biztosítónál titkárságvezető. Szőke. Már az első vacsora alkalmával kijelentette, az italtól kicsit megnyúlt, ugyanakkor mégis komoly képpel, hogy én egy négyes, esetleg hetes személyiség vagyok. Később megtudtam, hogy hisz a lélekvándorlásban és abban, hogy korábbi énjünk újra és újra felbukkannak aktuális személyiségünkben. Biztos benne, hogy mindketten éltünk már korábban, más korokban is. Úgy érzi, én egy római császár vagy szenátor voltam, ő pedig hetéra, esetleg gésa.

Krisztát a Moulin Rouge-ban ismertem meg egy bankár- vagy jogászmulatóban⁶, az egyik csütörtök vagy péntek este. Akkor is Viktorral voltam. Elmúlt éjfél, mi pedig már alaposan eláztunk. A színpadnál álltunk, amikor összefutottunk Krisztával és két barátnőjével. Az egyiküket, akinek a nevére már nem emlékszem, de lehet, hogy Áginak hívták, ismerte Viktor. Korábban állítólag volt valami afférjuk, de lehet, hogy ezt csak Viktor szerette volna.

Miután bemutatkoztunk egymásnak, és rötyögtünk egy kicsit unalmunkban, mindenki elmondta, hol dolgozik. Mikor rám került a sor, komoly képpel azt mondtam, hogy én a fosomnál dolgozom. Mire kórusban visszakérdeztek, jól hallották-e, hogy Auchant mondtam. Mire én újra csak azt mondtam, hogy a fosomnál dolgozom, és kihasználva a csendet, amelyben még fájdalmasabban rosszul szólt Michel Telótól az Ai se eu te pego, megkérdeztem „mit iszunk?“, majd hozzátettem, de már a tömeget bámulva: „kiszáradok.”

Kriszta a Római-parton lakik, az egyik lakóparkban, egy háromszobás lakásban. Az egyik szoba üres, csak egy szobabicikli árválkodik benne, meg néhány doboz. Ezt szánja gyerekszobának. Ezt minden alkalommal elmondja, amikor felmegyek hozzá, és még azt is, hogy ha gyereke lesz, a szobát kékre fogja festetni. Van még néhány egészen jó olasz szakácskönyve és egy tengerimalaca papírdobozban. A malacot még nem láttam, csak a kaparását hallottam, meg mindenféle furcsa hangokat, amelyeket néha kiadott.

A kapcsolatunk alig három hónapja tart. Ezalatt már reggeliztünk, ebédeltünk, vacsoráztunk, ittunk egy kávét vagy koktélt a Liszt Ferenc téren, a Déryné-

6 Jogász- és bankármulatók: Budapest legnívósabb klubjaiban megrendezett partysorozat. A helyszín mindig változik, az emberek összetétele sosem: fiatal lányok keverednek kifutó harmincas-negyvenes nőkkel (az előbbieknél ezek az esték csupán erőfelmérések, de az utóbbiaknak az utolsó lehetőséget jelentik), és szexre éhes férfiakkal. Valójában – a buli jelzője ellenére – nincs sok köze jogászokhoz vagy bankárokhoz, pár ezer forintért bárki bemehet.

ben, a Baldasztí'sban, a Spoon Hajón, a Klasszban, a Pomodoróban, a Cantineban, a Mannában, a Miniben, a T&G-ben, a Csalogány 26-ban⁷. Wellnesszeztünk az Oxygenben, a Boscolo Spában, a Gellértben, a Sárvári Spiritben. Kirándultunk Villányba, a Káli-medencébe, a Dunakanyarba, Hollókőre, az Őrségbe, Tokajba.

Buliztunk a Mygnonban, az Ötkertben, az Oscarban, a Mixben, a Creolban, a Symbolban és a MOM Leroy Bistrójában⁸ (itt szigorúan csak péntek este). Elutaztunk hosszú hétvégére Prágába, Barcelonába, Athénba, Londonba és Velencébe.

Vitorlázunk a Balatonon és az Adrián. Az Adrián egyik alkalommal megittunk egy üveg Mumm pezsgőt a hajón, aztán az üres üvegbe beletettünk egy darab papírt, ráírtuk a nevünket meg az aznapi dátumot, és az üveget beledobtuk a tengerbe. Hajnalban arra ébredtem, hogy valami folyton nekiütődik a hajó oldalának. A pezsgős üveg volt az. Az áramlás meg a szél visszahozta az öbölbe, ahol aznap éjjel horgonyoztunk. Kihalásztam a vízből, aztán a papírdarabot, rajta a nevünkkel meg a dátummal, odaadtam Krisztának, aki sírva fakadt.

Ez ugyanazon a hétvégén történt, amikor Dubrovnikban vacsoráztunk. „Ez a hely teljesen üres”, mondta Kriszta, miután rendeltünk. Körülnéztem. Tényleg nem volt egyetlen vendég sem az egész étteremben, rajtuk meg a háborús bűnös kinézetű pincéren kívül. Gondolom, azért, mert előszezon volt. Aztán nagyon lazán, mint aki egyáltalán nem lepődik meg a dolgon, csak annyit mondtam: „Kibéreltem az egész éttermet. Kettesben akartam veled lenni.” Aznap este Kriszta másodszor sírta el magát Horvátországban.

Kriszta azt mondja, hogy még életében olyan jót nem evett, mint péntek este a Klasszban, legalábbis ami az eperöntetes grillezett kacsamáját illeti. És vegyem tudomásul, hogy gyakrabban kellene ide járnunk, és egyébként is több időt kellene együtt töltenünk, mert a kapcsolatunk igényli a közös programokat. Erre csak hümmögök, mert nem szeretem a kacsamáját, és az eperöntettől minden formájában hányingerem van. De nem mondom el Krisztának, aki egyébként sem vár a válaszomra, viszont megkér rá, hogy mondjam meg, de feltétlenül, Rolandnak, az üzletvezetőnek (fogalmam sincs, honnan ismeri), nehogy levegye az étlapról. Aztán megkérdezi, hová lett a bor, amit a Klasszban vettünk, mert a Cantine-ban, ahová „csak egy Calvadosra” kiáltással bekönyörögtem magam záróra után, még biztosan megvolt.

– Csak azt ne mondja, kedves Zsolt – mondja megjátszott szigorúsággal a hangjában – hogy megitták Daniellel!

7 Yuppie- és hipsterkörökben kedvelt éttermek, bisztrók Budapesten.

8 Szórakozóhelyek Budapesten

Erre nem emlékszem, de előfordulhatott, mert Daniel, aki egyébként a tulajdonos, egyben az ügyfelem, péntek éjjel valóban küldött egy homályos üzenetet: „Meddig akarunk még bohóckodni?!” Erről megint eszembe jutott az az este, amikor megismerkedtünk a Symbolban. Krisztával előbb tequiláztunk, aztán csókolóztunk, aztán a színpadnál álltunk, ahol egy magát Pongónak⁹ nevező, mókás, tarkopasz fickó valamelyik régi valóságshow-ból a saját műsorával lépett fel. Pongó még a műsor elején bejelentette, hogy egy vörös szőrű borneói majomfajtról nevezte el magát. Szerettem volna megkérdezni tőle, miért. Persze erről szó sem lehetett. A színpad előtt fekete pólós biztonsági emberek álltak fenyegetően, elválasztva tőlünk a majmot, ahogy Viktor nevezte, aki közben Kriszta barátnőjével, Ágival (már ha tényleg így hívják) csókolózott.

Pongó a szeretetről, a családjáról meg egy lányról rappelt, aki egyszer elhagyta. Persze rögtön kiderült, hogy az egész műsor playback. Mikor megszólalt az első szám, a mikrofon még a műsorvezető kezében volt, Pongó pedig egy másik mikrofonba beszélt a terveiről. Azt mondta, hogy műsorvezető akar lenni az egyik kereskedelmi csatornánál, vagy modell, vagy egy tévésorozatban akar szerepelni, esetleg jelentkezik egy újabb valóságshowba. Még nem döntötte el. Aztán belekezdett egy számba, amely végül üvöltözésbe csapott át. A műsorvezető szerint ősi sámánok lelke szállta meg. A show csúcspontjaként a közönség táncolhatott Pongóval. Néhány japán turista ezt komolyan vette, és felment a színpadra. Ezt a biztonsági őrök közömbös arccal nézték, csak egy srácot rángattak le, aki nemcsak táncolni, de beszélni is akart Pongóval. Éppen mellettünk vitték el. Az arca nyugalmat árasztott, a szeme tompán csillogott, homlokán néhány izzadságcsepp fénylett, az ajka némán mozgott. „Mit mond?“, kérdeztem Krisztától, aki válasz helyett merev arccal bámult rám.

Kriszta elmeséli, hogy a Cantine-ból átmentünk a Mixbe, ahol előbb elveszítettük Danielt, aztán összefutottunk Viktorral, aki állítólag a titkárnőmmel, Évával meg Éva egyik barátnőjével volt. Ezen meglepődöm, de megint nem szólok semmit, inkább hallgatom tovább Kriszta csacsogását. Kriszta azt mondja, hogy a Mix unalmas volt, így valamennyien taxiba szálltunk, még Daniel is – aki közben előkerült egy vörös hajú lánnyal az oldalán –, és átmentünk a Symbolba, ahol éppen jogászbuli volt. A Symbol ugyanolyan unalmas volt, mint a Mix, de azért ittunk egy italt, amittől aztán Viktor elhányta magát. Már a Mixben is tökrészeg volt, és hülyeségeket

9 Pongó (eredeti nevén: Lissan Zoltán) a TV2-n futó Big Brother show első szériájának versenyzője (a műsor 2002. szeptember 1-jén kezdődött és 2002. december 21-én ért véget). Később önálló műsorral jelentkezett. A nevét valóban egy borneói vörösszőrű majomfajtról kölcsönözte.

beszél. Végül átmentünk az Oscarba, de ott már csak pár angol lézengett meg indiaiak, de valójában ők is Angliából jöttek. Az egyikőtől állítólag megkérdeztem, hogy mi van. Mire a másik indiai elkezdett izmozni velem. Kriszta azon nevet, hogy milyen heves voltam, biztosan őt akartam megvédeni, mert ellöktem az indiait, Viktor meg leöntötte sörrel, Daniel meg azt magyarázta a biztonsági őrnek, hogy tessék, ide vezet, ha mindenféle népeket beengednek Európába.

Nagyot sóhajtok, Kriszta folytatja. Azt mondja, mennyire aranyos volt tőlem a bonbon és a virág, amit a párnáján hagytam, egyébként meg tiszta örült vagyok, hogy kiszaggattam a kedvéért egy egész tő rózsát a virágágyásból a házuk előtt. És most biztosan fáj a kezem, mert az ágyneműje tiszta vér volt, és nem tudja, hogy kijön-e belőle, pedig a legjobb fehéritőt használja.

Megnézem előbb a jobb, aztán a bal tenyeremet, de sebhelynek semmi nyoma rajtuk, amitől egyáltalán nem lepődöm meg, de azért megnyugtat, hogy sikerül bizonyosságot szerezni az ügyben.

Kriszta azt mondja, félig-meddig komolyan, de azért némi fenyegetést is érzek a hangjában, hogy szerinte az utóbbi időben eltávolodtunk egymástól, és vagy újra közeledünk – itt egy kicsit megáll, mintha gondolkodna, de ebben egyáltalán nem vagyok biztos –, vagy végleg eltávolodunk egymástól. Amikor Kriszta ilyen és ehhez hasonló kijelentéseket tesz, én rendszerint azt válaszolom: nemrég szakítottam (ami még igaz is), egy hosszabb és nagyon komoly kapcsolat után (ami már nem teljesen igaz), ezért sérülékeny vagyok, még keresem a helyem, óvatosan nyitok mások felé, adjon időt, szeretném jobban megismerni.

De most nincs kedvem ezt mondani, inkább tovább hallgatom Krisztát, és közben egy csapat krisnást bámulok, ahogy lent a járdán táncolva vonulnak. A krisnásokról eszembe jut Viktor, aki egyszer részegen azt mondta, hogy minden krisnás nő ronda.

Kriszta ezután azt kéri tőlem, hogy mondjam el szépen, mit csináltam a hétvégén. Mielőtt válaszolhatnék, rögtön hozzá is teszi, ne próbáljam beadni neki, hogy dolgoztam vagy egyedül elutaztam Villányba, a Káli-medencébe, a Dunakanyarba, Hollókőre, az Őrségbe vagy Tokajba, wellnessezni vagy golfozni, vagy lovagolni, vagy vitorlázni a Balatonra, esetleg az Adriára. Végül – közben persze nem hagy szóhoz jutni, igaz, nem is akarok mondani semmit – arra kér, esküdjek meg, hogy nincs senkim, és nem valami kis húszéves pocsával utaztam el Villányba, a Káli-medencébe, a Dunakanyarba, Hollókőre, az Őrségbe vagy Tokajba, vagy wellnessezni vagy golfozni vagy lovagolni vagy vitorlázni a Balatonra, esetleg az Adriára.

– De Kriszta, én... – és már majdnem kimondom, hogy Brüsszelben voltam, amikor eszembe jut, hogy Brüsszel nem elég menő hely, legalábbis én ezt hallottam róla – ...Rómában voltam üzleti ügyben a múlt héten, csak tegnap este jöttem haza.

Pillanatnyi csönd. A morajlás, amelyről még mindig nem tudom eldönteni, hogy a forgalomból vagy a légkondicionáló berendezésekből ered, felerősödik, de csak egy lélegzetvételnél szünetre.

– Buongiorno, buongiorno, signore Zsolt¹⁰ – szólal meg Kriszta vidáman, dallamosan ejtve a szavakat.

– Tessék?

– Szép jó napot, Zsolt úr. Hát ennyit sem tetszett megjegyezni az alatt az egy hét alatt. Ejnye, ejnye. – Felnevet. – Na és mit hozott signora¹¹ Krisztának?

Kínos csönd következik, amit végül Kriszta tör meg, de csak annyit mond sürgető hangon: – Na, na!? – Aztán felnevet.

– Signora Zsolt, csak azt ne mondja, hogy semmilyen ajándékot nem hozott signora Krisztának! – mondja végül megjátszott sértődöttséggel a hangjában, és újra felnevet.

– Nos, ami az ajándékot illeti... – az ajándék szót megpróbálom lassan és megfontoltan kimondani, ezzel is időt hagyva magamnak, hogy átgondoljam a helyzetet – ...az meglepetés.

– Imádom a meglepetéseket, signora Zsolt! – Megint nevet. – És mikor kapom meg?

Már majdnem kimondom, hogy ma este, amikor eszembe jut, hogy egyrészt az ajándékot még meg kell vennem, másrészt Szabina még nem válaszolt, hogy ma, holnap vagy holnapután vacsorázunk-e együtt.

– Csütörtök? – kérdezem bátortalanul.

– Addig nem bírok várni! – nyafogja.

Végül azzal vágom ki magam, hogy feltétlenül egy romantikus vacsora közben akarom odaadni az ajándékát, de csütörtökig foglalt vagyok. Addig sajnos minden este üzleti vacsorám van, egyébként meg sokáig dolgozom. Ezt aztán, ahogy kimondom, rögtön meg is bánom, mert eszembe jut, hogy csütörtökön Bankár Mulató lesz a Mixben, és Viktorral azt terveztük, hogy együtt elmegyünk.

– Elfoglalt ember – búgja negédesen –, te, te elfoglalt férfi. És most gyorsan kérek egy puszit, mert mennem kell.

Belecuppantok a telefonba, aztán leteszem.

¹⁰ Jó napot, jó napot, Zsolt úr. (olasz)

¹¹ Hölgy (olasz)

Visszaülök az íróasztalomhoz. Egy ideig a számítógépem monitorját bámulom, aztán előveszek egy aktát. Kinyitom. Aztán becsukom. Kibámulok az ablakon. Egy galambraj repül el az ablak előtt. Követem őket a tekintetemmel, amíg leszállnak a szemközti irodaház tetejére. Megint kinyitom az aktát, a borító belsejére firkálgatok. Rajzolok egy keresztet, egy repülőt, amiből ejtőernyősök potyognak, aztán egy tankot. Végül becsukom a dossziét, anélkül, hogy tovább lapoznék.

Éppen a festményt kezdem el újra tanulmányozni, amely még mindig megfejtethetetlen üzenetet hordoz számomra, és közben arra gondolok, hogy ez talán nem is olyan nagy baj, amikor üzenetet kapok a mobilomon Krisztától. „Gyere szépen az ablakodhoz, és integess nekem.” Odamegyek az ablakhoz, és Kriszta irodaházának ablakait bámulom. Egy kóbor felhő vet árnyékot az épületre, de egyébként tiszta az ég. És bár valamennyi ablakot, éppen úgy, ahogy az enyémet is, belátásvédelemmel láttak el, és tudom, hogy senki és semmi sem látszik, aki vagy ami mögöttük van, mégis felemelem a kezem, és integetek.

Szócs Petra

FÜGGÖNY, LÁMPA

Összecelluxozott ablakot takar el a lyukas függöny.
Anyám el akarja adni a házat.

Amikor jön egy vevő, gyorsan befűt a cserépkályhába,
az asztalt letakarja egy pokróccal,
azt mondja, éppen vasalni készült,
majd elsírja magát.

Egyik vevő sem felel meg:
vagy nem hallanak nagyot,
vagy idősebbek, mint Tata, amikor anyámmal összeveszett Brassóban.

Petróleumlámpa takarja el a kifordult konnektort.
Anyám el akarja adni a házat.

Kötter Tamás (Csorna, 1970) budapesti novellista, ügyvéd, üzletember, a Werk Akadémia volt diákja. Van egy Porsche 911-es kabriója, és gyakran vacsorázik a Kantinban.

MEGHÍVÁS

Gyere hullámfürdőbe, mondta Zoli,
lesz szauna meg masszázs meg vattacukor.
De haldokló öregek úszkáltak a fertőzött vízben,
s mohos köveken törtük össze csontjainkat.
Gyere hullámfürdőbe, mondta Zoli újra,
s mentem vele boldogan.

Nagy Koppány Zsolt

A MEGBOTRÁNKOZTATHATÓ

Kováts István városunk mintapolgára volt. Nehéz idők jártak, és mivel szerény hivatalnoki fizetése soha nem bizonyult elegendőnek a huszadikát követő napokra, másodállást vállalt, mint oly sokan. Nyárspolgár lett: megbotránkoztatható. Feladata az volt, hogy lépten-nyomon szemet szűrjön neki valami, és megbotránkozzék rajta.

Eleinte – amíg betanult – pancser módon végezte munkáját: például a távolsági buszok érkezésekor az állomáson lődörgött, és valahányszor egyik-másik fiatal, nyegle utas szállt a buszról, megigazította a fülhallgatóját, és a földre köpte a rágógumiját, ő széles (tán kicsit túl széles) gesztusokkal odasietett, hitetlenkedve a földön enyészni készülő rágógumira meredt, és teátrálisan csóválni kezdte fejét, majd a huligán után bámult, aztán újra a rágógumira – és ennyi.

Várt egy kicsit, amíg valaki (általában a piacra érkező idős paraszthölgy vagy parasztúr) belelépett a rágógumiba, majd széles (tán kicsit túl széles) gesztusokkal odasietett, hitetlenkedve a cipőtalpon új életértelemre eszmélő rágógumira meredt, és teátrálisan csóválni kezdte a fejét, majd a káromkodva eliető paraszthölgy vagy parasztúr után bámult, aztán maga elé – és ennyi.

Szócs Petra. (Kolozsvár, 1981) költő, filmrendező. Első kötete tavaszra várható.

Nem volt ez olyan könnyű munka, mint gondolják, kérem.

Bizony előfordult, hogy egyik-másik rágógumiköpködő társadalomsöpredéke visszafordult, kivette füléből a fülhallgatót, és így szólt:

– Mit nézel, geci, nem tetszik valami?!

Szegény Kováts úrnak ilyenkor is fejet kellett csóválnia – a hangnem miatt –, de ebben gyakran besegítettek neki az antiszociális elemek, a bakancsukkal. Nehezebb volt az élete, mint egy BKV-ellenőré.

A város vezetője (vagyis egészen pontosan a munkáltatói jogkört gyakorló jegyző) elégedetten szemlélte meg munka közben Kováts urat a buszpályaudvar irányítótoronyából, és mivel nem volt túl kifinomult ízlése (csak egy példát mondunk: egész gyermek- és ifjúkorában az volt a vágya, hogy egyszer belenézessen egy hegesztőszemüvegbe – persze hegesztés közben –, ami nemrég meg is történt, így már életcélja sem maradt), Kováts úr túldramatizált fejcsóválását elégedetten nyugtázta, és utasította a beosztottait, hogy újabb félévre hosszabbítsák meg a „hivatásos megbotránkozatható”-i munkakör betöltéséhez szükséges papírokat.

Mikor Kováts úr már olyan rutinnal tudott megbotránkozni, hogy közben zenét hallgatott vagy egyenesen ő maga is rágógumit rágcsált, úgy döntött, itt az ideje a szakmai előmenetelnek.

Nem volt azonban túl sikeres az antré, mert mindenekelőtt a városháza könyvelési osztályára irányította a lépteit, és éppen fejcsóválva szörnyülködött a főkönyvi bejegyzések sikkasztásnak is elmenő tételein, mikor a jegyző lépett az irodába, és ráförmedt:

– Mit csodálkozik itt nekem, maga impertinens?!

Kováts úr meghökkent, hogy ilyen hangon szólnak hozzá, de mivel igyekezett a munkát a magánélettől különválasztani, ezúttal nem botránkozott meg.

– Kérem, felháborító, amit itt olvasok. Itt azt írja, hogy az EU-s pénzeket közteri világitásra költötte a városvezetés, de mindketten tudjuk, jegyző úr, hogy ez nem igaz. Mert én például esténként alig merek kimenni az utcára és megbotránkozni azon, hogy az emberek a széthúzott állapotban felejtett függönyök mögött szerelmeskednek... félek ugyanis, hogy valami sihederhad főbe kólint. Ami – tette hozzá idegesítően okoskodva – jó alap lenne a munkámhoz... na de az egészségemet mégsem áldozhatom fel az állásoméért!

– Elég! – kiáltotta a jegyző, majd így folytatta: – Halt! – mert szívesen vegyített idegen szavakat a mondataiba, nehogy lefelé buktassák falusi körjegyzőnek, azt gondolván róla, hogy nem elég iskolázott ide, a városba. – Maga ezennel a megbotránkozást hivatali ügyekben befejezi! Ez parancs, és a be nem tartása

fegyelmi eljárást von maga után... és akkor majd mi botránkozunk meg a maga hosszúra nyúlt lópofáján, mikor elbocsátás után kikullog a hivatalból! Menjen a buszmegállóban, és végezze ott a munkáját! Tisztességesen. Punktum!

– De kérem, a buszmegállói munkavégzés többé nem tartogat kihívást számomra. Már mindent láttam, mondhatni. Hazajönnek ezek a kamionosnak és kurvának öltözött fiatalok Budapestről, és úgy hányják-vetik magukat, hogy az embernek kedve lenne az erkölcsrendészethez fordulni. (Aztán házikolbásszal felpakolva visszautaznak.) A rágógumin és az eldobott csikken meg már nem is tudok megbotránkozni... illetve meg tudok, de nem elég hitelesen. Pedig ennek a munkának a hitelesség a hitele.

– Maga csak ne fontoskodjon! – vágott közbe fontoskodva (de már szelídebb hangon) a jegyző. – Menjen akkor a teátrumba, vagy mit tudom én, csak innen húzza el a belét!

– Na de kérem! – mondta Kováts István, és ugyanezt is gondolta.

Viszont a pofonütéssel felérő jó tanács szöveget ütött a fejébe, úgyhogy nem gondolkozott tovább: jegyet váltott a következő színelőadásra.

A városkának ugyanis volt egy körgruppja, ami azt jelentette, hogy egy nyolc színészből álló társulat körbejárta a megye városait, és mindenütt időzött pár napot. Aranyéletük van a rohadékoknak, edzette magát gondolatban Kováts úr jegyvásárlás közben.

– Na és mit adnak? – kérdezte erélyesen a jegyárus kisasszonytól. – Nehogy nekem valami frivol izé legyen, mert nem állok jól magamért! – heveskedett, és meg volt elégedve közel sem temperált temperamentumával.

– Nem, dehogy! Nagyon komoly darab. A Hamlet az, Sakeszpeártól.

– Sakeszpeártól – javította ki ellentmondást nem tűrő hangon Kováts úr a kisasszonyt. – Magácskának még sokat kell olvasnia, kedves... de nem csoda, hogy nem futja az idejéből, mikor egész nap a körmét lakkozza! – pirított rá komoly hangon.

Azzal hazament, hogy felkészüljön a nagy napra.

(Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy noha volt felesége – szigorú, merev tartású asszony –, Kováts úr előszeretettel nézegetett állatos pornót az interneten: és nem talált ebben semmi kivetnivalót.)

Aztán felvirradt a nagy nap.

„Hamlet – egy kicsit másképp. Avagy: ahogy Létay Walter Joachim rendező újragondolja Shakespeare művét.” (Létay Walter Joachim nagyreményű rendezőként indult valaha, ám ez a jelző mára „reménytelen alkoholista”-ra zsugorodott – de hát valamiből élni kell.)

– Hű, hogy fel fogok mérgeledni! – hergelte magát indulás előtt derék polgárunk.

– Felhőborító – tercelt a merev, de ilyenkor lelkes asszony –, amit a színlapra tettek! És mindezt csak azért, hogy Joachim egy mondatban szerepelhessen Sakeszpeárral!

– Sakeszpeárral – javította ki Kováts úr enyhe rosszállással b. nejét.

– Akkor *-ral*. Ne feledkezz meg a hangos méltatlankodásról...

– ...nem fogok...

– ...a füttyögtetésről...

– ...tudom, tudom...

– ...a lábdobogtatásról...

– ...te amatőrnek nézel engem...

– ...és a végén rohanj ki!

– Hű baszki! Ez nagyszerű ötlet!

Hideg csókot nyomott Viktória homlokára (pontosan olyanok voltak ugyanis a hölgy neji erkölcsi, mint ennek a nagyszerű angol királynőnek), és esernyőjét hóna alá csapva még egyszer megigazította keménykalapját a tükör előtt.

A színházban persze egy csomó csitri meg néhány éretlen kamaszfiú hangoskodott, és egymást fogdosták a székek alatt, között és fölött – így olyan volt ez az előadást megelőző pár perc Kováts úr számára, mint az aperitif gyanánt elfogyasztott szatmári szilva a vasárnapi ebéd előtt.

Rájuk is nézett csúful.

Azok meg vihogtak rajta, úgyhogy minden a tervek szerint alakult: Kováts úrnak már kétszer sikerült elpirulnia, mikor a tinilányok megjegyzést tettek a hímvesszője orra hossza alapján valószínűsíthető méretére, és ez örömmel töltötte el, mert fél szemével látta, hogy a jegyző az erkélyről csak őt figyeli.

A fények kihunytak, és nem sokkal később Ofélia futott be a színpadra mezelenül, egy természetes műfallosszal, amit feltűnően rövid előjátékot követően megpróbált magába tömködni.

Kováts úr itt kiáltott fel először:

– Gyalázat! – és közben a karzatra sandított.

A jegyzőt azonban jobban lekötötte a nehezen nyíló nagyajak látványa (Vajon szándékosan nyílnak ilyen vonakodva? A még mindig nagyszerű Létay Walter Joachim szerint igen: azt akarja ugyanis ezzel kifejezésre juttatni, milyen nehéz manapság bejutni egy jó színházba rendezőnek; meséli, hogy ugyanez a színésznő bármikor képes egy görögdinnyét könnyedén, két diszkrét cuppánással bevételezni, ha a szerep úgy kívánja.), mint Kováts úr reakciója, ezért derék

polgárunk újabb látványos kirohanást szándékozott véghezvinni.

Nem is kellett sokáig várnia, mert bejött Hamlet, és elkezdte leszopni az ominózus koponyát (mely művészi eszközzel a furfangos rendező, Létay Walter Joachim azt próbálta tudomásunkra hozni, hogy: „néha mindannyian leszopunk egy koponyát”).

– Ez már több a soknál! – ordította Kováts úr, és esernyőjével megfenyegette a színpadot.

Mivel a jelenettől a jegyzőnek is kifordult a bele, elégedetten nézett Kováts úrra, és oldalba bökte a polgármestert, aki szintén Kováts úrra pillantott, sőt mintha oda is biccentett volna neki.

A színpadon egymást követték az események, és bár az emberi perverzciók száma – ha jobban belegondolunk – meglepően és elszomorítóan kicsiny, Létay Walter Joachim mindent megtett, hogy a teljes arzenált felvonultassa.

Kováts úrnak tehát volt munkája, dolgozott is úgy, mint a güzü. Hol füttyült, hol kiabált, hol pissegett, hol neki pissegtek a közönségből, de őt nem lehetett megállítani.

Amikor Ofélia folyóba fulladását úgy vitte színre a leleményes és bátor rendező, hogy a színésznő belepisilt egy vödörbe, majd beledugta a fejét, Kováts úr nem tűrhette tovább, amit látott, és artikulátlan üvöltést hallatva kiviharzott a teremből.

Másnap a *Polgármesteri Hírharsona* megírta, hogy az előadás a közönség egy részénél kiverte a biztosítékot, sőt: „akadt olyan is, aki a híres vödörös jelenetnél – melynek segítségével, mint a darab tüneményes rendezője, Létay Walter Joachim (utalva saját életének tragédiájára) lapunknak, a *Hírharsonának* elmondta, azt akarta ábrázolni, hogy néha mindannyian a pisisvödörbe dugjuk fejünket a nagy lehetőségek (például egy felajánlott állandószínházrendezői-állás) előtt – annyira megbotránkozott, hogy *valósággal kirohant* a nézőtérről”.

Így történt, hogy Kováts úr a hó végén szerény prémiumot kapott.

– Nem olyan nehéz a munka, és jól fizet – tett egy érvényes megfigyelést Kováts úr a feleségének következő hónap huszonhatodikán, a konyhaasztal fölött könyökölve, mikor még mindig volt egy kevés a fizetésből.

– Igen, de mindenki rajtad nevet! – kontrázott az ostoba asszony.

– Hát csak nevéssen. Ugyan mihez kezdene a sok művészpali (ami nálam a művészpálanta rövidítése, feleség!), ha én nem lennék? Mivel igazolná saját létjogosultságát? Hiszen lassan már mindenki művész, és senki sem közönség. Úgy kellek én nekik, mint egy falat kenyér!

A híre pedig lassan terjedni kezdett: egy idő után más városokba is hívták,

mert vagy nem futotta nekik saját megbotránkoztatatóra, vagy nem akadt olyan munkatárs, aki a Kováts úréhoz hasonlatos keccsel és sikkkel tudott volna fölháborodni.

Egy ideig visszautasította ugyan a felkéréseket, de amikor a jegyző – valami stupidus, ámde folyamatban lévő inspectio miatt nem lévén újabb EU-s forrás, amelyből sikkaszthatott (okosan gazdálkodhatott) volna – képtelen volt tovább emelni a gázsiját, felfortyant, és arra való hivatkozással, hogy neki is meg kell élnie valamiből (pláne hogy közben felmondta szerény hivatalnoki állását: pedig annak is nagyszerű volt – nem szenttelen, hanem szentes, aki mindig érzelmekkel telten utasította el a hozzá benyújtott kérelmeket), elvállalta őket.

Ömlött a pénz és a felkérés, nemsokára már az országos tévécsatornák is keresni kezdték, hogy ugyan jönne már be élőműsorban szemet forgatni. Úgy-hogy Kováts úr hamarosan felköltözött a fővárosba, hogy az utazásra szánt idejét is a munkának szentelhesse: két kamionban hozták utána a sok vitrint és a hozzájuk tartozó porcelánkészleteket, no meg a gondosan becsomagolt állatospornó-gyűjteményt.

Támadt ugyan némi konkurenciája, mert ebben az országban mindenki jobban tud mindent mindenkinél, de a hitelességüknek, hogy Kováts úr szavaival éljünk, nem volt elég hitele – így lakáskölcsönt sem vehettek föl.

És hát ennyi a történet, hölgyeim és uraim: nem volt semmiféle kataklizma, nem volt meghasonlás, nem volt idegösszeroppanás, sőt a magánéletben annyira jó fej és laza fickó lett Kováts úr, hogy akkor sem botránkozott meg, amikor felesége lelépett egy producerrel. Inkább vett magának egy bárányt.

És hogy mi a tanulság?

Az, kérem tisztelettel, hogy ha öncélú és fölösleges művészkedéssel nem is, de kemény munkával, következetességgel és elszánt kitartással még a gazdasági válság kellős közepén is sokra viheti az ember – és nem kell az állam kegyelemkenyerén tengődnie (vagyis a nyakán élősködni). Dixi.

Nagy Koppány Zsolt *(Marosvásárhely, 1978)* Faludy- és Székelyföld-díjas prózaíró.
Legutóbbi kötete: Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk (2010)

Gáll Attila

KIMENŐ

milyen napok, mily' hetek, milyen idők ezek,
sört bontani tanul az ember, aztán kivezet
magából egy jóságos, rozsdaszín csövet,
s azon a felesleg lassan kicsepeg.
bugyborékoló, vastag lőre az alja,
hörög a test, a tálat alátartja.

milyen napok, mily' hetek, milyen idők ezek,
megágyaz az ember, segítik gondos kezek,
egyik a felsőt, másik a nadrágot tartja,
megtörli homlokát, szépen betakarja,
s elpihennek békés szervei a testnek,
kivérezve, fehérén elbetegnek.

milyen napok, mily' hetek, milyen idők jönnek,
a tálba minden reggel csupor vizet öntnek,
s a fellazított testet körbehordva,
mulattok csendes hangulatba oldva.
hideg fejem mereven bámul előre,
s csepeg belé a sör, folyik alá a lőre.

Gáll Attila *(Kézdivásárhely, 1978)* költő. Kötete: Napló az éremlyégiség (2001).

A TÖKÉLETES ÁLLAT

(részlet)

Aprópénzt dobok a krokodiloknak.

Joseph Bradehoft feje a hűtőben volt, ahogy testének többi része is, mintegy bizonyítékául a ténynek: zombit alkotni baromi nehéz.

Ő volt Jeffrey Dahmer tizenhetedik, utolsó áldozata, de ekkorra Jeff már feladta eredeti grandiózus tervét, hogy megalkossa a tökéletes szexrabszolgát, az akarat és önálló gondolkodás nélküli lényt.

Pedig már elég régóta kísérletezett.

Vágya, konkrétan: szexuális vágya magára a lényre irányult, nem annak használatára, mivel Dahmer csak kellemetlen mellékkörülménynek tekintette áldozatainak megerősökölését, haláluk előtt is, haláluk után is. Ő alkotni akart, ezért az erőszakhoz be kellett rúgnia, és általában a műtétekhez is részegen látott hozzá.

Nem mintha józanul megoldhatta volna a feladatot, mivel a szakirodalom egyetlen olyan esetet sem ismer, hogy valakinek a halántéklebenyét megfúrva, majd a

furatba különböző vegyszereket öntve át lehet változtatni egy embert zombivá.

De Jeffrey Dahmer örömét lelte a próbálkozásokban, és lelkesen folytatta volna még éveken keresztül, ha el nem fogják.

2012. február 4.

A gyerekek felnőnek, a felnőttek meghalnak.

Próbálok az első mondatot, de nem akar összejönni. Érdemes lenne megvárni a kérdést, és csak válaszként elszütni: megint elhoztam egy fogamat, doktor úr, nem bírok velük, elhagynak engem, mint mást a szavak. Egyre könnyebb leszek.

Vajon a kihúzott fogak megússzák a halált?

Ezen gondolkodom a kádban. Minden darab belőlem arra a sorsra jut, hogy majd nem temetik el velem. Kihagyják a temetést, de kihagyják-e a halált? A kihúzott fogak, a levágott haj és köröm, a lehámlott bőr mind visszakerülnek a körforgásba, valami más lesz belőlük, valami élő vagy élettelen, de ezzel egyáltalán nem biztos, hogy életben maradnak, sokkal inkább hamarabb halnak, megelőznek engem a halálban.

Szaru és csont, halottak már akkor is, amikor még velem vannak.

Folyamatosan előörsöket küldök tehát a halálba, de semmi visszajelzés. Most megyek, és megint adok egy darabot magamból, de nem üzenek vele semmit, és nem várok el tőle semmi üzenetet. Speciel egy fogat, mert lassan kilazul az összes, parodontózis, tettem érte, nem panaszkodom.

Közben persze gyűlik bennem az idegen anyag. Cserélődnek a sejtjeim, részben magam termelem, részben a szabad piacon vásárolok a testemet, az ellenállás értelmetlen, de mondjuk, ebből a szempontból szeretnék nagyon sokáig élni, hogy megnézhessem, milyen technológiával élnek majd a később születettek nagyon sokáig.

Hajtja őket a kíváncsiság, hajt a kíváncsiság.

A gének és hormonok szabad piaca még alig-alig kezd kialakulni, de világos és szép vég ez a mostani, amikor még egyetlen faj vagyunk. Ennek hamarosan vége, és én örülök, hogy a részese lehetek a búcsúnak, a nagy szétválásnak, de talán érdemes lenne Nagy Szétválásnak nevezni a pillanatot, amikor fajom két úton indul tovább, Maradványokra és Újakra oszlik, aztán intenek egymásnak, és elpusztul, akinek pusztulnia kell.

Kap majd egy sötét jelentésárnyalatot az új gazdag kifejezés, mert már inkább új lesz, mint gazdag, persze az utóbbi is, de szinte mellékesen és felfog-

hatatlan mértékben, mint mindenki, aki képes bevásárolni magát a legújabb high-tech butikba törzsvendégnek.

A gyerekek felnőnek, a felnőttek meghalnak.

Csak a megszokás mondatja ezt velem.

Az urbanizálódott vaddisznókról olvasok. Arra hívja fel a szerző a figyelmeztetést, hogy a zsákba helyezett emberi haj megoldja a problémát, mert a vaddisznók undorodnak a szagától. Ha esetleg már nem bűzlik eléggé, akkor vízzel kell meglocsolni. Rossz asszociációk jönnek az emberi hajjal kapcsolatban, rossz képek, mindenféle gyermekkori és későbbi traumák, utazások, vonatok és kertek.

Sohasem voltak vaddisznók a kertemben, kertem is alig.

Az urbanizálódott vaddisznó lehetne a jelképe ennek a kornak, mert sem a mosómedve, sem a városba költöző róka nem adja vissza a tízes évek megannyi báját, de a városlakó vaddisznósorda már sokkal közelebb van a tökéletes szimbólumhoz. Megpróbálom elképzelni. Sikerül.

2012. február 5.

Amikor megjelenik a hó, megjelennek a nyomok, főleg a folyamatos havazás kedvez a nyomolvasásnak, amikor világosan elkülönülnek még az én gyatra szemem számára is a friss csapások az esti, éjszakai vagy esetleg előző napi jelektől, főleg, mivel a tegnapi nyom már nem is nyom.

Reggel megyünk Bojtos kutyával, egész éjjel havazott, a hasa leér, pöttyözi a tájat kurta lábaival, közben egyenletes vályút hasít a hóba, kacsázik, keresi a szagokat és meg is találja.

Legutóbb Annavölgyben volt ilyen telünk, akkor még nem Bojtos kutyával, hanem M-mel, és döbbenet figyeltük, ahogy napról napra magasabb lesz a hóval a szálloda előtt. Mire elált, lehetett vagy hetven centi, a feltöretlen utakon simán szügyig ért, a vaddisznók nyoma olyan volt, mintha egy kádat húzott volna végig valaki a tájon.

Próbáltuk beazonosítani az állatokat, ez nyúl lehetett, ez őz, ez oroszlán, mert oroszlán mindenképpen járt arra, hiszen, mint M megjegyezte, vaddisznó nem léphet ekkorát, és boldogan félt egy kicsit.

Nekem meg látomásom volt.

Éjszaka van, elcsöndesednek a lőterek, busz is alig-alig. Előmerészkednek az állatok a suvadásokból, keresik, amit ilyenkor az állatok keresni szoktak, vagy

csak sétálnak, élvezik a holdat, amíg még lehet (állítólag hamarosan elfogy a hold és elfelejtik). Néhányan egyedül, néhányan párban, járják az ösvényeket, amelyeket előző nap mi jártunk, és találgatnak ők is: ez egy postás lehetett, ez csőkarimakészítő, ez meg talán mumpszos gyerek.

Közben kihűlt rakott krumpli lesz az egész világ: egy réteg nyom, egy réteg hó, egy réteg nyom megint.

Kár, hogy a hótakarót nem lehet komposztálni, mert nálam speciel lenne rá igény, be kéne tömnöm egy hatalmas lyukat a kertben, de nem tudtam földet szerezni, úgyhogy elképzelem, ahogy a hó..., de marhaság.

Majd online rendelék töltőföldet, és ahogy leírom, máris érzem ennek perverz felhangjait, földet rendelni neten, nyomok egy entert és hamarosan megjelenik egy gumicsizmás ember piros traktoron.

Az innesső oldal még rendben is lenne, elvégre magamat simán el tudom képzelni, ahogy igénybe veszem a web-földbolt szolgáltatást, de a másik vége a drótnak nem hagy nyugodni, az iroda, ahol ül a svájcisapkás földkereskedő, előtte sok-sok hold föld, és a beérkező igények alapján mozgatja a piros traktorokat.

(hazudtam, tessék, milyen jól el tudtam képzelni)

2012. február 7.

Amikor reggelente rugdosom a porhivat, és arra gondolok, hogy valóban olyan nagyszerű ötlet volt-e befogadni ezt a vidám korcsot, akkor általában rögtön második ötletnek az villan be, hogy milyen lenne ledőlni egy fa tövébe, és dohányozva megfagyni itt, ebben a közepesen gondozott, de épp ezért meg lehetőségen alkalmas parkban (erdő). A meglepő számomra az, hogy a megfagyás rögeszméje nem társul semmiféle negatív gondolattal, nem vagyok depressziós, sőt éppen kiegyensúlyozott és optimista vagyok, de ahogy a szénhidrát evésre, úgy a hideg fagyásra csábít, ez ellen nem tudok tenni, csak izlelgetem a lehetőséget, aztán elvetem.

A megfagyás valahogy nem olyan végleges, mint az agydaganat, a szívinfarktus, esetleg láncfűrészrel történő feldarabolás, nincs benne az a visszavonhatatlan momentum, ami a test integritásának elvesztésével, vagy valamelyik szerv visszafordíthatatlan pusztulásával társuló halálokban, a megfagyás nekem mindig ideiglenesnek tűnik: megfagyunk, aztán felolvadunk, nincs ebben semmi különös, egy rakás emlős is tudja, hogy most a kétéltűekről ne is beszéljek.

A Vosztok-tó kutatói közben megkerültek (mert elvesztek néhány hete), ami nem töltött el örömmel, hiszen történetük úgy kezdődött, mint egy rendes, Antarktison vagy Arktiszon játszódó horrorfilm: orosz tudósok a jégmezőn, az évtizedekkel ezelőtt felfedezett, a jég alatt létező tavat készülnek megfúrni, ami kedvező geotermikus adottságok és egyebek miatt, úgy pihen három és fél kilométeres mélységben, mintha producerek rendelték volna az Úrtól.

Tehát van egy tó, amit már elég rég elkezdtek megközelíteni, de csak napjainkban jutottak hozzá elég közel, és amikor már csak méterek vannak hátra, a kapcsolat megszakad, hír semmi, közben közeleg a sarki tél, ami nagyon hideg, de a tudósok nem adnak életjelet.

Aztán egyszer csak adnak, köszönik szépen, jól vannak, ebből sem lesz film. Hacsak.

A forgatókönyvet úgy írnám tovább, hogy a kapcsolat nem a rádió hibájából szakadt meg, hanem leérték a tóig, ott megtalálták, amit nem is kerestek: lényeket, amelyek az evolúció egy olyan elszigetelt és különös ágán fejlődtek ki, amit elképzelni sem tudunk, majd ezek a lények átvették a hatalmat a tudatuk felett, és most ők jelentkeztek be, mintha nem történt volna semmi.

A baj csupán az, hogy ez így is sablonos és kiszámítható, mint egy lakógyűlés, úgyhogy most inkább megvárom a valóságot, hátha történik valami.

A parodontózis közben dolgozik rajtam, egy fogam megint meglazult, hiába távolított el kettőt legutóbb a szakember, megint óvatosan rágok, és csak arra tudok gondolni évés közben, hogy hamarosan fogatlan leszek, innentől asszociáljon mindenki tovább kedve szerint, nekem is megvan a saját bajom.

A visszafordíthatatlan folyamatok idegesítenek: öregedés, parodontózis, hajfogyás – pedig éppen ezeket kellene figyelmen kívül hagyni, mivel változtatni rajtuk nem tudok, miközben ott van egy csomó olyan dolog, ami befolyásolható.

Ezek bezzeg nem foglalkoztatnak.

2012. február 8.

M beteg, már napok óta nyomja az ágyat, nyafog, és közben szabadkozik, hogy nyafog. Nyafogásban egyébként akkor is verhetetlen, ha tökéletesen egészséges, viszont akkor sohasem szabadkozik, pedig betegen szériatartozék a nyafogás.

Reggel mínusz 14 volt, amikor elindultunk a kutyával, és látszott rajta, hogy nem ez lesz élete sétája, alig volt hajlandó elbaktatni az erdőig, aztán már fordult is visz-

sza. Ilyenkor nincs rajt a kabátja, csak este, mert nem akarom, hogy kiröhögjenek, Este viszont feladom rá, úgy néz ki, mint egy kutya kabátban, lehet rá építeni egy szuperhős sorozatot, én lennék a mágikus gumicsizmájú Szuper Paraszt, és ő lenne hű társam, a Köpenyes Igazságosztó, de mintha Garfield már használná ezt a nevet.

A tegnapi napomat a két Balatonba szakadt Hummeres csinálta meg, ahogy kell: szlovák rendszámmal rá a jégre Akarattyánál, aztán a megérdemelt süllyedés. Egy ország örül, pedig nincs minek, ahol egy Hummer van, ott van tartalék is, egykulcsos adó, a kurva anyád.

Mindezt persze össze lehetne dolgozni a Vosztok-tó fúrásával, ahol különleges lényeket várnak, legalábbis a híradások szerint.

Elképzelem, ahogy a különleges lények úszkálnak a tóban, és rohadtul nem várnak senkit, köszönik szépen, évmilliókig elváltak ott, nem orosz tudósok hiányoznak nekik, ez teljesen biztos, úgyhogy remélem, nagyok és veszélyesek.

Feljött az első minta, de még semmi eredmény.

Para-Kovács Imre (Miskolc, 1965) A többi mindenki elképzelheti.

Papp-Für János

MEGTÉVESZTÉS

harangozás. három angyal, kettő bent a szobában, egy az ablakon kívülről figyel, vállán egy zsák krumpli, arcáról földig csorog a mosoly. a bentiek tökéletesen egyformák voltak. valamikor. én is rájuk hasonlítok. középen karácsonyfa, megrakva szmájliarcokkal; dög nehéz lehet ennyit vigyorgni. a szomszéd az egyetlen biciklinkbe kapaszkodva kikádja gyerekei összes ajándékát. nálunk rohadt nagy nyugalom van, na persze így könnyű: ennyi angyallal a házban. 10 éves lehetek vagy 20 éve már. de rájöttem, hogy a homlokoncsókoltak hamarosan elmennek messzire. annyira messzire, hogy onnan nincs visszafordulás. a jóéjtpuszikat azóta mindig az arcomra kérem. ekkor az egyik angyal megkérdezte, hogy hiszek-e Istenben. én pedig megmutattam neki, hol szoktam térdepelni. azt is, hogy apám hol szokott. na és azt is, hogy hol nem. ekkor még nem tudtam, hogy szívbeteg vagyok. észrevétlenül jöttek-mentek a sinusritmusok. azóta persze kiderült, végre megnyugodhatok. a másik angyal röhögni kezdett, és csak akkor hagyta abba, amikor észrevette, hogy Jézus a hátam mögött áll. azóta sem látom, hiába is forgolódok. a falon néztem széttárt karjainak árnyékát, mindent összecsomagolt egyetlen bőröndbe; karácsonyfát,

szmájlit, angyalokat és az összes röhögést. majd kidobta az ablakon. a bezúzott üveg előtt anyám krumplit pucol, miközben a sírástól lecsorog arcáról féltve őrzött karácsonyi sminkje. már tökéletesen tisztán látom; az a szomszéd biciklije volt.

Papp-Für János *(Hajdúdorog, 1976)* költő. Legutóbbi kötete: apokrif (az út), 2010.

KAMER-TAJ, AVAGY A HOLD-LÓ

török népmese, elsőként magyarította Gálfalvi Zsolt

Hol volt, hol nem volt, élt egyszer egy padisah, aki talált egy bogarat. Magához hívatta Laláját, és elkezdtek vizsgálgatni a kis bogarat. Vajon mi lehet? Vajon mit eszik? Minden nap leöltek egy állatot, hogy etessék, az meg napról napra nőtt, és akkora lett, mint egy elhízott macska. Ekkor leölték, megnyúzták, és a bogár bőrét a palota kapujára akasztották ki. A padisah kihirdette, hogy aki kitalálja, milyen állat a bőr, ahhoz adja a lányát feleségül.

Hatalmas tömeg gyűlt össze, minden oldalról vizsgálgatták a bőrt, de senki sem volt annyira okos, hogy kitalálja. A bőr híre messze elterjedt, hetedhét országon is túl, és elért egy cserzővarga fülébe. „Ideje megpróbálni a szerencsém, három napja nincs mit egyek, éhségemet most csak a padisah lánya csillapíthatja le.” Elment a padisah udvarába, megállt a kapu előtt, és meg is mondta azonnal a bogár nevét, majd rögvest követelte a hercegnőt.

„Jaj, az én ostoba fejem” – jajgatott a padisah: „hogyan is adhatnám az én egyetlen hercegnőmet feleségül egy cserzővargához?!”

Lányáért cserébe annyi rabszolgát ajánlott, amennyit csak szeretne, de a cserzővarga mindegyre visszautasította. Nem volt mit tenni, a padisah hívatta

a lányát, előkészítette az utazásra, mondván, hogy ezentúl a cserzővarga lesz a férje. Minden sírás és rimánkodás hiábavaló volt, a lánynak öltöznie kellett, mert a férje már türelmetlenül várta a palota előtt.

A padisahnak volt egy lova, rózsavizet ivott, és szőlőt evett, Kamer-tadzs volt a neve, vagyis Hold-ló. Ezen a lovon kellett a lánynak az urát követnie az új otthonukba. Színes és hangos kíséret ment velük az út egy részén, de aztán visszatértek a palotába. Ekkor a lány fohászolni kezdett Allahhoz, hogy mentené meg őt valahogyan ebből a szerencsétlen helyzetből.

Hirtelen a Hold-ló beszélni kezdett hozzá: „Édes gazdám, egy percig sem kell félned! Csak hunyd be mindkét szemed, és fogózz jó erősen a kantárba.” Alig csukta be a szemét, érezte, hogy a ló felemelkedik a levegőbe vele, amikor pedig kinyitotta a szemét, egy gyönyörű palota virágoskertjében találta magát, egy szigeten, a tenger közepén.

A varga dühögött a lány eltűnése miatt. „Úgyis megtalálom, nem menekülhet előlem!” – morogta magában, és egyedül tért haza. Nem messze a szigettől egy herceg üldögélt tanítójával egy csónakban. A herceg megpillantotta a tenger tükörsima, ránctalan vizén, amint egy aranynyerges ló suhan el felettük, egyenesen a sziget felé, ezért visszasiettek oda, hátha látogatójuk érkezett. Amint kiszálltak a csónakból, útjukat egyenesen a virágoskert felé vették, ahol megpillantották a gyönyörűséges hercegnőt, aki hiába is próbálta eltakarni szépségét, nem sikerült neki.

„Óh, tündér!” – szólalt meg a Herceg: „ne félj tőlem, nem vagyok az ellenséged!”

„Nem vagyok tündér, csak a padisah lánya vagyok, ember lánya, nem tündér” – így szólt a hercegnő, és elmesélte, hogyan került a virágoskertbe, illetve ki elől menekül. A herceg megnyugtatta, hogy ennél jobb helyre nem is jöhetett volna. Az ő apja is padisah, hogyha megengedi, akkor ő majd gondját viseli, és hogyha a magasságos, dicső Allah is úgy akarja, akkor elveszi feleségül. Elmentek a padisah palotájába, a herceg elmondta apjának a lány történetét, nagy lakodalmat csaptak, ami negyven éjjel és negyven nappal tartott.

Telt, múlt az idő és felhőtlen boldogságban éltek, amikor egyszer csak háború tört ki a szomszédos birodalommal, és az akkori idők szokása szerint, a padisahnak is harcba kellett mennie, csapatai élén. Ezt meghallván, a herceg az apja elé járult, és kérte, hadd vonuljon hadba ő az idős uralkodó helyett. A padisah hallani sem akart erről: „Túl fiatal vagy, és van egy szépséges feleséged, akit most nem hagyatsz el.” De a fiú olyan keservesen kérte, hogy a padisah végül beleegyezett, hogy fia vonuljon hadba helyette, cserében ő otthon marad a feleségével.

A varga megtudta, hogy a herceg a csatatéren van, és azt is kitudakozódta, hogy annak távollétében, született egy fia és egy leánya.

Akkoriban a tatárok futárként szolgáltak a Birodalomban, és üzeneteket hordoztak a padisah és a háborúzó herceg között. Egy ilyen futárt kapott el a cserzővarga, és meghívta egy findza kávéra egy kávéházba. Ott a varga úgy elszórakoztatta, a futár észre sem vette, hogy leszállt az éj. A futár útra szeretett volna kelni, de azt tanácsolták, hogy maradjon reggelig. Éjfélkor, amikor mélyen aludt, a varga megkereste a padisah levelét, amelyben megírta a hercegnek, hogy távollétében született egy fia és egy lánya. Ezer és millió darabba tépte a levelet, helyébe egy másikat tett, amelyben azt írta, hogy távollétében a feleségének két kutyakölyke született, ezért parancsára várnak, hogy megtartsák azokat vagy elpusztítsák? Reggel a tatár útra kelt, és a herceg táborába érve átadta a hamis levelet.

Amikor a herceg elolvasta a levelet, vette díszes pávatollát, és a következőket írta:

„Sah, ki apám vagy, ne öld meg a kutyakölyköket, tartsd meg őket addig, amíg hazatérek.”

Ezt az üzenetet átadta a tatárnak, aki visszafelé indult.

A futár ismét találkozott a vargával, aki ott tartotta mézesmázos kedvességével a kávéházban másnap reggelig. A varga az éjszaka folyamán megkereste a levelet, és egy másikat tett a helyére: „Sah, ki apám vagy, fogd a feleségem meg a két gyermekét, és dobd őket az esővízcsatornába, a Hold-lovat pedig kötözd meg egy ötven tonnás lánccal.”

Másnap a hercegnő látta, amint a tatár belovagol az udvarba, és átadja a padisahnak a levelet. Örömeben leszaladt az öreg sah fogadótermébe, és arra kérte apósát, mutassa meg neki férje levelét. A padisah inkább letagadta a hercegnő előtt a levelet, nem merte megmutatni.

„Saját szemeimmel láttam, hogy levél érkezett, ne tagadd le, talán a férjemnek valami baja esett és elhallgatod előlem?” Ekkor megpillantotta, hogy a levél sarka kilóg az asztalterítő alól, megcsípte azt, és gyorsan kihúzta. Amint a végére ért, keserves sírásba tört ki. Az uralkodó mindent elkövetett, hogy megvigasztalja őt, de a hercegnőnek nem volt tovább maradása a palotában. Fogta gyermekeit, és elhagyta a várost, nekivágott a nagyvilágnak.

Napok és hetek teltek el anélkül, hogy ételt vett volna magához. Napok és hetek teltek el, amióta fáradt teste nem pihent ágyban. Aztán egy napon nem tudott továbbmenni, elfogyott minden ereje. „Magasságos Allah, ne hagyj éhen halni a gyermekeimet!” – így imádkozott térdre borulva. Ekkor csoda tör-

tént, a száraz földből forrás bugyogott fel, és az égből liszt szitált a földre. Ebből kenyeret gyúrt, és megetette gyermekeit.

Eközben a varga tudomást szerzett az asszony sorsáról. Azonnal útnak indult, hogy megtalálja, és elpusztítsa gyermekeivel együtt. A hercegnő látta a varga közeledését, és szörnyűséges kínok közt, sírva kiáltott az égbe: „Segíts, Kamer-taj, vagy meghalok!” A messzi országban ötventonnás láncokkal megkötözött ló hallotta ezt, rázta és rázta láncait, de elszakítani nem tudta. Minél jobban közeledett a varga, a nő annál keservesebben sírt és fohászkodott. Gyermekeit keblére szorítva egy újabb keserves hívást intézett a Hold-lóhoz. A paripa neki-rugaszkodott a láncoknak, tépte-rázta őket, de nem tudta elszakítani. A varga most már egészen közel volt, már látni lehetett a lova leheletét, amikor a kétségbeesett anya egy utolsó fohászt küldött a lóhoz. Ezt meghallva Kamer-taj összeszedve minden erejét, darabokra szakította a láncokat, és rögvest a hercegnő előtt termett.

„Édes gazdám, egy percig sem kell félned! Csak hunyd be mindkét szemed, fogózz szorosán a kantárba” – és azonnal az óceán másik oldalán voltak. A varga ismét pórul járt, úgy kullogott haza.

A Hold-ló elvitte a hercegnőt és gyerekeit a saját országába. Ekkor úgy érezte, hogy elérkezett az utolsó órája, ezért elmondta szeretett gazdájának, hogy most meg fog halni. A hercegnő könyörgött neki, hogy meg ne haljon, hiszen ki fog akkor vigyázni rá és gyermekeire, ki védi meg a gonosz vargától? „Egy cseppet se félj, itt bajod nem eshet. Ha meghalok, vágd le a fejem, és ásd el a földbe. Hasamat vágd fel, és bújj bele a gyermekeiddel együtt.”

Ezzel kimúlt a Hold-ló.

A hercegnő levágta a ló fejét, és elásta, majd felvágta a hasát, és belebújít a gyerekeivel. Itt nemsokára elaludtak mindhárman. Amikor a hercegnő felébredt, hát egy oly csodálatos palotában találta magát, amely sokkal szebb és gazdagabban díszített volt, mint apja vagy férje palotája. Rózsaszirmokkal terített ágyban feküdt, s amint kinyitotta a szemét, szolgák siettek hozzá, megfürösztötték és felöltöztették. Az ikergyermekek egy aranybölcsőben aludtak, dajkák énekeltek nekik édes dalokat. Vacsoraidőben az asztalt ezüst- és aranyedények tömkelege borította, a hercegnőnek finomabbnál finomabb étkeket szolgáltak fel. Az egész olyan volt, mint egy álom. Napok és hetek teltek el, majd hónapok egymás után, és az évek repültek, de az álom – ha egyáltalán álom volt – nem akart véget érni.

Mindeközben a háborúnak vége lett, és a herceg hazatért. Nem találván a feleségét, megkérdezte az apjától, hogy mi lett velük. A padisah meglepődött

ezen a furcsa kérdésen, ezért elővette a levelet, és a tatár futár után küldetett. Alapos vallatás után a futár elmesélte a vargával való találkozását. Rájöttek, hogy az egész gonoszság a varga műve volt, ő cserélte ki a leveleket, helyettük hamisakat küldvén mindkettejüknek. Ekkor felesküdt a herceg, hogy addig nem nyugszik, amíg meg nem találja a családját. El is indult megkeresni őket, tanítója társaságában.

Megállás nélkül vándoroltak, és egyre csak mentek és mentek, amíg hat kerek hónap el nem telt. Akkor megálltak pihenni, de nemsokára folytatták útjukat, hegyre fel és völgybe le, megállíthatatlanul.

Egyszer csak egy hegy lábához értek, ahonnan megpillantották a Hold-ló palotáját. A herceg teljesen ki volt merülve, ezért elküldte tanítóját: „Menj ahhoz a palotához, és könyörögj egy darab kenyérért meg egy korty vízért, hogy folytatni tudjuk utunkat.”

Amikor a tanító a palota kapujához ért, két gyermekkel találkozott, akik behívták, hogy megpihenjen. Olyan gyönyörűnek találta a palota padlóját, hogy alig mert rálépni, de a gyerekek a díványra húzták, és oda leültették, amíg ételt és italt raktak elejébe. A tanító elbocsátást kért, mondván, hogy a hegy lábánál várakozik fáradt fia, akinek el szeretné vinni ezeket az étkeket és italokat, hogy az új erőre kapjon.

„Dervis apó” – mondták a gyerekek: „egyél előbb tenmagad, majd vihetsz ételt a fiadnak is.” Így aztán a tanító evett, kávét is ivott, pipázott is, amíg pedig a visszaútra készülődött, a gyerekek elmesélték anyjuknak, hogy vendégük van.

Az ablakon kinézve a hercegnő felismerte a hegy lábánál pihenő férjét, a herceget. Saját kezeivel rakott tele egy színarany edényt étellel, és ő maga vitte oda a tanítónak. Amint ezt a herceg megkapta, le volt nyugözve a pazarságtól. Amint végzett a vacsorával, egy szolgáló jött, és behívta őket a palotába, kávét inni.

Mindeközben a hercegnő mindkét gyerekének egy-egy falovat adott, és a kapuhoz küldte őket, hogy fogadják a vendégeket. „Amikor a dervis megérkezik a fiával” – mondta az anyjuk „akkor ebbe és ebbe a szobába vezessétek őket.”

A dervis és a fia feljöttek a hegyen, a falovakon lovagló gyerekek pedig hangos „Salaam!” köszönéssel fogadták őket, és elkísérték őket a vendégszobákba. A hercegnő ismét ételt küldött a vendégeknek, és így szólt gyermekeihez:

„Vegyétek ezeket, és erőltessétek a vendégeket, hogy egyenek. Hogyha azt mondják, hogy eleget ettek már, és egyetek ti is, akkor megköszönitek, és azt mondjátok, hogy ti már ettetek, de a lovaitok talán éhesek, és tegyétek a tálakat az asztalra. Akkor bizonyosan megkérdezik: miként tudnak a falovak enni? És

erre azt válaszoljátok, hogy...” (de ezt már az anyjuk titkolózva súgta gyermekei fülébe).

A gyerekek éppen úgy tettek, ahogy anyjuk parancsolta nekik. Az étel olyan ízletes volt, hogy a vendégek ismét nekifeküdtek az evésnek, igen ám, de hamarosan jóllaktak, és nem tudtak többet enni.

„Gyerekek, ti nem akartok enni? Nem vagytok éhesek?”

„Mi már ettünk” – válaszolták a gyerekek – „de talán a lovaink éhesek”. Ezzel a falovak elé tolták a tálakat.

„Gyerekek, a falovak nem tudnak enni” – mondta a herceg.

„Ezt, úgy látszik, jól tudod” – válaszolták a gyerekek – „de azt már nem tudod, hogy kutyakölykökből nem lesznek ember fiai, olyanok, mint mi vagyunk.”

A herceg örömkialtással ugrott fel, megcsókolta, és magához ölelte gyermekeit. Amint belépett a felesége, leborult előtte és sírva kérte, hogy bocsásson meg, amiért ilyen kinszenvedéseken kellett keresztülmennie. Elmesélték egymásnak, hogy milyen dolgok történtek velük, és boldogságuk nem ismert határokat. A hercegnő és gyermekei felkészültek, hogy elkísérjék a herceget haza, a palotájukba. Miután jó darabot mentek már, hát visszanéztek, hogy búcsúpilantást vessenek a Hold-ló palotájára, de annak csak hült helyét látták, mintha sosem lett volna ott semmi.

A varga az útszélen leselkedett rájuk, de a herceg elfogta és megölte, és ezek után szerencsésen haza is értek. Amint telt az idő, az idős padisah meghalt, és fia lett az ország uralkodója.

Három alma esett le az égből. Egy a mesélő almája, egy a hallgató almája, egy pedig az enyém.

Gálfalvi Zsolt (Székelykeresztúr, 1984) Kolozsváron formálódott. Morvaországi székely betyár. Volt újságíró, rádiós és marketinges, jelenleg projektmenedzser, blogger, novellista, műfordító.

Zudor János

ÉN VAGYOK AZ

Én vagyok az a Homo Sapiens,
akit megmérgezték halála után
(Apám integet, felborzolja az ágát,
a Solarisról veszettül integet...),
Én vagyok az, aki halálom után
Apám nyomdokán még integetek,
meglátogatom az összes halottamat,
mint egy fájdalom nélküli szülés,
én vagyok az, aki elveszett, mint egy
szélütött, én vagyok az, aki fáj,
mint egy nyitott seb (csak nyomogatni
kell...), én vagyok az ordító halott...
Már köszörülöm a torkom, hogy üvöltsek
(mint egy fájdalom nélküli szülés –)
torkom szakadtából: én vagyok az...!

Áfra János

RIZÓMA

David Agenjo Sonia című képéhez

erőtlen kéz a vádlin, fölötte meg-
feszült könyök, mozdulatlanságtól
kifáradt vállak – ilyen életet élhet
megfestés közben egy alak, nőből
képpé éledő vágy egy fekvő tárgyban,
a kisimult arc kereten kívül rekedt,
de a kívánás oka úgysis maga a forma,
mintha te feküdnél újra mellettem,
eltakarod a kedvenc anyajegyünket,
és nevensz, de nem látom, kire,
csak kobaltek és pink foltok áramlása
mutat mindent, a takaró hullámai
közé veszel, elmém redői közé, bőröd
összemoszták a lepedővel, vagy még
mindig benned gyökereznek a színek,
ahogy lábujjak a takaróban és elmúlt
pillanatokban a felhúzott térdek,
pedig látod, már erre sem
emlékeztem

Zudor János (Nagyvárad, 1954) Sziveri-díjas költő. Legutóbbi kötete: A rusnya valcer (2012).

Áfra János (Hajdúböszörmény, 1987) költő, a KULTer.hu főszerkesztője,
a Szkhonion folyóirat szerkesztője. Kötete: Glaukóma (2012).

Aszeptember úgy feszült a városra, mint egy nejlonszatyor a száj köré. Korábban sötétedik. A reggelek és az esték már hűvösek, de napközben tartja még magát a kánikula. A fény beesési szöge már magában hordozza az elmúlást, és némi szentimentális töltetet ad neki. Nyáron, ellenfényben nincs halál. Legfeljebb eltűnni lehet. Ami kegyelem.

A nyomozó reggel hat körül ébredt. Bekapcsolta a rádiót. Érezte, hogy a bal füle bedugult. Milyen egy félig elnémult világ? A beszédet alig hallotta, a város hangja viszont felerősödött a fejében. Mély, megszakítás nélküli morajlás. Percekig kényszeresen tátogott, hátha elmúlik. Aztán abbahagyta. Ez a morajlás többet mondott az életéről, mint amennyit ő valaha is szavakkal kifejezni bírt.

Felvette a kinyitva letett könyvet az asztról. „Egyszer azt hallottam, az erkölcs módszer kérdése. Egyetért ezzel? Gondolom, nem. Maga szerint nyilván a célban foglaltatik benne az erkölcs. Csak hát az a baj, hogy nem olyan könnyű megmondani, mik is az ember céljai. Főleg, ha brit az ember” – olvasta. „Nem vagyok brit” – gondolta. „Nemhogy céloom, még módszerem sincs.”

Az álmán töprengett. Egy csaknem két méter magas, vékony férfi arról pró-

bálta meggyőzni, hogy a „cukunft”, amit látni vél, és aminek bizonyosságát folyton kutatja, nem létezik. A férfi az álmában úgy beszélt, mint egy professzor, elegánsan felvitt hangsúlyokkal, jobb keze mutató és középső ujjának hegyét lágyan a hüvelykjéhez érintve. „Mintha egy hülyegyereknek magyarázna” – gondolta. A nyomozónak fogalma sem volt, mi az a „cukunft”. Fél órán át lapozgatta a szótárakat, mire megtalálta. Die Zukunft (német), jöv(end)ő. „Stimmel.”

Amikor még együtt élt a feleségével, szerette a hajlakk szagát reggelente. A győzelem jutott eszébe róla mindig. Zukunft, nőnemű főnév. Egy pillanatra megszűnt körülötte minden. Úgy érezte, mintha vízbe ugrott volna. Végül rájött, hogy csak könnybe lábadt a szeme és izzad.

Fél hét után egy gőzölgő kávéscsészével kiment a teraszra rágyújtani, egy szál alsógatyában. Két slukk után már didergett. „Mi lesz velem, ha jön a tél?” – gondolta.

Lezuhanyozott, megborotválkozott. Egy szakadt reklámpólót vett fel, fölé magasított nyakú fekete pulóvert. Sötétkék farmert húzott, befűzte a bakancsát. Az ajtó felé haladtában felhajtotta a kihűlt kávé maradékát, a folyosón pedig – miközben a kulccsal babrált – rágyújtott.

A délután négyes riasztáshoz fél ötre ért ki. Átbújt a szalag alatt és megállt a ház előtt. Tombolt a hőség. A pulóvert – a szakadt póló miatt – nem merte levenni. Az öltözeke és a napsütés felerősítette azt az amúgy is gyakorta rátörő érzést, hogy nem a megfelelő helyen van.

A holttest az előszobában feküdt, a feje átlógott a konyhába.

– A mellkasán két lött seb – magyarázta egy technikus. – Kimeneti nyílás nincs, a bemeneti sebek mérete alapján huszonkettes kalibert valószínűsítünk. A lövések alulról irányuló szögből érték, közlről, feltehetőleg ötven-hetven centi távolságból. Az elkövető csípőmagasságból tüzelhetett.

A nyomozó körbenézett a helyiségben. Dulakodásnak semmi nyoma. Ismernie kellett a gyilkost. Idegenekkel a társadalmi érintkezés átlagosan százhusz centiméter távolságból zajlik. Barátokkal, szülőkkel negyvenöt és százhusz centi között. Negyvenöt centiméter az intimszféra határa. Ide egyedül az ember szerelmének van bejárása. „Kit engedték ilyen közel magadhoz?” – kérdezte magában a nyomozó.

– A felesége négykor érkezett haza a munkából, rögtön telefonált – folytatta a technikus.

A nyomozó kérdő tekintetére még hozzátette:

– Banki ügyintéző.

A rendőrtiszt bólintott, majd átlépte az áldozat fejét, és körülnézett a konyhában is. Halotta az orvosszakértő hangját:

– A test és a környezet hőmérséklete alapján a halál időpontja délután egy és három közé tehető.

A konyhában rend és tisztaság. A mosogatóban egy tányér, rajta néhány rizszem és – feltehetőleg – sült hús barna foltjai. Mellette egy pohár. A nyomozó beleszagolt. Sör. A mosogatógép ajtaja zárva, a piros készenléti fény villogása jelezte, hogy lejárt a program. A gomb az energiatakarékos üzemmódra volt tekerve. Az maximum háromnegyed óra. A nyomozó előhalászott két gumikesztyűt a zsebéből, és kinyitotta a gép ajtaját. A csészek még melegek voltak. A gépet elindította, de lekapcsolni már nem volt alkalma. Odaintette magához az orvost.

– Háromnegyed három körül halt meg – mondta, és rámutatott a mosogatógépre.

A szemetesben megtalálta a sült csirkét és a rizst. „Nem volt éhes, de nem akart veszekedni” – gondolta.

Átment a nappaliba, ahol a feleséget a kanapén ülve találta. A tekintete riadt, mégis magabiztos. A felsőajka fölötti ráncok arról tanúskodtak, hogy erős dohányos, vagy legalábbis korábban az volt.

– Mindig megfőztem neki előre. Tegnap csirkét sütöttem... – mondta a nő.

– Rizsával – mondta a nyomozó.

– Igen – válaszolta meglepett arccal az asszony –, rizst főztem mellé. Tudja, a férjem munkanélküli volt. Már évek óta. El sem tudom képzelni, kinek lehetett útjában.

Ekkor kissé kihúzta magát. A nyomozó figyelte a mozdulatait. A férfiakat általában letaglózza a gyász. Talán, mert képtelenek előre gondolkodni. Talán, mert a képzeletbeli nagy könyvbe csak a veszteségeiket írják fel, a nyereségeiket nem, és a halál nem egyéb, mint szembesülés egy újabb – hatalmas – veszteséggel. A férfiak megnémulnak és gyerekké válnak a gyászban. A nők nem. Ők felkészülnek, jó előre, mint egy szerepre. Bármelyik pillanatban készen állnak rá, hogy „színpadra lépjenek”. Hogy fogadják a részvétnyilvánításokat, elviseljék a rájuk irányuló kizárólagos figyelmet. Nem telt el még két óra sem a férje halála óta, és időközben a nő már újrarázsozta a száját. Ajkán halvány, keserű mosoly. A tisztet megcsapta a nehéz parfüm illata. A nő már abban a korban volt, amikor egy férfi mást nem adhatott neki, mint sajnálatból eredő üres bókákat és időt. A nyomozó ez utóbbi mellett döntött, és nem szólt egy szót sem. „Hárman voltak” – gondolta.

Időközben visszaért az egyik járőr.

– Végigkérdeztem a szomszédokat, senki nem hallott lövést – mondta csa-

lódottan. – Gyanús alakot sem láttak, egyáltalán semmi megszokottól eltérőt nem tapasztaltak.

„Miért is kellett volna nekik?” – gondolta a nyomozó. „A bűn a megszokásból építi fel önmagát. Ami eltér, ami különleges, az már egy új élet. Ahhoz nem gyilkolni, hanem megszületni kell. A bűn abból ered, hogy a megszokás folytathatatlan, de nincs hová menni. Vagy nem tudunk.”

A nyomozó gyalogosan indult át a Szabadság hídon, Budáról Pestre. Esteledett. A híd harmadánál megállt, a korlátra könyökölt és figyelte az állóhajók sorát a rakpart mentén. Néhány volt csak kivilágítva, a többi néma és sötét. A hídról nézve olyan volt, mint egy hiányos gyöngysor.

A nyomozó tovább sétált. Az utóbbi időben arra lett figyelmes, hogy megnyúltak a lépteit. Valami baj lesz a hátával. Megfigyelte, hogy a gerincproblémával küzdő emberek mindig nagyobbakat lépnek, mint az egészségesek. Talán az egyensúly miatt. Tapasztalatai alapján ez a megfigyelés átvitt értelemben is megállta a helyét.

A Skanzen Clubba tartott, a Köztelek utca négyes szám alá. Az utolsó hely volt Pesten, ahol lehetett dohányozni. Nem mellékesen, kézműves magyar söröket csapoltak. A kocsmát dohányfüst, élesztő, valamint jelentéktelen emlékek szaga töltötte be.

A nemdohányzók egészségének védelmében meghozott törvény miatt becsületkaszával működött a hely. A sörsapok kifelé néztek, a betérő vendég csak egy üres poharat kapott. A pénzt – „hozzájárulás a házigazda költségeihez” – egy dobozban gyűjtötték. A sörön kívül minden más italból csak teljes palackal lehetett rendelni.

A nyomozó bedobott két érmét a dobozba, és csapolt magának egy pohárral. Keserű méz volt a sör neve.

Leült egy asztalhoz. Ottfelejtett újság. „Szórakoztató napilap”. A rendőrtiszt belekortyolt a sörébe, és közben elolvasta a főcímet.

SÁNDOR MEGFOJTOTTA ÉS KIBELEZTE A NŐJÉT

Alatta kisebb fontokkal szedve:

Orális szex közben végzett Rózsával a csirkeaprító-szakmunkás

Részletek a negyedik oldalon.

„»Kést vettem magamhoz és visszamentem a szobába. Beleszúrtam a köldöke alatt a hasába és felfelé húztam a pengét. A bordáknál megálltam. Kivettem a belső szerveket, a májat, a tüdőt, a beleket, és beletettem a kádba. Azt nem tudom megmondani, hogy miért vágtam le közben Rózsa jobb mellét is.« Sándor ezt követően kivitte a belső részeket a kerekgyházi ház disznóóljába, majd visszament a házba. Lecserélte véres ruháját és tisztára mosta a koncoláshoz használt kést és fazekat. A pár hirdetés útján talált egymásra tíz éve. Vettek egy házat, ám az asszony inni kezdett. »Megtudtam, hogy fűvel-fával megcsal« – panaszkolta Sándor. Vallomása szerint Rózsa a bűncselekmény napján közöszlői akart vele is, amire azonban ő nem volt hajlandó, mert erősen ittasnak és ápolatlannak érezte a nőt. Mire Rózsa őt is orálisan próbálta kielégíteni. Az előtte térdelő asszony nyakát ragadta meg Sándor és megfojtotta. Ezután el akarta tüntetni a holttestet, ezért feldarabolta a nőt. Ezt követően mégis átgondolta, mit tegyen, majd feladta magát a rendőrségen. A vallomást hallva a sokat látott bíró is szinte sokkot kapott.»

Mire ez a cirkusz? Sándor élvezte megtenni. A bíró élvezte meghallgatni és elítélni. Az újságíró élvezte leírni. A legtöbb ember pedig élvezni olvasni. Miféle sokk? A nyomozó a maga részéről azon az állásponton volt, hogy egy országban, ahol az erkölcs értelmezhetetlen fogalom, ne próbáljuk meg eljátszani a felháborodást. A szakértelmet viszont becsülni kell. Ez a Sándor pedig láthatóan nem számított műkedvelőnek, már ami a különféle testek feldarabolását illeti.

Közben kiürült a pohara. Visszament a pulthoz, rámutatott egy üveg Jack Daniel's-re.

– Csak a teljes üveget tudom adni – mondta a fiú a pult mögött. A tekintete egyszerre volt sajnálkozó és büszke.

A nyomozó bólintott, és egy ötezerest gyűrt a dobozba. „Megoldom” – gondolta. A palackkal és a hozzá kapott pohárral visszaült a helyére. A szomszéd asztalhoz két nő telepedett. „Fiatalok.”

– És amikor kérdeztem, elmondtad, mi történt aznap este – mondta éppen az egyikük. Hangjában izgalom és felháborodás. – De rossz sorrendben.

– Micsoda? – kérdezte a másik.

– Rossz sorrendben – ismételte meg a lány –, mert így próbálta kitölteni az időt, amit azzal a kurvával töltött.

– Személtáda – mondta a barátnője.

– Az – válaszolta a lány, és a szempilláit egy pillanatra leeresztette, majd végigmérte a teremben ülő férfiakat, tekintete végül megállapodott a nyomozó arcán. – Egy szerencsétlen állat.

A rendőrtiszt visszanezézett rá, de valójában máshol járt. A férfit gondolt, két huszonkettes töltennyel a mellkasában. Olyan volt az egész, mint egy puzzle, amelyben a halál sehová sem illett, mégis mintha akármelyik darab helyére beilleszthető lett volna. „Rossz sorrend” – akaratlanul is megismételte magában a lány szavait. Majd felpattant, a majdnem teli whiskey-s üveget a szomszéd asztalnál ülő nők elé tette.

– Rátok fér – mondta, és sietősen kilépett az utcára.

A Kálvin tér sarkán egy szőke nő a kezébe nyomott egy szórólapot. Futva rápillantott. A „Zsidók Jézusért Alapítvány” felhívása volt. „Rossz sorrend.”

Mire észbekapott, egy üzletben ácsorgott, a kezében üres kosárral. Felneézett, elolvasta a feliratot az előtte lévő polcon.

SÉRÜLT ÁRUK

„Helyben vagyunk” – gondolta.

A nyomozó hazaért. Éhes volt. A hűtő üres, leszámítva néhány üveg sört. Végül a közértben sem vett semmit. Rendelt egy pizzát.

Várakozás közben bekapcsolta a tévét. Focimeccs, Ausztrália játszott Jordánia ellen. A nyolcvanadik percben 2-0-ra vezetett Jordánia. Mindegy. A világpolitikai nagy meccsen úgyszólván az ausztrálok állnak nyerésre, legalább ezer gól előnnyel. Nem is tűnt úgy, hogy megroppantaná őket a várható vereség a pályán. Rendületlenül próbálkoztak a pontatlan átadásokkal. Végül is csak egy labdáról van szó, minek erőlködni. A katonák pontosan céloznak, a különrepülőgép indulásra kész, a rezsi kifizetve, a nők nedvesek, a hűtőben lazac és pár palack Veuve Clicquot. Az meg ott a pályán csak egy labda. Nem érdemes ölni érte. Meghalni se.

A nyomozó unott mozdulattal kikapcsolta a tévét. Kivett egy Budweisert a hűtőből, és – szája sarkában egy szál cigarettával – kilépett a teraszra. Lehült az idő. A hirtelen leszálló hidegben éles kontúrt kaptak a tárgyak. A nyomozó kezében a sörösüveg halkán fel-felbúgott az erős szélben. Olyan volt a hangja, mint egy hajókürté, panaszos, tompa.

Egy autó állt meg a ház előtt. A nyomozó látta a pizzafutárt kiszállni. Szürke tréningnadrágot viselt és egy flamingókkal díszített „Miami” feliratú pólót. A nyomozó elpöckölte a cigarettát, szikrafelhő lobbant lent a betonon.

Amikor átvette a pizzásdobozt, különleges illat csapta meg az orrát. „Ibolyás

borotvakrém a Trumpertől” – gondolta. Ekkor vette észre, a zsebében apró után kotorászva, hogy milyen közel áll a futárhoz. Ötven centi. Maximum hetven.

– Bassza meg – mondta, és becsapta az ajtót.

A futár értetlen arccal állt a folyosón. Ennyit a borraivalról.

A modern bűnügyi nyomozás alapja a „kövesd a pénzt” elve. Nyereségvágy. A nyomozó köpött az egészre. Nem történt más, mint hogy minden elmozdult a korábbi helyéről. Az igazi nyereségvágy – vagy inkább a birtoklás vágya, a hatalomé – a szeretők megölése volt, meg a kocsmái késelés. Régen ezt nevezték „szerelemféléstésnek” és „hirtelen felindulásnak”. Ezek az emberek ma már állati sorban élnek. Az állatok pedig nem ismerik a szerelmet, csak a dominanciát. Amelyik büntény manapság a pénzről szól: az a valódi szerelemféléstés. Az egyetlen szerelem, amit az ember még átélni – és féltetni – képes.

Rossz sorrend. Ez volt a megoldás. Az áldozat a szemetesbe kaparta a sült csirkét és a rizst, majd rendelt egy pizzát. A mosogatógépet már korábban elindította, a tányér azért nem került bele. A futár gyilkolta meg, aki – nem mellékesen – az asszony szeretője volt. A biztosításra hajtottak. A nőnek már elege volt a munkanélküli férjéből. Sérült áru. Nem jó semmire. A lövés azért nem hallatszott, mert az áldozat lakása egy légifolyosó alatt helyezkedett el, nem messze a reptértől. A délutáni és a késő esti órákban indult és érkezett a legtöbb charter-járat.

A nyomozó egy üveg sörrel a kezében kiállt a teraszra. Elült a szél, nem szólt a hajókürt.

A szomszéd, miután szokásos pénteki nőjét útjára engedte, győzedelmes léptekkel sétált a kocsjához. A nyomozó beleszívott a cigarettájába. Hirtelen köhögés tört rá. A szomszéd autója felhörgött, majd lefulladt. Aztán megint. És még egyszer.

„Mi lesz veled, ha jön a tél?”

Maga sem tudta, a járműre vagy az emberre gondol-e.

Garaczi László

DÉLUTÁNI SÉTA

A küldetés értelme világos: függőleges álm,
alján kettősponttal, tetején harcias kérdőjellel.
A csaták fejben dőlnek el, fejben játszódnak le
valószerűtlen kiszámítottsággal és kegyetlenséggel.
Besorozott fenyőfák és hósi halott naplementék,
szalmagurigák fegyelmezett káosza a rókadomb körül.
A férfi dolga ily esetben önnön testére meredni.
Vagy legyen mondjuk egy rózsatő megemésztése,
langyos sörtől kábán lájkok számolgatása a pajtában.
Mindenképp állandó késésben, legelől, utánam, tudva,
hogy a másik nem csak a bojtra, de a kardra is ügyel.

A MENYÉT TÁNCA

Először néma szerepek,
magadba fordulva iszol egy söntésben,
vagy jelekkel udvarolsz egy lánynak a peronon.

Majd jönnek a hangos fellépések,
megafonos Zastavával járod a falvakat,
a csomagtartó egybenyitva a hátsó üléssel,
benne felhalmozott zöld és sárga tekegolyók,
lassan poroszkálsz végig az üres utcán,
hőség és a már-már fűszaggató zümmögés,
ami hajnaltól estig finoman rázza a fákat.

Hangnemet válttáj és hazaindulsz
hegesedő szigony-tetoválással a válladon,
bent rekedt szavakkal a torkodban,
itt a dinnye, itt a mézédés dinnye.

Beállsz az udvarra, és a zajra gondolsz,
ami éjjel a padlásról hallatszik,
menyét harcol egy láthatatlan lénnel,
aki úgy próbál vele táncolni,
hogyan izzó gombostűket dob a levegőbe.

NÉMA SÁV

A patakopogás és a hajnali harang csendje,
a szekrényben lógó télikabát zsebébe dugott csend,
a kályha tüdejének hideg csendje,
a lámpa fölemelt uja csendre inti a suttogó ajtórést,
a falnak verődő ágak csendje,
az alvó fűnyíró csendje,
a hátracsapott macskafülek fekete csendje,
annak a csendje, hogy esett-e éjjel:
nedves csend és száraz csend,
a föld szimatoló csendje,
a reggeli páracsik csendje a szőlőhegyen,
felhős csend és napos csend,
a gravitáció halk morajába font súlyok csendje,
a csend, ahogy egy repülő csíkot húz az égre,
követ törő csend,
a kerítésre szállva tollázkodik
vagy egy felborult borosüveg a fűvön,
a forgolódás, szuszogás és nyöszörgés csendje,
a nyújtózkodás közben roppanó csendcsontok,
a visszaalvás végső elnémulása.

Garaczi László (Budapest, 1956) József Attila-díjas író. Legutóbbi kötete: Arc és hátraarc (2010).

Láng Orsolya

SZÜRKÜLET A ZSIDÓ VÉRTANÚKON

A függöny sűrű hálóját kirántván
vergődik, majd elernyed a látvány.
Hűvösödik.

északi oldal

A repedt aszfalton egy tenyér ráncai,
körben álló tömbházak az ujjak,
az ujjpercek emeletei összemarkolt
garázkockák fölé hajolnak.
A fal tövében áttelelt gyepen
egymással címódó kölyökkutyákként
nyurga széllel dundi zacskó hempereg,
és ott, a báván heverő üvegek
szemüregében törik meg a játék.

Súlyos mintájú szőnyeget vet
át a vasrúdon egy gondos asszony,
poroló villámlik térképe felett,
hogyan lesújtva csattanó vihart fakasszon –
s a felszakadó por csillámai
ott keringjenek,
mint a domb fölött a szürkés fellegek.

Fürkész árnyuk fésüli át a fák
hegygerince számúzótt hadát.
A fényűző negyed pompás házai
idekoszlanak a messzeségen át,
s a meszes égen át
telt ebek vastag csaholása
kósza vinnyogásba sűríti magát.

A kifeszített horizont,
mint táncost kötele,
tartja a toronyt.

A csonkításba torkolt metszés után
ágak növesztik magukon sután
a rügyet, mint sebes arc a szakállt.
A jegenyék helyén még a téli nap
készítette röntgenkép maradt,
melyen varjúfészek és fagyöngybokor
a bordázat mögötti daganat.
Szuronyaik közt fémtetőkre látni,
alattuk kaszárnyák lapulnak a földre.
E nagyszabású egység oly parányi.
Körülötte körbe
távolságot tartó senkiföldje.
Az őrszem talpig mozdulatlanságban –
mint ólomkatona kartondobozában –
rendbontó mocorgást szimatol a tájban.
Miként céltáblába, fúródik a tájba
egy ól, s néhány gyülevész akol.
Alattuk a gyom közt huzat silbakol.

Olvadást fejez be a máris tarka rét:
virágzik rajta a sokszínű szemét,
szirmait bontja
tengernyi lomja.
És nagy titokként kiderül az ég.

déli oldal

Nap ragyog a fényes műanyagon,
hamis ígéretét osztja sokszorozva
a gyárudvaron gördülő flakon.
A levegőn átderengenek
az ég alatti csontos kéményhegyek –

por gyűrődik össze csúcsukon,
kráterük falán lehömpölyög a füst,
és megalvad az országúton.

Egy utolsó emeleten csengőt ráz a szél,
s ha elunja, ejti. Nyoma vész,
mint kósza jószág legelész
valahol betájolhatatlanul.
E táj óhatatlanul
felszámolódni megtanul –
aggmenház áll a szürkületben,
padlásáról galambraj rebben,
mint köhögésbe göngyölt sóhajok
a gyászfehér ablakkeretben.
Kuvik hangja üt éket
a csöndbe, és a résen át
megindulnak a jelek
éleszteni az éjszakát.

A gyársziréna fejhangjába kutyavonítás vegyül.
A kaszárnyafolyosón kába takarodó szédeleg,
már keringenek a szenderek
a sercenő lámpák körül.
S minthogy egymás éltére törnek az ünnepre éhes
köznapok,
kioltja a nap szemevilágát
az éj, s a fény eloldalog.

Fehér Boldizsár
VETERÁNOK

Kávéházban üldögéltünk Jean barátommal, és a második világháborúról beszélgettünk. Jean és én együtt jártunk a Sorbonne-ra, még mielőtt nyakig ért volna a szar. A háborút most ő hozta szóba, mikor az egyik francia tábornokról mesélt, aki a katonai egyenruhák terepszínét méltatta az újoncoknak. – Ez az ember nem tudta, hogy lehetne az a gönc akár rózsaszín is – mondta Jean. – Háborús időszakban egyenruhát húzni olyan, mint nyakba akasztott cél-táblával besétálni egy lövészklubba.

Jean barátom szerint, ha a katonák anyaszült meztelenül mennének harcba, egyetlen lövés sem dördülne el. Ugyanis senki nem tudná, kire kéne lőnie.

Minket 1940. júniusában ért utol a háború. Rám felhúzták a horogkeresztes zubbonyt, Jeanra pedig a francia címereset. Nem volt apelláta. Megmondták, miről ismerhetjük fel a rosszfűkat, és hogy mit kell velük csinálnunk, ha meglátjuk őket; hogy a mi zászlónkon rendben vannak a színek, a többiekén viszont nincsenek. Elfogyott egy üveg bor, Jean és én pedig arról az ütközetről beszélgettünk tovább, amikor először kellett egymás ellen harcolnunk.

1942. június 11-én reggel Schultz őrzető negyvenöt percet töltött a zu-

Láng Orsolya (Szatmárnémeti, 1987) költő. 2011-ben az Erdélyi Magyar Írók Ligájának pályázatán az első díjat nyerte verskategóriában.

hanyzóban, ezért a századunk csak jelentős késéssel tudott elindulni. Hajszálon múlt, hogy elértük a vonatot.

– Achtung! Felszállás! – harsogta végig a peronon Schliffen tábornok, nyomában megközelítőleg harmincezer német katonával.

A vezérkar külön kabinban foglalt helyet. Schliffen tábornok, Königberg ezredes, Schultz őrzetető, jómagam a felderítéstől, és Weinstein, az ellátmányért felelős főparancsnok. Schliffen tábornok csak úgy fújtatott a dühtől.

– Jelentést kérek a veszteségeinkről!

A nagy rohanásban sok embert vesztettünk. Az egész hármast barakkot például. Még aludtak, mikor elindultunk. De máshonnan is jeleztek veszteségeket. A rádiós összekötőnk, Sonntag közlegényt, társai az indulás pillanatában még pizsamában látták.

Senki sem vette észre, mikor a kalauz félrehúzta a kabinajtót.

– Jó napot! A jegyeiket kérem ellenőrzésre!

– Egyben adja, ha lehet – morogta Schliffen tábornok. – Birenbaum! Mi a legutóbbi becslés?

– Körülbelül huszonkilencezren vagyunk – mondtam.

– Rendben, akkor ennyi teljes árút szeretnénk a Marne-folyami csatáig.

– Retúr legyen?

– Nem, csak oda. És ha lehetséges, a sereget átvezényelnénk a büfékocsiba. Nem baj, ha többbe kerül. Megérdemlik.

– Megnézem, de úgy tudom, hogy a büfékocsikat kiadtuk a franciáknak. Már múlt héten lefoglalták. Ötvenezer fejadag garnélát rendeltek, vajban párolt retekkel, mustáros nyulat, zöldbabpürét, desszertnek gyümölcsstortát. Maguk is kérnek? Azt mondták, a seregük nyugati szárnya rossz pályaudvarra ment, ezért úgyse tudnánk mit csinálni az adagjokkal.

– Végül is, nem járnánk vele rosszul – mélzott Weinstein, az ellátmányért felelős főparancsnok. – Így is szűkösen kell bánnunk a szendvicsekkel, amiket a Gestapo saját kezűleg csomagolt. Csokiszelet és tej csak minden második katonának jut.

– Nein, nein, nein! – Schliffen tábornok a térdét csapkodta dühében. – Nem osztozkodunk azokkal a disznókkal! Jobb ötletem van. Königberg ezredes!

– Jelen!

– Készítse fel csapatainkat a harcra! Elfoglaljuk a büfékocsit!

A MÉTERBIZOTTSÁG

Az általunk ismert, Európa szerte elterjedt métert egy 1791. március 26-án, Párizsban felállt testület, a Méterbizottság határozta meg először. A Bizottság tagjai *Jean-Charles Borda*, *Gaspard Monge*, *Pierre-Simon de Laplace*, és *Joseph-Louis Lagrange* voltak. Franciaország legkiválóbb tudósai, akiket XVI. Lajos személyesen kért fel a feladatra. Magukra zárták a Sorbonne egyik nagy, öreg előadótermét, és megfogadták, hogy nem jönnek elő, míg meg nem alkotják „az új mértékegységet, melyről az egész világ beszélni fog”.

Az ülésen Gaspard Monge kért először szót. Zavartan tördelte kezeit, végigfuttatta szemét a többiekén.

– Uraim – kezdte –, mielőtt új egységre építenénk Európa mértanát, bölcs lenne megállapodnunk egy jól csengő névben, ami úgy vélem, legalább olyan fontos a sikerhez.

Lagrange elnéző mosollyal intette le a professzort.

– Monsieur Monge! Az Udvarban már méterként beszélnek róla. Maradjunk meg mi is emellett.

– Hiszen talán tudunk találni valami jobbat – folytatta Monge. – Nyitottnak kell

lennünk. Ami eszembe jut: javasolom önöknek az *1 monge*-ot.

Lagrange felpattant a helyéről, a hangja csupa erényes felháborodás volt.

– Na hiszen! – kiáltotta. – Gyalázat! Ilyen gyerekes viselkedés érett, tudós emberek között!

– Egyetértek – vágta rá Borda. Hatalmas kezeivel az asztalra támaszkodott. – Békébíróként felajánlom önöknek az *1 jean-charles borda* elnevezést, hogy véget vethessünk ennek az ostoba vitának.

– Most már csak azért is méter lesz! – verte a térdét Lagrange.

– Méter? – nevetett Laplace. – Először még azt hittem, viccel.

– Egyáltalán, ki az a Méter? – kérdezte Monge. – Tagja az Akadémiának?

– Esetleg összerakhatnánk a nevet a kezdőbetűinkből is, úgy mint BoMoLaLa, vagy MoLaBoLa – javasolta Laplace.

– A BoMoLaLa tetszik – mondta Borda. – Jó a hangzása. Dallamos.

– Nem haragszik, Lagrange, ha enyém az utolsó előtti „La”, és öné az utolsó? – kérdezte Laplace.

– Mi baj van magukkal? – üvöltötte Lagrange. Földhöz csapta a parókáját. – Így nem jutunk sehová!

– Úgy tűnik, mégsem mindegy neki.

– Kis mimózálelkű.

– Majd nap végén szavazunk akkor, hogy melyik „La” kié legyen – javasolta békítő hangon Monge. – Semmi baj, Lagrange. A kicsinyesség nem bűn.

Joseph-Louis Lagrange csöndben ült, mély levegőket vett. Két papírgöngyöleget terített az asztalra.

– Uraim, elvégeztem néhány mérést. Ha a munkáról is beszélünk végre: szerintem a métert a Föld Párizson áthaladó délkörének negyvenmilliomod részeként definiálhatnánk. Mutatom a számokat.

– Bocsnat – vágott közbe Borda –, de ez nekem elég hasraütésszerűen hangzik.

– Tényleg, miért pont annyi? – vont a szemöldökét Laplace.

– És miért pont Párizs?

Lagrange lehunyta szemmel a levegőbe beszélt. A feszültség merevvé tette, mint a szárított halat.

– Párizs a francia korona legszebb gyémántja – felelte.

– Saint-Étienne is elég szép – mondta Monge.

– Na és Mont-Saint-Michel?

– Ó, igen! – helyeselt Borda. – Sokkal szebb, mint Párizs.

– Legyen egy BoMoLaLa akkora, mint a Mont-Saint-Michel-i polgármester – javasolta Laplace.

– Na, elég! – egyenesedett föl Gaspard Monge. – Szerintem kár ezt túlváriálni – körülbelül vállmagasságig emelte a kezeit, a két tenyerét egymás felé fordította.

– Szerintem legyen egy BoMoLaLa ekkora.

– Egyszerű és nagyszerű – mosolygott Laplace.

– Az istenit! – csattant fel Lagrange. – Ez nem tudomány! Különben is, ha valaki még egyszer BoMoLaLáznia mer, azt én megölöm!

– Üljön le professzor! – mondta Laplace. – Nem kell a műsor.

Borda föl pattant a helyéről, és az asztalra tette a székét.

– Rendben, legyen a *méter* akkora, mint ez a székláb, és akkor már nem is kell etalon rudat készíteni. Felvesszük a pénzünket, és mehetünk haza.

– A függönykarnis is lehetne egy *méter*.

– Vagy Lagrange professzor orra – mondta Laplace.

– Jól van, na! Elég lesz! – üvöltött Lagrange. – Most csak azért hangsúlyozzák így ezt a *métert*, hogy engem gúnyoljanak, igaz?

Borda a szájába tömte a parókáját, úgy próbálta visszafojtani a nevetését.

– Dehogy! A méter pompásan cseng – felelte Laplace mézes-mázos hangon.

– A méter tökéletes – mondta Monge is. – Kár, hogy nem egy hörcsögöt akarunk elnevezni.

– Vagy egy albínó bányamérnököt – tette hozzá Laplace, mire Borda nem bírta tovább, és visítva begurult az asztal alá.

Joseph-Louis Lagrange sértetten felszegett fejjel hagyta el a termet. Egy évig senki nem látta ezután.

Másnap délelőtt a Méterbizottság három tagja a király elé járult a versailles-i palota tükörtermében. Jókedvűek voltak, egészségesek és kipihentek. Gaspard Monge bársonypárnán egy széklábat nyújtott át a királynak, Laplace pedig elmagyarázta, hogy ez a Föld Párizson áthaladó délkörének negyvenmilliomod részének felel meg. A neve, méter.

Jean-Charles Borda összeszorította a fogait, a könnye is kicsordult – mindenki azt hitte, a meghatottságtól.

Fehér Boldizsár (Budapest, 1992) jelenleg Fóton él. Szabadidejében az ELTE bölcsészkarának hallgatója. Korábban a Magyar Nemzetben és a Magyar Naplóban jelentek meg írásai.

Dante Alighieri

ISTENI SZÍNJÁTÉK

PARADICSOM 5.115 – 6.96

Fordította és jegyzetekkel ellátta Nadasdy Ádám

A RÓMAI CSÁSZÁRSÁG TÖRTÉNETE

Dante feljut a Paradicsomba, s ott találkozik egy üdvözült lélekkel, akit szemtől-szembe alig lát, mert az illető akkora fényt áraszt. Hamarosan kiderül, hogy ez Justinianus bizánci császár, aki elmondja Danténak a római „sas”, azaz a birodalom történetét onnan kezdve, hogy Aeneas a lerombolt Trójából Itáliába menekül (kb. Kr. e. 1000-ben), odáig, hogy Nagy Károly frank király a Kr. u. VIII. században a római pápa védelmére kel.

[5. ÉNEK]

„Ó, te szerencsés! Látnod engedik 115
az örök diadal trónusait,
pedig a harcodat még ott se hagytad!
Minket is az a fény gyújt, mely betölti 118
a teljes eget. Felvilágosítunk,
ha az a vágyad; kérdezz csak nyugodtan!!”
Így szólt hozzám az egyik tiszta lélek; 121
és erre Beatrice: „Csak beszélj,
beszélj bátran, és higgy, mint isteneknek!”
„Látom, hogy fészket csináltál magadnak 124
a saját fényedben, mely süt szemedből,
onnan szikrázik, amikor nevensz;
de nem tudom, ki vagy s mért itt tanyázol, 127
nemes lélek, az ég eme körében,
mit más fény elföd halandók elől.”
Ezt mondtam én annak a fénycsomónak, 130
mely hozzám szólt az imént; erre az
még fényesebbé vált, mint azelőtt.
Miként a Nap, mely éppen túl erős 133
fényével rejti el magát, ha hője
fölfalja a tompító ködöket,
úgy fődte el előlem az öröm 136
erős sugárzása e szent alakját.
Ő fénybe zárva felelt; szavait
az alábbi ének énekli meg. 139

117. Harc: az élet.

129. Más fény: a Nap. A Merkúr közel van a Naphoz, melynek fénye a Merkúrt alig láthatóvá teszi.

134-5. Ködben a Nap jól kivehető, ám ahogy szétoszlatja a ködöt, nem lehet belenézni.

[6. ÉNEK]

„Miután Konstantin a sast, mely egykor 1
Lavinia hős kérője nyomában
az égbolttal szállt, visszafordította,
jó kétszáz évig lsten madara 4
ott maradt Európa peremén,
a hegyeknél, ahonnan hajdan eljött;
és szent szárnyai alatt a világot 7
ott kormányozta. Kézről-kézre szállt,
míg végül az enyémen megpihent.
Császár voltam – már csak Justinianus. 10
Az Első Szeretet (mely itt is eltölt)
azt akarta: rostáljam át a törvényt:
mi jó, mi nem kell? E munka előtt 13
úgy hittem: Krisztus egy-természetű,
és nem kettős; nyugodtan hittem ezt,

1. Nagy Konstantin (Constantinus): római császár (uralk. Kr. u. 306-337).

1. Sas: a birodalom, a császárság jelképe.

2. Lavinia kérője: Aeneas, aki Trójából Itáliába vetődött, s ott elvette Lavinia királylányt. A „sas” tehát az ő nyomában Trójából Rómába (keletről nyugatra) szállt.

3. Az égbolttal: mert az is keletről nyugatra látszik fordulni a fejünk fölött. — Visszafordította: Konstantin császár Kr. u. 330-ban a fővárost Rómából Bizáncba helyezte (nyugatról keletre): ezzel a „sast” visszaröpítette kelet felé.

5. Európa peremén: Bizáncban (a mai Isztambulban).

6. A hegyeknél: Trója közelében. Trója hegyes vidéken fekszik, Bizánctól nem messze (a mai Törökországban).

8. Kézről-kézre: ahogy egyik római-bizánci császár követte a másikat.

10. Justinianus: kelet-római császár (uralk. Kr. u. 527-565), buzgó keresztény volt. Itt a túlvilágon már nem császár, csak személynevét őrzi.

11. Első Szeretet: a Szentlélek, azaz Isten szeretete, melyet minden üdvözült ember érez.
12. Justinianus az addigi római törvényeket átrostáltatta, s kiadta a római jogot összefoglaló törvénykönyvet (*Corpus Juris Civilis*).
- 14-15. Egy-természetű: az a hit, hogy Krisztus kizárólag isten volt, és nem ember („monofizitizmus”). Hosszas viták után e nézetet eretnokségnek minősítették, s az egyház azt tanítja, hogy Krisztus kettős természetű volt: egy testben isten és ember.

míg el nem jött az áldott Agapetus, a főpásztor, hogy meggyőző szavával a helyesebbik hit felé tereljen.	16
Hittem neki; s tanának igazát oly tisztán látom, ahogy tudható: két ellentmondó tényből egy hamis.	19
Mihelyt az Egyház menetébe álltam, Isten kegyelme ihletet adott s én a nagy műnek szenteltem magam.	22
A hadsereget Belizárra bíztam, s őt úgy vezette az ég jobbkeze, hogy ebből láttam: döntésem helyes volt.	25
Az első kérdésemre ennyi volt a válaszom; de jellege miatt hozzá kell fűznöm néhány mondatot,	28
hogy lássad: van-e joga bántani e szentséges jelképet bárkinek, akár használja, akár elveti?	31
Nézd, mennyi hőstett szentelte nemessé! A sort Pallas nyitotta meg, mikor meghalt, hogy országot adjon neki.	34
Tudod, hogy aztán Albában tanyázott több mint háromszáz évig, ámde végül megküzdött érte három három ellen.	37

16. I. Agapetus pápa (uralk. 535-536) Bizáncban járva Justinianust meggyőzte tévedéséről.

20-21. Értsd: számomra ez már oly nyilvánvaló, mint az a logikai alaptétel, hogy két

ellentmondó tényből (pl. *Ez arany. Ez nem arany.*) az egyiknek hamisnak kell lennie.

25. Belizár (Belisarius): Justinianus hadvezére, aki sikeresen visszafoglalta a birodalom nagy területeit.

28. Dante első kérdése ez volt: „Ki vagy?” (Par.5:127).

32. Jelkép: a sas, a császárság.

33. Akik használják: a császárpártiak (ghibellinek); akik elvetik: a pápa-pártiak (guelfek).

35-36. Pallas (nem azonos az istennővel!): mondabeli itáliai hős, Aeneas sógora, Lavinia fivére, aki Aeneas oldalán harcolt s elsőnek esett el. Aeneas az ő révén örökölte meg Róma földjét: Pallas halála így adott országot a „sasnak”.

37. Alba: Alba Longa, város Róma közelében, melyet Aeneas fia alapított (Kr. e. 1000k.). 350 éven át ez volt a királyi székhely.

39. Három három ellen: a királyi székhely (a „sas”) úgy került át Albából Rómába (Kr. e. 650k.), hogy mindkét városból hármassikrek álltak ki párbajra egymással: Albából a három Curiatius, Rómából a három Horatius. Utóbbiak győztek.

S tudod, mit tett a szabin nők jajától	40
Lucretia gyászaiig: hét királlyal legyőzte mind a szomszéd népeket.	
Tudod, mit tett, mikor a római hősök kezén szállt Brennus s Pyrrhus ellen, királyok ellen s birodalmak ellen;	43
így vált Torquatus s Quintius (a „Kócos”), a Decius- s a Fabius-család oly nagyhírűvé, hogy öröm dicsérni.	46
Ő alázta meg az arabokat, kik Hannibállal hágtak át az Alpok sziklái ott, ahol a Pó ered.	49
Ő adott Scipiónak, Pompeiusnak ifjonti diadalt; s nyögte haragját a domb, amely alatt világra jöttél.	52

40. Szabin nők: a frissen megalapított Rómában (Kr. e. 753) Romulus és katonái nőülni akartak, de a szomszéd szabin törzsek nem adták a lányukat, ezért a rómaiak elrabolták a szabin nőket, s feleségül vették őket. A „szabin nők jaja” tehát a római állam kezdetét jelenti.

41. Lucretia: római asszony, akit a király fia megerőszakolt, ezért szégyenében

öngyilkos lett. A felháborodott nép elűzte a királyt, s megalapította a köztársaságot (Kr. e. 510). „Lucretia gyásza” tehát a királyság végét jelenti.

41. Rómának hét királya volt az alapítástól a köztársaságig.

44. Brennus: gall vezér, aki Kr. e. 380-ban betört Rómába, de megsemmisítették.

44. Pyrrhus: a görög Epirus királya, aki más görögökkel együtt a római terjeszkedés ellen lázadt, de Kr. e. 275-ben legyőzték.

46. Torquatus: kiváló római államférfi a Kr. e. IV. században. — Quintius: ismert becenevén Cincinnatus (ami latinul kócost vagy göndört jelent), egyszerű parasztgazda volt, amikor felkérték a római sereg vezetésére Kr. e. 458-ban.

47. Decius, Fabius: két nagyszerű római család, akiknek sok fia esett el a különböző háborúkban.

49. Ó: a sas. — Arabok: a karthágóiak. Dante így nevezi őket, mert az ő korában már arabok éltek a régi Karthágó helyén (Tuniszban).

50. Hannibál karthágói hadvezér az Alpokon át (a mai Franciaország felől) tört be Itáliába Kr. e. 218-ban, de kezdeti sikerek után hadjárata kudarcra végződött.

52. Scipio (Kr. e. 235-183): római hadvezér. Hannibál itáliai betörésekor a 17 éves Scipio hősiessé harcolt a betolakodók ellen; 16 évvel később (Kr. e. 202) ő győzte le Hannibált a végső ütközetben (Zama, Afrika), amely Karthágó pusztulását is jelentette.

52. Pompeius: római hadvezér (Kr. e. 106-48), már fiatalon kitűnt győzelmeivel. Később Julius Caesar ellen harcolt a polgárháborúban (Kr. e. 49), de itt már alulmaradt.

54. Domb: Fiesole, illetve a helyén állott etruszk város, melyet a római államhatalom (a „sas”) lerombolt (Kr. e. 62). Fiesole dombja alatt terül el Firenze, Dante szülőhelye.

S hogy közelgett a nap, mikor a menny saját békéjét hozta a világra, Caesaré lett, mert Róma így akarta.	55
Amit tett aztán Var és Rajna közt, azt látta Isère, Szajna és Loire, s a völgyek, melyek táplálják a Rhône-t.	58
Majd amikor Ravennából kiindult a Rubiconon át: oly szárnyalás volt, amit se nyelv, se toll nem tud követni.	61
Először spanyol földre ment hadával, majd Durazzóba; s Pharsalusra sújtott olyat, hogy fáj a Nílus-parton is.	64
A Simoist s Antandrost újra látta (ahonnan indult!), s Hektor nyughelyét;	67

röpült tovább s legyőzte Ptolemaiost.

Innen villámként csapott le Jubára,
majd újra ott volt, tőletek nyugatra,
ahol még szólt Pompeius kürtszava.

70

55-56. Értsd: mielőtt megszületett az új világvallás, a kereszténység.

57. Caesaré lett: a „sas”, a római hatalom Julius Caesar kezébe került.

58-60. A „sas” sikerre vitte Caesar galliai hadjáratát (ma Franciaország). — Var: folyó Nizzánál, a mai olasz-francia határ közelében; ez volt Gallia keleti határa. A Rajna volt Gallia északi határa. — Isère [izer], Loire [loár], Szajna, Rhône [rón]: folyók Galliában. (Lehet, hogy az eredetiben az Era folyónév nem a Loire-t, hanem a Saône-t jelenti.)

61-62. Caesar Ravennában táborozott a Rubicon folyó partján (a római államhatáron kívül), majd – szenátusi engedély nélkül – átlépte a Rubicon (Kr. e. 49), s Róma ellen vonult. Ezzel megkezdődött a Pompeius elleni polgárháború, mely Caesar fényes győzelmét hozta.

64. Caesar előbb Hispániában (ma Spanyolország) legyőzte Pompeius híveit.

65. Durazzo (lat. Dyrrachium) város Illíriában, az Adriai-tenger partján (ma Durrës, Albánia).

65-66. Pharsalus: csatahely Görögországban, ahol a Caesar és Pompeius közti polgárháború végleg eldőlt. Pompeius vereséget szenvedett, s Egyiptomba menekült (a Nílus partjára), ahol nemsokára megölték.

67. Simois: folyó Kis-Ázsiában, Trója mellett. — Antandros: kisváros ugyanitt, itt szállt hajóra Aeneas és csapata, azaz innen indult hódító útjára a „sas” (lásd fent 2. sor).

68. Hektor, a trójaiak legnagyobb hőse, a trójai síkon volt eltemetve. A sas – lévén trójai származású – tiszteletét tette „őse” sírjánál.

69. Caesar ezután Egyiptomba ment, legyőzte Ptolemaios királyt, és helyére annak húgát, Kleopátrát ültette.

70. Juba: az afrikai Mauritánia királya, Pompeius szövetségese volt. Caesar legyőzte.

71. Értsd: a „sas” újra átkelt Hispániába.

72. Értsd: Pompeius fiai még kitarottak Hispániában; Caesar megsemmisítette őket.

Hogy mit tett újabb gazdája kezén,
azt bögi lent Brutus és Cassius,
és fájlalja Modena és Perugia.

73

Emiatt sír a gyászos Cleopatra, aki, előle futván, gyors halált a mérges kígyótól szerzett magának.	76
E gazdával jutott a vörös partig, vele adott oly békét a világnak, hogyan bezárhatták Janus kapuját.	79
De mindaz, amit addig tett e jelkép (melyről beszélek), s tesz majd azután az általa uralt birodalomban, sápadt és apró dolognak tűnik, ha megnézzük friss szemmel, tiszta szívvel: mit tett a harmadik Cézár kezében.	82
Az Élő Igazság (mely szólni készített), megengedte, hogy e császárral együtt haragjáért dicső bosszút vegyen.	85
	88

73. Újabb gazdája: Augustus, az első császár (uralk. Kr. e. 44 – Kr. u. 14).

74. Értsd: Brutus és Cassius, Julius Caesar gyilkosai a Pokol fenekén szenvednek. Augustus győzte le őket.

75. Modena, Perugia [perúdzsa]: két város Észak-Itáliában, ahol Augustus legyőzte további ellenfeleit (Marcus Antonius ill. Lucius Antonius).

76. Cleopatra: Egyiptom királynője, aki Marcus Antonius szeretője volt. A vere-ség hírére (Kr. e. 31) mérges kígyóval maratta halálra magát. Most a Pokolban sír.

79. Vörös part: a Vörös-tenger. Augustus meghódította Egyiptomot, s így a Római Birodalom a Vörös-tengerig nyúlt.

81. Janus kapuja: Rómában Janus isten templomának kapuját nyitva kellett tartani, ha Róma valahol hadat viselt. Most – hosszú idő után – becsukhatták.

82. Jelvény: a római sas.

87. Harmadik Cézár: Tiberius (uralk. Kr. u. 14-37), a második római császár. (Dante a Cézárok sorát Julius Caesarral kezdi, ezért nevezi Tiberiust harmadiknak.) Az ő uralma alatt történt Krisztus keresztre feszítése, Dante tudomása szerint Kr. u. 34-ben, mai számítás szerint 30-ban.

88. Élő Igazság: Isten.

90. Értsd: Isten haragudott az emberiségre az első ember, Ádám eredendő bűne miatt (hogy Évával együtt megszegte Isten tilalmát). Ezt a bűnt „dicső bosszúval”, egy ártatlan ember feláldozásával kellett jóvá tenni. (Isten, mivel jószágos, végül a saját fiát, Jézus Krisztust adta e célra.) — Isten tehát megengedte a „sasnak”, hogy Tiberius uralkodása alatt, a római jogrendszerben történjen mindez.

És furcsálkodhatsz, mert hozzáteszem: később, Titus kezén, bosszulni indult az eredendő bűn miatti bosszút.	91
S mikor a longobárd fogak harapták a Szentegyházat, az ő szárnyai segítették Nagy Károlyt győzelemre.	94

92. Titus római hadvezér (később császár, uralk. Kr. u. 79-81) Kr. u. 70-ben lerombolta Jeruzsálemet és benne a zsidók főtemplomát.

92-93. Jóllehet Krisztus feláldozása („az eredendő bűn miatti bosszú”) Isten akaratára volt, a zsidók mégiscsak bünt követtek el azzal, hogy ártatlan honfitársukat, Jézus Krisztust hóhérekre adták. Ezt bosszulta meg – középkori felfogás szerint – Titus azzal, hogy Jeruzsálemet lerombolta és a zsidókat szétszórta a világban. — Ekkor még Rómából nézve Jézus ügye jelentéktelennek látszott; Titus a zsidók lázadásait és függetlenségi harcát ment levérni, vallási kérdések nem érdekelték.

94. Longobárd fogak: Kr. u. 774-ben a longobárdok betörték a pápai területekre, s Nagy Károly – ekkor még csak frank király – verte le őket. Nagy Károlyt 800-ban koronázta császárrá a pápa (miután több mint 300 évig nem volt Rómában császár), így ő lett a római császárok jogutóda.

Dante Alighieri (Firenze, 1265 - Ravenna, 1321) itáliai költő, filozófus. Isteni Színháték című műve az európai kultúra egyik legjelentősebb alkotása.

Nádasdy Ádám (Budapest, 1947) költő, fordító, nyelvész. Babérkoszorú-díjas. Legutóbbi kötete: Verejték van a szobrokon (válogatott és új versek, 2010).

VIZIBILNI

SE BÚS, SE HÓ

1913 -ban jelent meg Babits Mihály teljes Dante-fordítása. Két éven belül elkészülhet az új, Nádasdy Ádám átültetése. A fordítóval Szálinger Balázs készített interjút.

Szálinger Balázs: Az Isteni Színjáték kötelező tananyag, mégis megkérdem: mekkora műről beszélünk, és hol tart a fordításban?

Nádasdy Ádám: 14 ezer sor az egész. Egy ének átlagos hossza 140 sor. Az énekek tehát nem nagyok, de sok van belőlük. Egy Shakespeare-darab kb. 4 ezer sor, ezért az egész mintegy három és fél Shakespeare-darab hosszúságú. A 100 énekből 50 van kész. Most le kellett állnom, mert elkezdődött a tanév, és sok más teendőm van. A Pokol 34 énekből áll, és kész van. A Paradicsom 33 énekes, ebből megvan 13, a Purgatórium szintén 33 énekből áll, és 3 készült el.

SzB: Mikor érhet a végére?

NÁ: Szerintem még két év. Minden fordításra igaz, hogy egyre gyorsabban megy, ahogy haladunk. A második fele nem fog annyi ideig tartani, mint az első, legalábbis remélem.

Fotó: OLÁH GERGELY MÁTE

SzB: Mi vesz rá egy embert, hogy elkezdje lefordítani a Művet? Tény, hogy porosodik a 99 éve megjelent Babits-fordítás.

NÁ: Az ötlet nagyon régen megvan. Olasz szakot végeztem, és ott kötelező volt, mint ahogy ma is az. Kardos Tibor professzor tanította, értett hozzá, és nem is tudom, mindig is csodáltam, szerettem, érdekelt. Apám is tudott olaszul, és ismerte Dantét, idézgette. Ez a név mindig is benne volt a családi műveltségi vitrinünkben. Aztán gyerekkoromban voltunk Firenzében, és mutogatták nekem, hogy itt lakott, itt született. És később is lépten-nyomon előjött. Egyszer elhívtak Kolozsvárra, és egy lakáson, amikor ez még illegális volt, magyar gimnazistáknak tartottam előadást. Ott is pont Dante volt a téma, amiről beszélnem kellett. De... nem tudom, egyszer csak jött az ötlet, hogy újra kéne fordítani.

SzB: Mikor történt az első kapavágás?

NÁ: Talán négy éve. Eleinte nagyon lassan ment, sokat próbálkoztam-kísérleteztem. Olyasmi ez, mint amikor valaki egy nagy oltárképet vagy freskót készít, és először sokáig próbálkozik, hogy kinek milyen színű legyen a kabátja meg

a ruhája, aztán alul a sarkában kicsit próbálgatja. És amikor már megvannak a színek, és fel kell kenni, az már gyorsabban megy.

SzB: Most tart tehát a felénél. Ilyenkor van a holtpon?

NÁ: Igen, igen, ez igaz, egyéb elfoglaltságok ide vagy oda, kétségtelenül nehéz a Paradicsom. Azt mondták az olaszos kollegák, tanácsadók, hogy előbb csináljam meg a Paradicsomot, és a Purgatóriumot hagyjam a végére. Mert az könnyebb, barátságosabb, érdekesebb, a figyelmet jobban leköti, míg a Paradicsom nehezebb, elvontabb.

SzB: A túskebezót, amin át kell esni.

NÁ: Így is lehet mondani. Meg is fogadtam ezt a tanácsot, de hát nagyon nehéz. Volt, aki azt mondta, hogy Babits láthatóan elfáradt, mire a Paradicsomhoz ért, elnagyoltabban dolgozik, nem olyan elmélyülten nézi. Engem óva intettek, hogy ne menjek bele ugyanebbe a hibába.

SzB: Gyakran készül Dante-fordítás a világban?

NÁ: Voltam pár éve Rómában egy konferencián, ami Dante mai fordításairól szólt, és ott voltak mindenfélék. Volt például egy vietnámi úr, aki vietnámi nyelvre fordítja a Divina Commediát.

SzB: Mit értenek ők belőle?

NÁ: Érdekes ám, mert Vietnám katolikus ország. Mi is felkaptuk a fejünket, aztán hoppá, álljon meg a menet, hiszen az egy latin betűs nyelv. Vietnámot francia misszionáriusok térítették katolikusra. Kőkeményen katolikus ország. Ugye kérdés, hogy ezen mennyit változtatott a kommunizmus, tudjuk, hogy sohasem szerette a vallást. Ennek viszont most már nagyjából vége, másrészt ott is a műveltség része, hogy kicsoda Szűz Mária – ugye Rákosi Mátyás is tudta, hogy ki az –, ehhez nem kell vallásosnak lenni. Egyáltalán nem olyan furcsa dolog egy vietnámi Dante-fordítás, mert bár tény, hogy messze van, tény az is, hogy katolikusok.

SzB: Két teljes magyar Danténk van. Szász Károlyé és Babitsé. De még az irodalmárok is meglepődnek, ha azt hallják, hogy Gárdonyi Géza is fordította.

NÁ: Gárdonyi Géza lefordította a Poklot. Szabadon fordít, néha több sor van nála, mint az eredetiben. De kellemesen van versbe szedve. Volt egy kiállítás a Millenium idején, képeken volt ábrázolva a Pokol, hasonló, mint a Feszty-körkép.

DANTE A POKOL FORDITOTTA BABITS MIHÁLY

RÉVAI-KIADÁS

Divat volt, hogy kifüggesztettek ábrákat, illusztrációkat, az emberek bejöttek, és bámulták. Ehhez rendeltek tőle fordítást, pár sort odaírtak belőle a képek alá. Ezt ő megcsinálta, nagyon szellemes, érthető, jóízű magyar szöveg, átirat. Szerintem németből fordította.

Sz.B: A Szász Károly- és a Babits-féle fordítás között milyen fő különbséget lát? 30-40 év verstani és technikai, vagy 30-40 év nyelvi fejlődést?

NÁ: Babits sokkal szellemesebb, meglepő fordulatai vannak. Néha felnevet az ember. Úgyesen, mint egy bűvész, kettőt csavar a kezén, és akkor egyszer csak bumm! Szász ezt nem csinálja. A Babitson látszik ugyanakkor, hogy szándékosan akar régies lenni. Amelyik korban a Babits írt, az már modern kor.

Sz.B: Mármint hogy gyakoriak a „-ván, -vén” ragok?

NÁ: Az még hagyján, de a kiejtésben is... Mondjuk ott, hogy megpillantá „úrát”, és nem urát. Babitsnál feltűnő és vállalt az archaizálás.

Sz.B: Szász meg egy alanyi fordító?

NÁ: Szászra nem mondanám, hogy archaizál. Ő egy másik kor terméke. Használt furcsa és régies kiejtéseket, de ő természetesen. Babitsnál ezek stíluselemmé válnak. Mintha ma valaki zenél, de régi hangszereken. Szász meg akkor játszik ezeken a hangszereken, amikor ezek használatban vannak. Ettől Babits archaizálása hivalkodóvá válik. Tolakodó. Egy kicsit mutogatja magát, hogy milyen jól fordít. Szász szerényebb, ezért persze kevésbé érdekes. Meg hát néha nagyon latinosan, vagy németesen megcsavarja a nyelvet.

Sz.B: És a nem teljes fordítások?

NÁ: Olyan van több is. Zigány Árpád, Radó Antal, Angyal János. Mindegyiküké Pokol-fordítás. Baranyi Ferencé pedig szintén Pokol, idén jelent meg, az övé a legfrissebb.

Sz.B: És a csonkák közül melyek a figyelemreméltóak?

NÁ: Ne mondja, hogy csonka, mert az olyan, mintha félbehagyták volna.

Sz.B: Akkor... a két teljest leszámítva a többi közül melyik mi miatt lehet érdekes?

NÁ: A Zigány szellemes és érdekes. Szeretem, mert bőséges lábjegyzeteket ad. A Szász is ad egyébként. Babits nagyon keveset írt, mert ő úgy érzi, hogy ez költemény, és nem pedig tankönyv. Amiben nincs igaza, mert ez egy tankönyv, ami versbe van szedve.

Sz.B: Nem lehet, hogy ez Babits részéről egyfajta gőg? Aki nem érti meg láb-jegyzet nélkül, az nem lehet társa.

N.Á: Ebben igaza van. Ilyet mond is egyébként az előszóban. De ezzel én nem értek egyet. Azt gondolom, Danténak is az volt a célja, hogy ebből tanuljanak az emberek. Nagyon gyakran látszik, hogy kilóg a lóláb. Olyan néha, mint a Ki nyer ma?, a régi rádióműsor, amikor szinte szó szerint rávezetnek a megoldásra. Tehát következő számunk szerzőjének keresztneve Lajos, vagy talán németesen, Ludwig, érted. Akkor ki a szerző? Ilyeneket csinál Dante is. Azt mondja, hogy az a királynő, akit Aeneas rútol elhagyott. Na ki az, hát Dido. 100 sorral alább azt mondja, hogy az a hős, aki oly rútol elhagyta Didót. Általában bevezet egy figurát, és nem mindjárt mondja a nevét. „Gyerünk hát, gyerünk, még mindig nem tudod? Akkor odaírom, hogy kicsoda.” Ezt fontosnak tarthatta, ez az érzésem. Ő azt természetesnek tarthatta, hogy olvasás közben az emberek kérdezgethessék a náluk okosabbakat.

Sz.B: Ezt, hogy tankönyv, vagyis hogy szélesebb körben is érthető legyen, bizonyítja, hogy olaszul írta?

N.Á: Latinul is írhatta volna, nem lett volna olyan nehéz. Olaszul írta, és tudjuk,

volt ebben egy művészi program is. Érdekesebb volt olaszul írni. Mint aki egy új hangszert kap a kezébe.

Sz.B: Olvastam, hogy Dante előtt alig pár évtizeddel alakult ki irodalmi nyelvként az olasz. Ezen a nyelven a költészet valami parasztosnak, valami nem művelt dolognak, valami alantásnak tűnt? Volt a nyelvválasztásnak gesztusjellege?

N.Á: Igen. A parasztos amúgy nem igaz, hiszen a városi emberek is beszéltek. Ő maga is így beszélt, mindenki így beszélt. A magyarnak a latinnal szembeni irodalmi használata

valóban tűnhetett parasztosnak, mert a magyarországi városok többségében németül beszéltek. Ezért valóban lehet, hogy a magyar nyelv a parasztság kincse volt. Ez Olaszországban nem így volt. A városiak is olaszul beszéltek. Jó, a parasztok talán még olyanabbul. De azért nem bírálták, mert olaszul írt. Nem, nem. Azért bíralták, hogy miért ilyesmit ír, meg miért foglalkozik ezzel, mit szól bele mégis ebbe, ami a papság dolga volna, mit képzelsz, hogy pont ő. Azt kevesen tudják, hogy nagyon hamar készült belőle latin fordítás.

Sz.B: Ki csinálta, tudjuk?

N.Á: Persze, egy Serravalle nevű olasz püspök. Mintegy 100 évvel Dante halála után, szépen, hexameterben, ahogy latinul kell írni.

Sz.B: A Színjáték tercinában íródott, szigorúan rímes, szigorúan nőrímes tercinában. Pokoli nehéz lehet ilyet fordítani, mindenki tartotta magát hozzá?

N.Á: Szász csinálja, Babits csinálja, Baranyi csinálja a hármas tercinálást. Persze mindhárom úr asszonáncokat használ, igazi rím nagyon ritkán van. Ennyi engedményt azonban kell tenni, és ezzel együtt is nagyra tartom, amit csináltak. Más engedményt is tettek, váltogatták a hím- és nőrímeiket. Babits első sora mindjárt hímrím (azaz csak 10 szótagú a sor): „Az emberélet útjának felén”. Ezt

el kell fogadni, a nyelvből származik. Olaszul a végtelen nőírmelést (csupa 11 szótagú sor) meg lehet csinálni, az olasz szövégek ilyenek.

Sz.B: Igen fontos dologhoz érkeztünk. Az ön Dante-fordítása rímnélküli. Amikor pár éve először hallottam erről, én is nyeltem egy nagyot. A hírben, ami hozzám jutott, két információ volt. Az első, hogy Nádasdy Ádám fordítja, a másik viszont mindjárt az, hogy nem lesznek benne rímek. Nem is értettem, nem fért a fejembe, hogy ez hogyan lehetséges. Kérdeztem: akkor próza lesz? Nem, vers, csak éppen nem rímel. Aztán amikor az első részeket olvastam, azt éreztem, hogy mintha most először találkoznék magával Dantéval. Nem kellett Babits rímein és manírjain átrágnom magam, és furcsa érzés volt: jé, hiszen van itt egy hős, aki ezt látja, ezt csinálja, ebbe szerelmes, ez bántja, ez nem tetszik neki, és van egy történet, amit akár végig is lehet normálisan követni, és nem kell soronként rímekre várni. Ez a fordítás ezt az élményt adta nekem. Viszont ez sokaknak nem fog tetszeni.

N.Á: Ilyen az élet. Angyal János így fordít, a Zigány így fordít, a Radó így fordít, a Szász, a Babits meg a Baranyi meg máshogy. Mivel elég jól tudok németül meg angolul, beszereztem ilyen fordításokat, ezek többsége ma már rímtelen, valószínűleg azért is, mert már minden nyelven van egy szép rímes fordítás, mint a Babitsé. Egy technikailag hű fordításnak mások a kérdései.

Sz.B: Mint amikor cédére vesznek át egy régi hanglemezt. Bizonyos hangok elvesznek.

N.Á: Mondjuk inkább úgy, hogy melyik ujjamat kell megharapnom.

Sz.B: Nem véletlenül kérdeztem rá erre az olasz-latin dologra. A rímtelen Dantét talán majd, mivel könnyebb befogadni, többen olvashatják. Ugyanúgy, mint ahogy korábban többen olvasták a latinhoz képest az olaszt. Közelebb kerül a mű az olvasókhöz, többet szólít meg.

N.Á: Igen. Tudja, mi az érdekes? Hogy az olasz nyelvű Dantét nők is olvashatták. Hiszen nem volt szokás a nőknek iskolába járni. A finom, jobb módú leányokat otthon taníttatták sok mindenre. Elmesélték nekik a Bibliát, megtanították velük az országokat, elmondták, mi a különbség a hód és a borz között. Általános műveltséget kaptak, de a latin nem tartozott bele. Zenét tanultak, méghozzá komolyan, de latint nem. Nagyon sok nő olvasni sem tudott, de ez

nem volt probléma, mert felolvasták nekik hangosan a Commediát. Ne felejtsük el, hogy Dante után csak száz évvel jön a nyomtatás. Az ő idejében még Nagy kódexek voltak, drágák, egy házban volt egy, néhány hétig ott volt, utána továbbadták. Pár hét alatt felolvasta valaki, mondjuk, a káplán. Esténként azt hallgatták. Az olasz nyelvű Színjáték esetében ez volt a népszerűség kulcsa.

Sz.B: Visszatérve a rím kérdéséhez: pár éve Báthory Csaba lefordította József Attilát németre, rímekkel, tisztességesen. Viszont úgy tudom, a kortárs német költészet már nem rímel. Ezért lehetett ugyan a mi József Attilánk egy huszadik század eleji-közepi költő, a németek friss József Attilája egy 19. századbéli költő benyomását kelthette. És tényleg nagy kérdés, hogy melyik ujjunkat harapjunk meg. Maradjunk-e hűek a miénkhez vagy azt akarjuk-e elérni, hogy a németek úgy értsék József Attilát, ahogy az ő felfogásukban létezik egy XX. századi költő?

N.Á: Angolul is megvan ez a probléma ugyanígy, és ott is láttam furcsa fordításokat. Tegyük hozzá, hogy Dante idejében a rím szinte kötelező volt.

Sz.B: Mi lett volna, ha rím nélkül ír?

N.Á: Nem tehette meg, mert hát akkor nem lett volna művész. Latinul lehetett volna rím nélküli sorfajt választani, de ez olaszul van, és valamitől poézisnek kellett lennie, a szó eredeti értelmében „megcsinált” műnek. Olaszul rímelni amúgy olcsó dolog. Minden szó valahogy így végződik: -ato, -ire, -ona. Összesen alig néhány száz féle rím van, ezek általában össze is vannak gyűjtve a Divina Commedia-kiadások végén. Dante rímelve írta ezt az epikus művet, ahogy a régi görögök énekelve adták elő az eposzt. Mert az volt a természetes.

Sz.B: Egy költőnek az volt a köznyelve.

N.Á: A görögök gitároztak vagy hárfáztak hozzá. Na de ha én ezt megismételném, ha én előadnám az Iliaszt úgy, hogy énekelni lehet, vagy Dantét rímesen,

az nagyon kimódolt lenne.

Sz.B: Lenne egy vadonatúj Dante, ami aztán egy-két évtizeden belül elindulna a porosodás útján.

N.Á: Nagyon érdekes ebből a szempontból a Baranyi-fordítás, most lett kész, ki is adták. Ő követi a rímelést. Kifejezetten kellemes, amit csinál, nem olyan rím-bűvész, mint Babits.

Sz.B: Az ön fordításában a rímtelenség az új Dante egyik kuriózuma lesz, nagyon sokan erre fognak kérdezni. Sokan valószínűleg fel fognak háborodni, hogy valaki elveszi a rímeket Dantétól. Közben egyébként nincs is Dantéja a magyarnak, mert szerintem nincs a köztudatban, hanem csak egy kötelező olvasmány.

N.Á: Miközben, mikor megjelent, hallatlan siker volt.

Sz.B: Előtte van egy írás, a Nyugatban jelent meg 1913-ban, a tárgya a vadonatúj Babits-Dante. A szerző, Király György azt mondja, hogy a nyelv nemcsak öregedni képes, hanem fejlődik, változik, hiszen élő. Ennek megfelelően Babits Szászhoz képest forradalmi volt. Tehát a magyar nyelv és a versnyelv fejlődött Szász óta annyit, hogy megérett egy új Dantéra.

N.Á: Ez a versnyelvre vonatkozik, de megemlíteném, hogy létezik egy prózai fordítás is, amit egy Szabadi Sándor nevű úr készített, és ő egyszerűen csak elmondja, hogy mi van a szövegben. Sokan azért használták, mert könnyebben érthető.

Sz.B: Csak nem tartjuk költészetnek, mert kiérnek a sorok a lap széléig.

N.Á: A prózával az a baj, hogy nem tudod követni, mit mennyi szóban mond el Dante. Mert azért az fontos. Szigorúan be kell tartani, ha valamit másfél sorban mond, akkor én is másfél sorban mondjam el. Ha hosszabban fejteget, akkor én is hosszabban fejtegetem. Mert, ugye, van egy lélegzése az egésznek, mint az Iliásznak. Néha valami nagyon fontosat két sorban odacsap, megölték, meghalt. Máskor pedig hosszasan leírja, hogy haldokolt. Ezt a Szabadi Sándor-féle fordítás nem tudja adni, mert ő mindent meg akar magyarázni. Olyan inkább, mint egy kommentár.

Sz.B: Nem érzi úgy, hogy sok hasonló kérdés merül fel a Dante-fordítás esetében, mint ami egy Biblia-fordításnál?

N.Á: De igen, ez igaz. Pünkösdkor az Úr azt mondta az apostoloknak, hogy adok nektek nyelveket a szájatokba, és menjetek, és mondjátok. Isten mondja azt,

hogy tessék lefordítani a nyelvek adományával. Érdekes az egész kereszténységben, hogy nincs jelentősége, milyen nyelven van a Biblia.

SzB: A katolikusoknál a liturgiát is szokás frissíteni. Kicserélik a szavakat. Ha az ember pár év kihagyás után megy misére, néha meglepődik. A Miatyánkat is frissítik.

NÁ: Például már nem eredendő bűn van, hanem áteredő bűn. Valamilyik lábjegyzetbe írtam, hogy eredendő bűn, és mondták ismerősök, hogy már áteredő bűnnek nevezik.

SzB: A Shakespeare-fordítások sokkal gyakoribbak a magyar irodalomban, és a drámákkal kapcsolatban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy mivel

a színházak sokkal gyorsabb reagálásúak, mint az irodalom világa, a Shakespeare-életmű sokkal hamarabb frissülhet a köztudatban. Az irodalomban nem egyértelmű, hogy kik a döntéshozók. Lehet, hogy nem is érdekes – de Dante lecserélését viták előzik majd meg, érvek hangzanak majd el pro és kontra, köztük ez a rím-kérdés is. Ön mire számít a szakma részéről?

NÁ: Létezik egy Magyar Dantisztikai Társaság, tagja vagyok. Ez tulajdonképpen egy önképzőkör, minden hónapban összeül. Kelemen János professzor az elnöke, általában egy-egy énekről tartunk elemzést. Két vagy három alkalommal engem is megtiszteltek azzal, hogy felkértek, és nekem kellett a fordításomat bemutatni. Folyamatosan jelennek meg részletek. A kiadóm, a Magvető majd egyben akarja megjelentetni az egész művet, úgyhogy addig komoly kritikák, recenziók, bírálatok nem is lesznek.

SzB: És a várakozásai?

NÁ: Azt remélem, hogy sokan fogják olvasni. Sokan bosszankodva fogják ol-

vasni, hogy nem elég kosztümös, nem elég régies. A Shakespeare-fordításaimnál sokan mondták például, hogy jó, jó, szép, de nem olyan költői. Ami nagyon rosszul esett, mert szerintem elég költőiek a Shakespeare-jeim. De hát nem mindenki ugyanazt érti költőiségen.

SzB: Lehet, hogy a maga korában Dante se tűnt elég költőinek?

NÁ: Független attól, hogy az elődeim mit csináltak, én úgy érzem, hogy néha nagyon költői a fordításom. Csak hát nem olyan cukros, nem olyan díszes.

SzB: Ami követelmény a verssel szemben.

NÁ: Meg ugye legyen benne sokszor, hogy „bús” meg „hő” (mint hő vágy, hőn dalol). Sajnos ezt a két melléknevet Babits lecsapta előlem, és az egész generációja is, úgyhogy én egyetlenegyszer sem írhattam le.

SzB: Egyik se szerepel az új Dantéban?

NÁ: Nem, a vallásom tiltja.

CHRISTIE FOR CHRISTMAS

Az egérfogó című darabját 60 éve megszakítás nélkül játsszák Londonban, és hamarosan szobrot is emelnek a hölgynek a brit fővárosban. Első regényét 1920-ban adták ki, azóta is a legnépszerűbb író a világon. Agatha Christie fantasztikus sikerének titkáról Miklós Ágnes Kata irodalomtörténésszel és Czibóka Tamás mérnökkel, az agatha.hu olvasói portál megálmodójával Szederkényi Olga beszélgetett.

A címben szereplő szlogennel („Christie-t karácsonyra”) a már befült író népszerűsítette kiadója. De persze a mindent elsöprő sikerig rögzös út vezetett. Az első krimijét fogadásból írta, mert nővére nem hitte el, hogy képes összedobni egy detektívregényt. Hat kiadó dobta vissza a kéziratot. Különc nőszemély volt. Nem íróasztalnál dolgozott, inkább a lakás különböző pontjain (pl. a konyhában) gépelte különös műgonddal kitervelt gyilkosságait. Imádott szörfözni. A mérgekészítésben ápolónői minőségében szerzett tapasztalatot az első világháborúban, a régészetben második férje mellett lett jártas. A zseniálisan szuggesztív atmoszférateremtés, a briliánsan agyafúrt bűntények és a mesterien kidolgozott figurák mind-mind a Krimikirálynő ütőkártyái. Könyvei 103 nyelven olvashatók, és az angol Wikipedia szerint négymilliárd (!) példányban keltek el. Megfilmesített történetei is bejárták a világot. Agatha Christie egyedülálló és utánozhatatlan. Bár Lady Halál stikában Mary Westmacott álnéven romantikus regényeket is publikált, míg egy amerikai újságíró le nem rántotta a leplet kilétéről.

Szederkényi Olga: – *Bűnös szövegek* (Bevezetés a detektívtörténetekbe) című könyvében azt olvastam, hogy Agatha Christie-től először *A Bertram Szálló* című krimi olvasta. Mellesleg én is. De melyik Christie-regény a kedvence?

Miklós Ágnes Kata: – Nehéz válaszolnom, mert nehéz választanom is. Van, amelyik a jól megrajzolt környezet miatt vált a kedvencemmé (ilyen a már említett *A Bertram Szálló*, a *Gloriett a hullának* vagy a *Gyilkosság meghirdetve*), van, amelyikben a vakmerően szokatlan végkifejlet a vonzó

(*A ferde ház*, *Az Ackroyd-gyilkosság*), esetleg a szórakoztatóan leírt szereplők (*Nyílt kártyákkal*, *Paddington 16:50*, *Halál a Niluson*). A nem-éppen-kedvenceim listáját könnyebben össze tudnám állítani, nagyrészt az életmű kémregényvonalát képviselő regényekből.

SzO: – Agatha Christie korában mennyire volt különleges, hogy egy nő ír?

MÁK: – Az 1920-as években már nem számított igazán különlegesnek, hogy egy nő íróként érvényesülni tud. A műfajválasztás már annál inkább. Mégis, mivel már az előző század angol női szerzői is gyakran igen bátran választottak témát és műfajt (elég, ha Mary Shelley *Frankensteinjére* vagy Ann Radcliffe rémregényeire gondolunk), Christie-nek nem kellett olyan sok előítéllettel megbirkóznia, mint hinnénk.

SzO: – Elterjedt és kedvelt műfaj volt a krimi akkoriban?

MÁK: – Igen. Ez volt a klasszikus angol *mystery novel* fénykora. Ekkoriban fogalmazta meg Somerset Maugham azt a sommás véleményét, hogy a huszadik század elejének angol irodalmából a jövő kritikusai csak a detektívtörténetek rendkívüli sokoldalúságát fogják kiemelni.

SzO: – Agatha zseniális nyomozófigurákat alkotott. De hogyan jut eszé-

be Angliában valakinek egy belga inspektort kreálni? És ez a kötögető, teázó detektívmani...

MÁK: – A nyugalmazott belga nyomozó, Poirot genezise minden bizonnyal összefügg az első világháború alatt-után Torquay-ban, Agatha Christie akkori lakhelyén élő belga menekültek jelenlétével. A kötögető, teázgató detektívneki figurája pedig azzal magyarázható, hogy Christie meglehetősen jól ismerte ezeket az idősödő angol hölgyeket, és pontosan tudta, mire lennének képesek, ha nyomozásra adnák a fejüket.

SzO: Állítólag 4 milliárd példányt adtak el Christie könyveiből. Ön szerint mi lehet a példátlan siker titka?

MÁK: – A Christie-regények leggyakoribb forgatókönyve meglehetősen tipikus, a klasszikus *mystery novel* szerkezetét követi. Általában csak a környezet és a szereplők megrajzolása után következik be a bűneset, és a nyomozás végén majdnem mindig a teljes szereplőgárda előtt történik a leleplezés. A siker titkát leginkább abban látom, hogy Agatha Christie főként arról írt, amit nagyon jól ismert: az angol vidék és London jellegzetes figuráiról, a gyakran külföldre utazó, de ott is az otthoni szabályok szerint élő, középosztálybeli britekről. Amikor Miss Marple megállapítja, hogy mindegy, hová megy, az emberek úgyis éppen olyanok, mint a saját falujában, St. Mary Mead-ben – ez tulajdonképpen Christie rendkívül éles szemű meglátása arról, hogy az olvasók szeretik felismerni a saját világukat és környezetüket a történetekben. Valamiképpen mindannyian St. Mary Mead-ben lakunk, vagy legalábbis szeretnénk ezt hinni.

SzO: – Mi inspirálta a történeteit?

MÁK: – Leggyakrabban a saját tapasztalataiból merített. Az első Poirot-történet, *A titokzatos stylesi eset* mérgeivel az első világháború alatt segédápolónőként ismerkedett meg. *A Gyilkosság Mezopotámiában* valószínűleg nem jött volna létre, ha a férje nem régész. Nem írta volna meg az *És eljő a halál...*-t, ha nem érdeklődött volna az óegyiptomi kultúra iránt. És így tovább. Konkrét személyeket ritkábban emelt át regényalakká, bár Ariadne Oliver krimiíró nő több ízben is feltűnő alakjában véleményem szerint saját önkarakterátúrája jelenik meg.

SzO: – A könyveiben egy magyar szálat fedeztem fel. Andrányi gróf és neje az Orient expresszen utaznak a hullával és a gyilkossal. Ők se valós figurák?

MÁK: – Nem, Andrányiék természetesen csak fiktív alakok abban a soknemzetiségű csoportban, amely az Orient Expresszen utazik a gyilkosság időpontjában. Az, hogy éppen ennyire vegyes és egzotikus csoportról van szó (egy magyar gróf és a felesége, egy svéd misszionáriusnő, egy orosz hercegnő, és még sorolhatnám), persze egyáltalán nem mellékes, de mivel ez a bűntény megfejtésével kapcsolatban válik fontossá, inkább nem részletezem. Nem csak a krimiíróknak, de a krimiről nyilatkozóknak is felelőssége van az olvasókkal szemben. Ez utóbbiaknak leginkább az, hogy ne vegyék el a rejtvényfejtés élvezetét, és ne áruljanak el olyasmit, amit a szerző titokban akar tartani a végkifejletig.

SzO: – Jól értesültek tudni vélik, hogy Agatha Christie mosogatás közben találta ki a gyilkosságokat. Ez igaz?

MÁK: – A legendák keletkezése kiszámíthatatlan, ennek a pletykának sem lehet már pontosan megkeresni a keletkezési helyét és idejét. Reálisan nézve nincs sok esély rá, hogy igaz legyen. Christie élete során ritkák voltak azok az időszakok, amikor nem rendelkezett háztartási alkalmazottakkal, a regényei viszont meglehetősen egyenletes színvonalon és időközönként születtek.

SzO: – Az is szintén csak legenda, hogy akár 2-3 hét alatt papírra vetett egy bűnügyi regényt?

MÁK: – Gyorsan írt, szó se róla, de persze nem ennyire gyorsan. Előbb kidolgozta fejben a teljes történetet – a szereplőket, a helyszínt, a bűntényt, a félrevezetéseket, a szereplők motivációit, mindent. Ezek után már „csak” meg kellett írnia a könyvet. Ez lényegesen kevesebb időbe került, mint kitalálnia a sztorit. Nem csak gyorsan, sokat is írt: csupán Hercule Poirot-ról 33 regénye és 54 novellája jelent meg. A „Christie” márkanévvé vált a piacon, és a honoráriumok nem csak a szerzőnek, de az államkincstárnak is jelentős bevételt hoztak.

SzO: – Amikor első férje, Archibald Christie bejelentette, hogy elválik tőle, mert mást szeret, Agatha eltűnt. Közel két hétig egész Nagy-Britannia őt kereste. Az eltűnésről több verzió is napvilágot látott. Ön szerint miért vált kámforrá?

MÁK: – Meglehetősen sokan és sokat foglalkoztak ezzel a kérdéssel, de egy szerző életének eseményei csak akkor lehetnek fontosak az irodalomkritika számára, ha azok befolyásolták – technikai vagy tematikai szempontból – az írásait. Agatha Christie eltűnése nem hozott lényeges törést ebben a tekintetben. Igaz, az életmű későbbi műveinek több szereplője is (például *A Bertram Szálló* Pennyfeather kanonokja, esetleg *Az ABC-gyilkosságokban* feltűnő Alexander Bonaparte Cust) amnéziás állapotba kerül, de ez sem megerősítést, sem cáfolatot nem ad az 1926-os eseményekre.

SzO: – A hajtóvadászat közben annyit foglalkozott vele a sajtó, hogy a hercehurca állítólag egy életre elriasztotta a nyilatkozatokról.

MÁK: – Én sem szívesen válaszoltam volna azoknak az újságíróknak, akik arról faggatnak, az éppen válófélben lévő férjemet akartam-e bemártani gyilkosság vádjával, amikor két hétig nem találtak sehol. Kifejezetten ellenségesek voltak vele szemben és rendkívül tapintatlanok. Az ok persze nagyjából érthető: Agatha Christie életében nem voltak szenzációk, ezt az egyet leszámítva. Ebből viszont nem csak a sajtó, de Archibald Christie is jelentősen profitált: az ő irányába hajlott a közvélemény szimpátiája. Agatha még az egyébként nagyon is részletes önéletrajzában sem szól egyetlen szót sem erről a két hétről.

SzO: – A Krimikirálynőnek dukált magánélet, háztartás, hobby? Vagy csak a munka jutott neki?

MÁK: – Az önéletrajza tanúsága szerint szenvedélyes lakberendező volt, szeretett (és tudott is) főzni, szeretett utazgatni, első férjével világ körüli útra ment, eközben pedig Hawaiiin a szörfözést is kipróbálta. A második férjével, Max Mallowan régészprofesszorral ásatásokon vett részt, a feltárások idején maga is tisztogatta a cserepeket. Nehéz elhinni, de hímezni is szeretett.

SzO: – Irodalom vagy ponyva?

MÁK: – Nem hiszek az ilyen jellegű kategorizálásban. Vannak a saját műfajukban jól és rosszul megírt regények – ennyi a különbség. Christie a saját műfajában, a klasszikus angol mystery novelben kiemelkedő szerző: amennyiben a detektívregény történetét vizsgáljuk, nemcsak a termékenysége, hanem a kanonteremtő tevékenysége miatt is kihagyhatatlan.

SzO: – Ön Agatha Christie-rajongó?

MÁK: – Ha egy krimiszerzőt kérdeznek tőlem, ő az első, aki eszembe jut. Minden detektívregényét és novelláját elolvastam, és ha véletlenül előkerülne valahonnét egy eddig felfedezetlen Christie-mű (ez persze esélytelen, már mindent kiadtak tőle, még talán a mosócéduláit is), azt is elolvasnám. Kritikusan, persze – ezzel nem csak magamnak, de a szerzőnek is tartozom.

SzO: – A „hard boiled” detektívregények (főként férfiaktól álló) rajongótábor szerint Lady Halál könyvei habkönnyű lányregények. Christie ön szerint is női olvasmány?

MÁK: – A női és férfi olvasmány fogalmában is csak mérsékelten hiszek. A krimi esetében – különösen, ha jól megírt krimikről van szó – szerintem éppúgy nem számít a szerző neme, ahogy a szépirodalmiként kanonizált műveknél sem. Christie aprólékossága, a happy end iránti vonzalma, a mellékszereplők sorsával való törődés feltehetőleg sokak számára női olvasmánnyá teszi műveit. Viszont Miss Marple (látszólagos törékenysége ellenére is) éppolyan kíméletlen és ön-maga biztonságára fittyet hányó nyomozó, mint Sherlock Holmes vagy akár (ha már a hard-boiled krimikről esett szó) Philip Marlowe.

SzO: – Miért készít egy mérnök Agatha Christie rajongói oldalt? Mikor és hogyan lett ennyire szerelmes Lady Halálba?

Czibóka Tamás: – Először egy kis pontosítás: a rajongói oldal helyett mi jobban szeretjük az olvasói oldal megnevezést. Ennek az az oka, hogy míg a rajongó poszttereket ragaszt ki, ereklyéket gyűjt stb., addig mi csak olvasunk és elemzünk. Visszatérve a kérdésre: alig lehettem tizenkét éves, amikor egy Christie-krimi kezdődött a tévében (*Rejtély az Antillákon*). Édesanyám, akivel mindig együtt néztem a Derrick- vagy a Tethely-epizódokat, otthagytott, hogy ő ezt nem szereti, mert a végén mindig összegyűlnek az emberek, és az a gyilkos, akire a legkevésbé gondolt volna. Ellentétben velem, nekem nagyon tetszett a film. Később műszaki középiskolába jártam, ahol az irodalom tanárnőm említette, hogy a Christie-regényekben az a jó, hogy „bájosan cseverésznek”, míg a detektív közben „kibogozza a rejtélyt”. Ez 1995-ben történt. Egy-két hónappal később már az antikváriumokat jártam, hogy új és újabb Christie-krimiket szerezzek be. 1996-ban

már szinte teljes listám volt arról, hogy milyen Christie-könyvek léteznek magyarul – legalábbis azt hittem. 1997 őszén, köszönhetően annak, hogy műszaki középiskolába jártunk, elsőként kaptunk internet-hozzáférést. Először Stephen King-oldalt készítettem. Azután műszaki főiskolára jártam, és egyre mélyebben ástam bele magam a Christie-történetbe. Kiderült, hogy sokkal több könyvet írt, mint amennyit én addig megtaláltam, így az izlandi Ragner Jónasson-féle honlap (*Agatha Christie – The Icelandic HomePage*) alapján összegyűjtöttem a magyar címeiket. 2002 júliusában hasonló érdeklődésű internethasználókat kutattam, és megnyitottam az egyik első magyar hírportál fórumán az *Agatha Christie könyvei* című témát. Mivel már nem voltam egyedül, eljött az idő, hogy a kedvenc hobbinak éljek, így 2002 nyarán elindult az első magyar Agatha Christie-oldal. Év végén publikáltam a magyar Christie-bibliográfiát, amit később az *Agatha Christie világa*, az *Agatha Christie – Egy angol rejtély*, és az *Életem műfordítói*, illetve az *Agatha Christie Krimikalauz* szerzői is felhasználták. 2003-ban látott először napvilágot a kiadványlistánk, amely tartalmazta az összes magyarul megjelent Christie-könyv címét.

SzO: – Ha jól gondolom, az *agatha.hu*-nál csupa megszállott dolgozik. Ki találja meg és osztja ki a feladatokat?

CT: – Többen érezzük szívügyünknek, hogy azt, amit mi szeretünk, megosszuk másokkal is. A feladatokat közösen találjuk ki, és megpróbáljuk elosztani egymás között. Jelenleg éppen egy új honlap tervein dolgozunk, emiatt a teljes Christie-életművet feldolgozzuk újra, és olyan új információkkal jelenünk majd meg, amelyek eddig sehol nem voltak olvashatók. Csak ízelítőként: a Christie-történetekben gyakran teázgatnak, ezért a „Teaház” elnevezésű oldalunkon megtalálható lesz majd az összes „teás” történet és helyszín, és mindazon személyek, akik teáznak, továbbá az egyik teaszakértő szerkesztőnk ismerteti ezeket a teafajtákat és az elkészítési módjukat is.

SzO: – A honlapon egy-egy könyvnél megjelölik, hogy ki önök közül az adott mű „szakértője”. Ez mit jelent?

CT: – A mi megfogalmazásunkban egy-egy könyvnek vagy novelláskötetnek „feldolgozója” van. Ez azt jelenti, hogy az oldalszerkesztő elolvassa az adott könyvet, majd kigyűjt minden lehetséges információt, összeszedi a

hozzátartozó érdekességeket az internetről vagy az általunk megjelölt irodalmi anyagból.

SzO: – Összeszámolják a krimikben szereplő karaktereket is, most tartanak 5000 szereplőnél. Döbbenetes szám. Ez már egy kisebb város teljes lakossága. Ennyi ember lakik, mondjuk Kenderesen.

CT: – Egészen pontosan az oldal mögötti programkód számolja össze a felvitt karaktereket. Amikor egy adott mű feldolgozásra kerül, a szerkesztő a könyvben fellelhető összes aktív és megemlített szereplőt is felviszi. Ezt mi szereplő- vagy karakteradatlapnak

hívjuk. Ma 90%-os feldolgozottság mellett közel 5000 szereplőadatlapnál tartunk, azaz a Christie-életműben szereplő közel 5000 karakternek készült el részletes vagy kevésbé részletes jellemzése.

SzO: – Önnek melyik a kedvenc Agatha Christie-könyve?

CT: – Az első regény, amit olvastam, *A titokzatos stylesi eset* volt Christie-től. Nagyon tetszett. Aztán jöttek az újabb és újabb regények és novellák, de a legnagyobb hatással a *Tíz kicsi néger* volt rám. Egy szuszra olvastam ki. Akkor, tizenhét évesen, és most, harminchárom évesen is úgy gondolom, hogy ez a legjobb Christie-regény.

SzO: – Poirot vagy Marple?

CT: – Nem tudok választani. Egyformán kedvelem a belga detektív piperkőc, nagyképű stílusát és a kötögető, olykor fontoskodó St. Mary Mead-i vénkisasszonyt is.

SzO: – Ön az élő cáfolata annak az állításnak, miszerint a Krimikirálynő művei női olvasmányok. Mit gondol, miért tartják sokan Christie műveit hölgykönyvtárba illő irományoknak?

CT: – Akik azt mondják, hogy Christie csak női olvasmány, azok sosem ültek

Christie-találkozón, sosem vettek részt semmilyen közös Christie-rendezvényen. A közösségi események összesített statisztikája alapján kijelenthető, hogy a női túlsúly állítása hamis. A leghíresebb Christie-kutatók is mind-mind férfiak: így a már elhunyt Randall Toye, továbbá Charles Osborne, John Curran, Jared Cade és Tony Medawar.

SzO: – Ön rengeteget foglalkozott Christie-vel. Milyen embernek képzeled el?

CT: – Amilyennek a kutatók és a környezete is leírta: szerénynek és visszahúzódnak.

SzO: – Ha találkozhatna Agathával, mit kérdezne tőle?

CT: – Biztosan nagyon félnék lennék, szerintem meg sem tudnék szólalni. Talán nem kérdeznék semmit, csak megpróbálnám elmondani, mennyire kedvelem azt, amit és ahogyan írt.

Szederkényi Olga Jogászként végzett, 14 éve újságíróként dolgozik. Évekig a Magyar Televízió brüsszeli tudósítója volt, jelenleg a Magyar Rádió külpolitikai riportere.

Ha JÓSZAKÁCS

Fotó: FORTEPAN

Fehér Béla

A MAGYAR KOLBÁSZ LASSÚ ELMŰLÁSA, avagy a mangalica előtt is volt már mangalica

Az utcában, ahol élek, már csak egyetlen család hizlal disznót, a többiek feladták. Azt mondják, kár a vesződségért, nem éri meg. Ha így van, akkor nagy a baj, mert ha ezer évig megérte, akkor most miért nem éri meg? Ha szóba kerül a disznótartás, legyintenek, ugyan kérem, lejárt az idő, amikor az ember téli hajnalokon hordta a moslékot az ólhoz, lapátolta a trágyát. De azért érződik, hogy a lelkük mélyén sajnálják, hogy így alakult. Hát igen, az a hús nem volt vizes, nem ugrott össze, más ízű volt belőle az étel. Azóta se fokhagymás abált szalonna, se igazi hurka nem kerül az asztalra, de honnan is kerülhetne? És a hájas tészta! Már az ízét is nehéz felidézni. A jó házi tepertőt se lehetett megenni, miként a disznósajtot se. A kolbászról pedig már ne is beszéljünk! A régi disznótartók a kolbász emlegetésekor szemlátomást megrendülnek.

Oda jutottunk, hogy manapság sokkal több a rossz kolbász, pontosabban a kolbászelmezbe öltöztetett ipari termék, mint a jó, ami legalább halványan emlékeztet az eredetire. A kolbászkészítés az arányok művészete, de a silány alapanyagokon a művész sem tud segíteni. Nem is olyan régen, még a második világháború előtti években, sőt, sokfelé még utána is, késsel aprították a kolbásznak való húst. Mindenki tudta, hogy a finomra kidolgozott, pépes töltelék hamar keményre szikkad, az ebből töltött kolbász tavaszra állott ízű lesz, azt mondták rá: fűrészpóros. Nem véletlen, hogy amikor a XX. század elején-dere-

kán kezdett terjedni a húsdaráló, kolbászkészítéskor elő se vették. Sokáig tartotta magát a késsel, vagy bárdal történi aprítás, s az a meggyőződés, hogy az így készült kolbász jobb ízű, mint a darált. Aztán persze győzött a gép.

Az volt a kolbász első nagy veresége.

Ecsedi István néprajztudós (1885-1936) megfigyelte, hogyan készül – a csabai és a gyulai előtti leghíresebb – a debreceni kolbász: „A debreceni ember azt tartja, hogy csak a kézen vágott húsból lehet jó ízű kolbászt tölteni. Amit a gép megrág, összetör, az nem jó ízű, hamar avasodik. (...) A két ember mellé áll egy nagy teknő húsnak. Lábát megveti, és teljes erejéből vágja a húst, úgy, hogy a kést a teknőhúsba dugdossa, de egyszerre lefelé is nyomja. A kés himbáló mozgást végez a húsban.” (*Poros országutakon, 1925*).

A hús előkészítését követte a fűszerezés. Megérezésre, marékból adagolták a sót, fokhagymát, borsot, utána nekiláttak egyneművé gyúrni. A nyers töltelék kóstolgatva alakították ki a végleges ízesítést. Debrecenben és a Hajdúságban általában félteknőnyi töltelékbe hús gerezd megtört fokhagymát gyúrtak. Hogy a Jókai Mór által is emlegetett debreceni kolbász a XIX. század derekán hogyan készült, arra kevés a megbízható adat, abból a kevésből viszont arra lehet következtetni, hogy paprikát nem tettek bele. Zoltai Lajos (1861-1939), a kiváló debreceni muzeológus és helytörténész, „messze földön híres, közkedvelt száraz borsos kolbászról” beszél, receptúráját azonban nem részletezi. Máté János szakács 1865-ben adta ki *Debreceni szakácskönyv* című munkáját.

Mindössze egyetlen kolbászrecept szerepel benne: „A jó kövér sertéshúst apróra összevágjuk, sóval, borssal megfűszerezzük, aztán fokhagymát jó bőven megtisztítván, megfőzzük olyan zsíros lében, melyben kövért fonnyasztottunk, és szitán átverjük a hús közé, jól összegyúrjuk s vékony bélbe töltjük. Fokhagyma helyett készíthetünk citromhéjjal vagy majoránnával.” Valószínűleg ezt nevezték borsos kolbásznak, amely olyan mély gyökeret vert, hogy az igazi magyar konyha jelszavával 1900-ban megjelent *Rézi néni Szegedi szakácskönyve*, sőt, a *Képes budapesti szakácskönyv* 1909-es kiadása is, amely külön fejezetet szentel a debreceni hurkáknak és kolbásznak, tiszteletben tartja a cívis hagyományokat, vagyis paprika nélkül ajánlja a debreceni kolbász készítését.

A húsdaráló elterjedését követően a kolbász további döntő csatákat vesztett, a kegyelemdőfést a hagyományos füstölés megszűnése adta. A tömegtermelésre berendezkedett élelmiszeripar ilyesmivel nem vesződik, még akkor sem, ha kolbászfélék tucatjait küldi a feledésbe. A semmirevaló gyorsfűstöléssel (ami nem is füst, hanem folyadék!) a húsos szakma maradék önbecsülése is szertefoszlott. Az 1929-ben megjelent *Finom hentesárúk könyve* még csaknem százféle hazai forgalmazású kolbászról tud (a szalámifélék ebben nincsenek benne!), ezek receptjét is megadja. A veszteséglista döbbenetes. A vese-, liba-, sonka-, vagy nyelvkolbászt már hírből sem ismerjük, de ez a helyzet a szepeségi paprikással, a lyoni, bécsi, zürichi, krakkói kolbással is, hogy csak néhá-

Fotó: FORTEPAN

nyat említünk a hosszú sorból. A marhahús alapú kolbászfélék is eltűntek.

A tradicionális magyar alaprecept így fest: egy kiló húshoz általában 1,5 deka sót, 1 deka paprikát (édeset, csípőset, vagy vegyesen), 2-3 deka őrölt borsot, és kevés köménymagot tettek. De ahány ház, annyi szokás. Megvolt a saját receptje minden falunak, vidéknek. Mindez már a néprajztudomány hatáskörébe utalható. A minap próbaképpen boltban vásároltam kolbászt, mégpedig szeletet, ráadásul védőgázos csomagolásban. Nagy múltú, külföldön is ismert termékről, hungarikumról van szó! Idézem az árun található címkét. „Készült: sertéshús, gyártási szalonna, só, paprika, fűszerek, antioxidáns (E-300), (E-330), szacharoz, stabilizátor (E-331), tartósítószer (E-250) felhasználásával.”

Most tehát itt tartunk.

A jó öreg kolbászról elmondhatjuk, hogy az európai konyha egyik legrégebbi készítménye. Ami minket illet, szerepel már az 1400-as évek elején keletkezett *Schlagli Szójegyzékben*, s attól kezdve egymást érik a középkori magyar nyelvi adatok: tudunk abból az időből borsos-, friss-, füstös-, majorannás, és ókolbászról. Maga a szó a déli szláv nyelvek valamelyikéből (a szerb-horvátban például *kobása*, *kobasica*), esetleg a szlovákból (*klobása*) származott hozzánk, ám a nyelvészek szerint ott is jövevény, eredete a homályba vész. Talán ezúttal is a török nyelvekben kell a forrást keresni; az oszmán *külbasti* például roston sült hússzeletet jelent.

De senki ne gondolja, hogy magyar találmány, miként ezt a lecsótól a töltött káposztáig sok mindenre rásütik. Már a középkorban is mindenütt készült Európában. A szakácművészet szereti, ha teret kaphat az alkotó fantázia, a kolbász pedig korlátlan lehetőségeket kínál. Ugyanakkor eltartható, egyszerű, a szegény családok számára is praktikus, laktató táplálék. Amit csak bélbe lehetett tömködni, agyvelőtől a madárhúson át a szarvasgombáig, mindenből keverték a töltelékét. Ezek nagyjából minden országban egyformák, eltérés a fűszerezés mentén adódik. Az olaszok, a franciák mindig is nagy mennyiségű zöldfűszert használtak. Mindennapos kolbászízestítőjük volt például a szerecsendió, a fahéj, a szegfűszeg, a rozmarin, a majoránna, a kakukkfű, a zsálya, a babérlevél. A 17-18. századi nyugat-európai szakácskönyvek – amelyek nem foglalkoztak a széles néprétegek konyhájával –, általában friss fogyasztásra, főzni-, vagy sütni való kolbászfélékhez adtak receptet.

Apor Péter báró (1676-1752) *Metamorphosis Transylvaniae* című munkájában felsorolja az akkor közkedvelt magyar étkeket a tormás disznólábtól a kaszáslével leöntött tehénhúsig, de a kolbászt nem említi. Viszont százhusz évvel később, Jókai Mór a legjobb étkek közé sorolja a debreceni magyar kolbászt. A fordulat nem meglepő, hiszen a 18. század végén gyökeresen átalakult a magyar konyha.

Foto: FORTEPAN

Hogy Apor Péter idejében miféle kolbászt töltöttek, arról első nyomtatott szakácskönyvünk (*Szakáts mesterségnek könyvetskéje*, 1695) receptje árulkodik: „A berbéts bélt mosd ki igen szépen, azonban a tüdőjét fonnyaszd meg jól, és igen aprón vagdald meg, szalonnával, vereshagymával és petreselyemmel, és töltsd meg a berbécs gyomrát és valami vastag bélt is, és főzd meg mint szereted, akár spékkel, akár tormával, akár egyéb lével, és jó melegen add fel.” Az étel neve egyébként nem is kolbász, hanem *kutkusa*, ami bárány beléből készített ételt jelent.

Simai Kristóf 18. század végén íródott receptgyűjteménye (amely az egyetlen bőséges, és megbízható forrásunk az akkori magyar konyha állapotáról) a ma ismert kolbászhoz még csak hasonlót sem ismer. Elsőnek az „akármi féle pecsenyéből” készíthetőt ajánlja (azért pecsenyéből, mert mielőtt feldolgozná, elősüti a húst!), aztán a borjú-, valamint a nyúlhúsból készíthetőt. Egyiket sem füstöli, frissen sütvé tálalja. Simainak van egy fél mondata, ami némi magyarázatot ad a fentiekre: „Sokan szeretik a kolbászt, de a disznóhús árt nekik.”

Czifray István németből fordított *Magyar nemzeti szakácskönyvét* (1816) la-
pozzgatva látjuk, hogy tőlünk kicsit nyugatabbra töltöttek kolbászt marha- és
baromfi-húsból, ürüből, májból, velőből, mindenféle halból, sőt, még rákból is.
A készítmények többségét Czifray sem tartósítja, friss fogyasztásra ajánlja. A fű-
szerhasználat megfelelt az európai trendnek. A Czifray-féle szakácskönyv elké-
szítésre ajánlja még az angol kolbászt (borjú- és sertéshús, vese kövérje, hagy-
ma, szalonna, szarvasgomba, rengeteg fűszer), a francia kolbászt (sódar bőrével,
mócsingjával, hozzá szalonna, tojás, tejszín), augsburgi kolbászt (lesózott marha-
húsból), és a „braunsvajgit”. Az utóbbi receptje hasonlít a legjobban a ma ismert
kolbászéhoz. „Legjobb ezt Karácson előtt készíteni, mert akkor legkövérebbek a
sertések. Végy sódart, hátgerintz kövérét, inak nélkül való húst, mellyen két har-
mad része sovány, egy harmad része pedig kövér legyen. Vagdald a húst finom-
ra, adj hozzá két marok közönséges fekete borsot, s vagdald újra mind addig,
míg a bors egészen öszve nem aprítódik (...) Midőn már az egész vegyíték meg
vaygon finomul vagdalva, tedd meleg kemencze alá, hogy gyengén maradjon,
azután töltsd be a kolbász bélbe (...) töltés közben szurkálj meg tűvel, hogy a

Fotó: FORTEPAN

zárt levegő kimenvén belőle, a bél mindenütt tele legyen, azután kösd meg, és
peczkeld be a végét, s ennél fogva akaszd fel a füstre, de ne nagy melegre, hogy
meg ne feketüljön. Így függvén a füstön négy hétig, midőn már megbarnult,
vedd le, s tartsd jó helyen, hogy meg ne penészedjék.”

Számtalan helyen olvastam, hogy a magyar kolbászt a kitűnő minőségű
őrölt fűszerpaprika tette külföldön ismertté. Ez igaz is, nem is. Legtovább a
debreceni (nem a párosról van szó!) kolbász tartotta magát a sikerlistán, noha
paprika nélkül készült. A 20. század elején zárkózott fel a gyulai. Ez már gyá-
ri, pontosabban kisüzemi termék volt, amelyet Balogh József (akkor még Ba-
logh-kolbásznak hívták!), majd Stéberl András hentesmester tett ismertté a
mai – rövid, páros – formájában. A csabai vastag kolbász viszont csak a két vi-
lágháború között lett közismert, noha akkor még csak házaknál készült. A Bé-
készsaba környéki felvidéki szlovák telepések tették népszerűvé. Receptúrája
némileg eltér a magyar szokásoktól. Tölteléke combtól az oldalasig többféle
húsból készült, ezt nagyon fontosnak tartották. Szalonna nem került bele, a
borsot is mellőzték, köménymaggal fűszerezték. Csípősnek kellett lennie,
ezért őrölt erős paprikát keverték bele, de édeset is bőven, mert az igazi csabai
élénkvrös. Bükkfa fűrészpórán vagy kukoricacsutkán füstölték.

Fotó: FORTEPAN

Foto: FORTEPAN

De már ez is csak szép emlék.

Ami pedig a paprika használatát illeti: a 19. században Nyugat-Európában sokféle kolbászt fűszereztek tört erős paprikával, vagyis nem mondhatjuk, hogy ez magyar jellegzetességnek számít. Németországban például a bratwürste, a röswürste, a knoblauchwürste, a cigarrenwürste, a polnischewürste mind-mind piros paprikával készült, ahogy a franciák spanyol kolbásza is. Marc Berthoud genfi hentes könyve szerint (*La charcuterie pratique*, 1888, nyolcadik kiadás), a svájci kolbász már a 19. század derekán paprikával készült. Receptje: egy kiló összevágott vegyes disznóhúshoz (a szalonnát zsíros koncokkal helyettesíti) 40 gramm sót, 3 gramm borsot, 2 gramm tört paprikát, némi majoránnát, és salétromot ad. Bélbe tölti, 8-15 napra hideg füstre akasztja. Ez bizony a mi kolbásznunk receptje is lehetne!

Ami a hosszú ideig eltartható magyar füstölt kolbászt (és szalámit!) a készítés tradicionális jellegzetességein túl kiválóvá tette, az a mangalica húsa, és kifogástalan szalonnája. Ezért is döbbenetes, hogy a 20. század végére a mangalica csaknem kipusztult. Megjelenése előtt bajos volt igazán jó kolbászt előállítani, ugyanis a hazánkban korábban honos sertésfajták – szalontai, bakonyi, hegyi disznó, tüskészőrű erdélyi sertés – kemény, szívós húst adtak. A mangalica a Balkán felől érkezett, de nem tudjuk pontosan, honnan. Szó sincs tehát arról, hogy ősi magyar fajta. Az 1700-as évek végén rác-, bodor-, török-, és sumadia sertés néven emlegetik. Tudjuk, hogy a Grassalkovich-uradalom már 1795-ben vásárolt

mangalica disznókat. Húsz ével később a sárospataki uradalomban a szalontai fajtát együtt nevelték a mangalicával. A fajta eredete tehát meglehetősen homályos. A szakirodalom 1833-at tartja a mangalica születési évének. Állítólag abban az esztendőben küldött ajándékba Obrenovics szerb fejedelem József nádor kisjenői (Arad megye) uradalmába két kant és tíz kocát a saját topcsideri gazdaságában tenyésztett sumadia fajtából. A kondorszőrű (szőke) magyar mangalicát eszerint Kisjenőn tenyésztették ki, nagy valószínűséggel a szalontai sertés közreműködésével. Hívták ezt mangónak, mankának, mangalinak, mangicának is. További kutatást igényel, hogy valójában miféle állat volt a hivatalos mangalica előtti mangalica, amelyről már külföldi források is hírt adnak a 19. század elején. A *Manuel de charcutier* (Hentesek kézikönyve, Párizs, 1827) például leírást is ad a szerinte Törökországból származó állatról, s ez tökéletesen ráillik az állítólag 1833-ban született mangalicára. Szóval, nehéz a vérkeveredés, az átalakító keresztezés kérdésében tisztán látni, a végeredmény azonban pazar: a magyar szőke mangalica kitűnő tulajdonságokkal rendelkezik. Elsőrangú szalonnát, minden igényt kielégítő húst adott, jól bírta a ridegtartást. A 19. század második felére teljesen átalakította Magyarország sertéspopulációját.

Fehér Béla (Debrecenben, 1949) Évek óta a Magyar Nemzet heti tárcaírója. Az irodalom mellett a gasztronómia-történet kutatását tartja hivatásának. A Magvető kiadó szerzője, legutóbbi kötete: Kossuthkifli (2012).

Darida Benedek

A KÍGYÓ SZÁRNYA

(egy fejezet a **NAGY MACSKAJAJKÖNYVBŐL**)

1974 júniusában, a Long Beach-i Kaliforniai Állami Egyetem auditóriumában mintegy négyszáz hallgató várja a Költészet Hetének fő attrakcióját, egy élő legendát. A korábbi napok rendezvényein csak mutatóba akadt néhány campuslakó, most viszont az állóhelyekért is brutális közelharc folyik.

A fő attrakció, az élő legenda Heinrich Karl Bukowski néven a németországi Andernachban látta meg a napvilágot, hét hónappal azután, hogy az USA-ban bevezették a szesztilalmat. Mire az alkoholstopot bő tizenhárom évvel később, 1933. december 5-én feloldják, a kis Heinrich Karl és családja már Los Angelesben él, a fiú vezetékneve előtt pedig a Henry és a Charles keresztnév állnak az iskolai naplóban.

A felolvasás fél óra múlva kezdődik. Henry Charles Bukowski 54 éves amerikai író, akinek felolvasásai Amerika-szerte tömegeket vonzanak, most éppen ordítva rókázik a kaliforniai egyetem napsütötte parkolójában.

Talán azért, mert lámpalázát enyhítendő túl gyorsan hajigálta magába a whiskey-ket. Vagy tán a rossz emlékek nyomasztják, mert amikor legutóbb itt járt, a délutáni felolvasást követően annyira kiütötte magát, hogy az esti közönséget versek helyett már csak válogatott sértésekkel tudta szórakoztatni.

Az eseményről a *Rolling Stone* magazint tudósító Glenn Esterly jóvoltából

meglehetősen pontosan el tudjuk képzelni az öregedő Bukowskit. Begombolatlan nyakú ing, rongyos sportdzseki, lifegő, szürke nadrág, kitaposott, sarkatlan cipő, melybe Buk valószínűleg kartondarabokat tett, hogy a szögek ne szúrják a talpát. Ragyaszántott ábrázatát egy kamaszkori vérbetegség cifrázta ki, de később még bosszúálló cemendekezek is dekoráltak rajta. És akkor gondoljuk el mindehhez a duzzadt, szeszveres orrot, a szürke csíkszemeket, a zsíros haj és a koszos szakáll keretét.

Tisztára, mint egy piás hajléktalan vagy egy börtöntöltelék. Hát nem?

Hát de. Amin aligha csodálkozhatunk annak fényében, hogy Charles huszú éveken át vissza-visszatérő lakója volt a hajléktalanszállóknak és a sitteknek. S hogy honnan züllött idáig a nyomorult pára? Sehonnán. Eleve nem az élet Coke-oldalára született. Három évvel születése után a világháborúban kivézett német gazdaság annyira reménytelen állapotba süllyedt, hogy a toprongyos Bukowski familia fogta magát, és kivonult Némethonból. És meg sem állt Los Angelesig, hogy az óhazai nélkülözést az újvilági csóróságra cserélje fel.

A kis Charlie egy főleg bevándorlók lakta szegénynegyedben ismerkedett az Amerikai Rémálmossal. Tejesemberként dolgozó apja európai gyökereiből csak a poroszos nevelés iránt érzett rajongását őrizte meg – magyarán napi rendszerességgel verte félholtra fiát egy fenőszíj segítségével. Egészen addig, amíg az immáron 16 éves Bukowski egyszer oly ittasan tért meg a családi fészekbe, hogy összehányta a szőnyeget a nappaliban. Bukowski, Sr. ekkor az ősi ebtartó-trükkal próbálkozott: belenyomta fiacskája orrát az okádékba. Bukowski, Jr. viszont életében először föllázadt az atyai önkény ellen, és egy állon elhelyezett jobbhoroggal padlóra küldte a fatert.

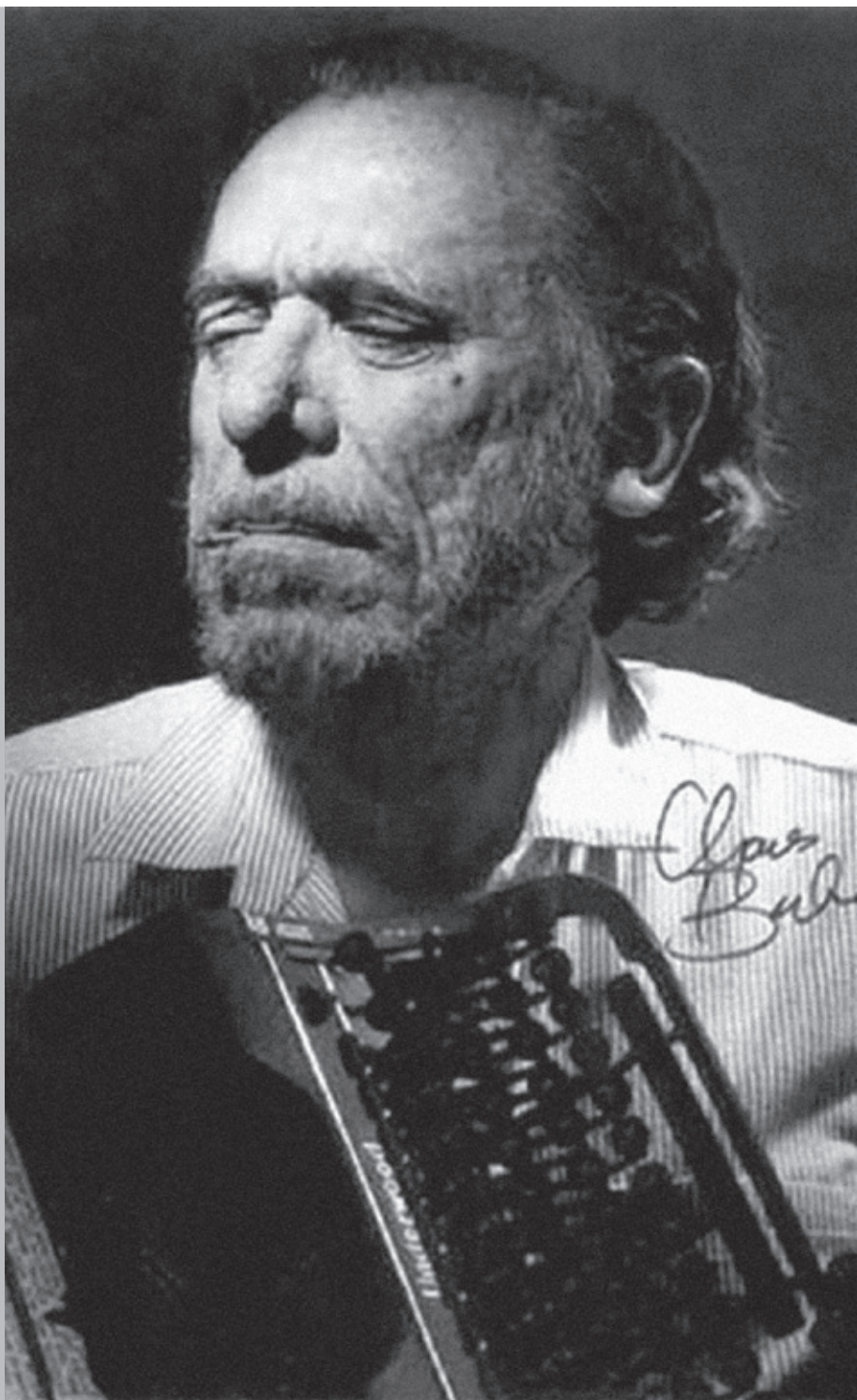
Figyeljünk: az ifjú Charlie ekkor már eljegyezte magát egyik életre szóló szenvedélyével, a piálással. Másik holtig hú ágyasa az írás lett. Már kamaszként folyamatosan bombázza novelláival a szerkesztőségeket, így például az *Atlantic Monthly* vagy a *Harper's* redakcióját – azok pedig hangyaszorgalommal küldözgetik vissza a kéziratokat.

Buk huszonöt évesen úgy dönt, hagyja a búsba az irodalmi karriert, és inkább nyakába veszi az országot. Tízéves ámokfutása alatt húgyért-szarért elvégez bármilyen melót az ország nagyvárosaiban. Volt gyári munkás, árupakoló, tologatott fagyott halas konténereket, cipelt legyilkolt marhákat, szedett-vedett alakok társaságában zötykölődött ide-oda a két part között a vonaton, kutyatápüzemekben dolgozott, egy ideig pedig kidobóként kereste a sörrevalót egy texasi bordélyházban. Jó néhány éjszakát töltött parkokban, éjjeli melegedőkben és a sitten.

Ha pénzhez jutott, jött az ivászat és a lóverseny, na meg a cicázás. Köztük az első igazi szerelem, a nála jó tízzel idősebb, Jane nevű csaj, aki egy szétrohadt házasságból kitámolyogva bútorozott össze vele. Pár évig együtt tölték a szeszt, majd a nő belehalt alkoholizmusába. Nem sokkal később az újra Los Angelesben tartózkodó Bukowskit is csak 11 pint belépumpált vér mentette meg, amikor szeszmartta gyomra feladta, és kilukadt.

Az orvosok ekkor közlik vele: kész, vége, függöny, ha tovább iszik, meghal. Bukowski a diagnózistól annyira megijed, hogy a kórházból egyből egy bárba

siet, hogy sörrel csillapítsa rettegését. Esze ágában nincs, hogy abbahagyja a piálást, viszont ekkortól némi rendszert visz az életébe. Elvállal egy lélekrohasztó rabszolgamelót a belvárosi postahivatalnál, amikor pedig esténként hazaszédül, bekapcsolja a rádiót, keres valami klasszikus zenét, és hat sör, valamint fél liter whiskey társaságában hajnalig verseket kopog Royal típusú írógépén.

Ekkor már nem foglalkozik a Harper's-szal és társaival, végképp nem érdekli az irodalom. Csak az írás. Teheti, mert eljutott oda, ahol az író kezdődik: rend van a fejében, tudja, mi a meló, ami rá vár, senki másra. A literatúrát, köszöni szépen, meghagyja másnak, például a hivatalos lázadó kortársaknak, a beatnemzedék prominenseinek. Charles Olson a projektív vers mibenlétén gyötrődik? Oké, csak tegye. Ginsberg a Zen-buddhista üdvözlésűvel bíbelődik? Rendben, lelke rajta. Kerouac a spontán próza elemi szabályait akarja kőbe vésni? Frankó, az ő baja.

Neki azonban más a dolga. Az, hogy megírja Charles Bukowski világát. A szerzetesét heverő sörösüvegek, a mindent elborító szemét, a mosogatóban halmozódó mosatlan, a fürdőkadat ellepő dzsuva világát. A napi tizenkét órát güröző kisemberek, az öregedő, reményvesztett pincérnők, a füstös külvárosi bárók bérnőinek világát. A mosdó körül heverő rozsdás borotvapengéket, a lovizó desperado anatómiáját. És az örület világát, az örületét, ami, ha eltűnik, a semmi marad a helyén.

És Bukowski életművével bebizonyítja, hogy a legmélyebb, legszánalmasabb, legsoványabb létben ugyanúgy megtörténik az Élet, mint a legmagasabb, legteljesebb, legkalandosabb szférában. Szerelem és halál, boldogság és szenvedés, bűn és bűnhődés, megváltás és elkárhozás az osztályrésze mindenkinek ezen a földi pályán, s nincs ez másképpen a lóversenypályák, koszos kocsmák és mocskos bérlemények világában sem. Monte Cristo grófja ezer kalandon át ugyanazt a létet éli végig, mint Chinaski, aki lehetőleg ki sem mozdul a négy fal közül, hacsak nem lovira vagy italboltba kényszerül menni vagy nem jön házhoz a perdita. Ahogy Nick Belane, L. A. legjobb magánhekusa mondja a *Ponyvában*: minden ember arra született, hogy meghaljon. S mi az élet? Lötyögés és várakozás. „Az ember várja a vonatot. Vár egy pár hatalmas mellre egy augusztusi éjszakán valamelyik vegasi hotelben. Vár az egérre, hogy énekeljen. Vár a kigyóra, hogy szárnyat növeessen. Lötyög és vár.”

Babits írja az első novellistáról, Boccaccióról, hogy mennél alacsonyabbra száll témájával, annál inkább otthon érzi magát. Bukowski – hatszáz évvel később – nem különben. Megírja aranyerének történetét, szeszes szexeit lecsúszott lotyókkal, mocskos kocsmái vécékbe kalauzol, elátkozott szerencsejátékosokkal, gyilkos hajléktalanokkal, piás bokszolókkal kujtorgunk a setét Los Angeles-i éjszakában. Dante óta nem volt a világirodalomban ennyi gonosz,

bosszúálló, égetnivaló, hisztérikus és züllött bestia, mint Bukowskinál, és ennyi szenvedés is csak kevés szerzőnél: „mindenki szenved, egyfolytában, még azok is, akik úgy csinálnak, mintha nem szenvednének”.

Magától Bukowskitól tudjuk, hogy alkotói módszere két pilléren nyugszik: a félelmen és a cefrőzésen. Költeményeit már rendszeresen közlik különféle underground lapok, megjelent néhány verseskötete, rendszeresen hívják felolvasásokra, amikor 15 év után kiadója unszolására otthagyja a postát, hogy csak írásaiból éljen. Ekkor annyira megijed saját bátorságától, hogy állítólag huszonegynéhány éjszaka alatt legépeli első regényét, a *Postát*. Félelmében ír tehát, a rettegést viszont szeszszel mérsékli annyira, hogy az írógép elé merjen ülni.

Egyszerű ez az ars poetica, ahogy a Bukowski-hősök gasztrouniverzuma sem túl bonyolult. Gyorséttermek és a szupermarketek készkaja-osztályai egyfelől, dobozos sör és olcsó tömény másfelől. A hatos karton ser-Grandad whiskey monotóniáját néha töri meg egy-egy Stinger koktél (e szörnyűség mentalikórból és konyakból áll), vagy a vodka különböző inkarnációi a tonikos-zöld citromos variációtól a narancsleves változaton keresztül a tabascós-ásványvizes mixtúráig.

A profi piás Bukowski (aki a műkedvelő művészeknél talán csak az amatőr alkoholistákat gyűlölte jobban) minden ébredése másnapos ébredés. Állandósult katzenjammere miatt nem csoda, ha számos trükköt ismer a zánkányosság és az újabb berúgás közötti rövid időszak átvészelésére. Köztük olyan hagyományos recepteket, mint az Alka-Selzter és a válium duója, vagy a kevésbé klasszikus paradicsomlé-langyos sör kombináció, illetve az egyszerű szódabikarbónás kúra. A zánkányosság elűzésének hamisítatlan Bukowski-recipjét viszont a *Nők* című regényében közli Chinaski nevezetű alteregója: „Másnaposan mindig nagyon kanos vagyok – de olyankor nem nyalni, dugni szeretek. A dugás a másnaposság legjobb ellenszere.”

Apropó testi szerelem. Bukowski többször leírta (versbe szedte, lenyilatkozta), hogy a halál nevű betegséget is a szexszel kívánja gyógyítani. Úgy tervezte, 2000-ben hal majd meg, de előtte még huncutkodik kicsit: „Gondoljanak csak bele: 80 évesen ölelni egy 18 éves lányt. Ha valahogyan át lehet verni a halált, hát akkor így.”

S hogy sikerült-e neki a trükk? Ne kapkodjuk el a választ.

Utolsó regényében (*Ponyva*, 1994) van minden, ami egy ütős hard-boiledhoz kell. Philip Marlow-szerű, cinikus és részeges magánnyomozó. Földlakók testére nyomuló úrlények. Zaftos szerelmi háromszög. Meg persze halál is. Pontosabban Halál. Egészen precízen Lady Halál. Aki ebben a sztoriban messze nem az a kedélytelen, kaszás-csuklyás alak, mint aminek esetleg gondoltuk. Sokkal inkább egy dögös, feszülő ruhába bújtatott, túsarkokon

vonagló igazi nőce. Akinek a hangja is olyan szexi, hogy amikor először hívja fel Nick Belane nyomozót, az önkéntelenül kigombolja a sliccét.

Az igazi slusszpoén a regényidőn kívül sül el, San Pedróban, 1994. március 9-én. Bukowskival végez a leukémia, hat évvel korábban a tervezettnél. Ne vegyünk rá mérget, hogy mégsem verte át végül az elmúlást. Simán el tudjuk képzelni, hogy mostanság Lady Halálról tépi le a kombinét, ha rátör a másnaposság.

Darida Benedek (Szentés, 1970) szabadújságíró, szerkesztő és olvasó. Eddig 1/2 prózakötete jelent meg. Cserna-Szabó András és Darida Benedek Nagy Macskajajkönyve karácsonyra jelenik meg a Magvető kiadónál.

HOLLAMVE RÉS

Krusovszky Dénes

AZ ELVISELHETŐBB HALÁLFÉLELEM

A haza, az otthon megtalálhatatlansága és megfogalmazhatatlansága köré szerveződnek Gyórfy Ákos esszéi vagy esszénovellái, mégsem pesszimista szövegek ezek, legfeljebb melankolikusak és elmerengők. Az a haza ugyanis, aminek a körülírására kísérlet történik a kötet lapjain, elsősorban (habár nem kizárólag) metafizikai értelemben érdekes.

Az ember legszűkebb értelemben vett otthona a saját teste, de a kötet legelső bekezdésében rögtön azt olvassuk, hogy „Egyszerűen nem visz rá a lélek, hogy testemre a sajátomként tekintsek.” Az idegenség élménye Gyórfy Ákos lírájának egyik alapmotívuma volt, már legelső kötetétől *A Csóványos északi oldalától* kezdve. *A Haza* írásai pedig mintha ennek az idegenség-élménynek a kibontására, szétírására, s ezen keresztül a feldolgozására tennének kísérletet. Ebből a szempontból mintha közvetlen folytatásai lennének a prózai szövegek Gyórfy lírájának, sőt, olykor egyenesen a prózavers-olvasás eljárásait hívják elő. A kötetnyitó (*A kútkáván*) című szöveg egy gyermekkori emlék felidézésével mintegy a rendezett világba enged visszapillantunk, az utolsó olyan momentum felmutatásával, melyben az otthonra találás, az otthonként egyedül beazonosítható helyszín felfedezése még zavartalan élményként rögzült a szerző számára: „Amikor először néztem bele a páfrányillatú sötétségbe, azonnal tudtam, hogy ez az egyetlen hely a világon, amely otthonos lehet a számomra.” Már az is némileg fenyegetően hangzik persze, hogy a gyermeki én a kút mélyének páfrányszagú sötétségében lel otthonra, nem is véletlen, hogy a szerző anti-Narcissusként láttatja magát. De az igazi tragédia, a szó klasszikus értelmében, vagyis a rend megbomlása akkor jön el, amikor ez az egyetlen hely is felszámolódik, meglehetősen profán módon ráadásul: a kútba eresztett szennyvíz hatására pöcegödörre változik.

Habár a *Haza* gondolatilag és szerkezetileg is fragmentált, asszociatív módon építkező mű, kétségtelen, hogy a kútmélybe való lepillantás lehetőségének elvesztése az a szilárd pont, amelyből Gyórfy gondolatmenetei kiindulnak. Vagy ahogy (*Az áramlat szeme*) című szöveg mondja – az angol *eye of the storm*

kifejezés analógiájára – ez maga a mozdulatlan középpont, ott persze a folyó áramlatainak mozdulatlan pontjáról van szó, de ez mintha a szerző gondolkodásmódjára általában is vonatkoztatható lenne.

Minden további vizsgálódás tehát az elveszített otthonosság felkutatására vagy rekonstruálására tett kísérletként is értelmezhető. A Győrffyre olyannyira jellemző természetbevetettség is valahol itt válik igazán izgalmassá, hiszen – ahogyan azt már költészetében megtette – az esszék felülírják a hagyományos természetanalógiákat és toposzokat: a természet előjel nélküli, néma (némaságában pedig egyenesen fenyegető), s csak a megszólítás egyébként arrogánsan emberi gesztusával vonódik be a benne mozgó én belső dialógusába. És éppen a párbeszéd ilyen termékeny egyoldalúsága miatt válik a természet hallgatása a folyamatos újrakérdezés, és ennek nyomán a végtelen vizsgálódás táptalajává. Az egyik völgy sajátos illatának kiismerhetetlenségéről írva ezért zárkózik el a szerző a lehetséges magyarázatok kikényszerítésétől: „Meg lenne magyarázva, és a magyarázat által meg is halna azonnal. Meghalna az egész völgy, mint a többi hely. Ahogy a helyek és a dolgok meg tudnak halni a magyarázatok és a magyarázatokból következő tettek által.”

Az egyén kényszerű kiválása az egészből, és az emiatt érzett leküzdhetetlen honvágy válik a szubjektum leglényegibb tapasztalatává, ám a tapasztaláson keresztül mintegy domesztikálódik is az élmény, az idegenség maga válik otthonossá: „Ha van alapvető emlékem, akkor ez a különlet az. Hogy odakint minden eredendően ellenséges. Valahogy minden ellenemre van. Miközben szívfájdítóan otthonos.” Nem véletlen, ha Kertész Imre esszéi jutnak erről eszünkbe, ahol a sors megvonása válik sorssá, a létezésre való jog tagadása (koncentrációs tábor) létélménnyé. De míg Kertész ezt alapvetően társadalmi-történelmi tapasztalatként rögzíti, addig Győrffy egyfajta természeti-misztikus helyzetként látatja. Azok a legjobban sikerült írások a kötetben, ahol ez a két komponens egyensúlyban van egymással, ahol azonban a misztika felé billen a mérleg, vagy a természet tautologikus önmagyarázattá válik, a szövegek intellektuális izgalma is alábbhagy – szerencsére ez kevésszer fordul elő, s a gondolati dichotómia narratív meghaladására is akad példa, mégpedig a kötet egyik legerősebb és egyben leginkább novellaszerű szövegében az Átban. A

Haza tételmondata mégsem itt, hanem a (*Zúgó I.*) című írásban hangzik el, amikor is a hazából, mint országból való illegális ki- és belépés után azt a következtetést vonja le a szerző, hogy „a haza az elviselhetőbb halálfélelem az ismerős és megszokott díszletek között”. Első látásra talán száraz és pesszimista definíciónak tűnik, de az az igazság, hogy nem ismerem ennél pontosabb és érzékenyebb meghatározást a magyar irodalomban.

(Győrffy Ákos: *Haza Magvető*, 2012)

Krusovszky Dénes (Debrecen, 1982) József Attila-díjas költő.
Legutóbbi kötete: *A felesleges part* (2011)

MESE, HA MAGYAR

Mosonyi Aliz *Magyarmesék* című kötete illeszkedik abba a tendenciába, melyről mostanság hol felháborodottan, hol egyetértőleg szólnak, hiszen a „mi a magyar?” kérdésre adott válasz – mondjuk úgy – problematikus. Egyfelől lehet nagyon egyszerű, mint a deszka, másfelől összetett és bonyolult, némelyek az identitás legalább ötven árnyalatát játsszák egymásba válaszként, hogy végképp elbizonytalanítsák szegény magyart, aki csak azt szeretné megtudni, mi is ő valójában.

Mosonyi Aliz mesekönyve első pillantásra könnyed olvasmány, a cím egybeírt összetétele mégis elgondolkodásra ad okot, s ezt fokozza a kiváló borító: fekete alapon fehérrel rajzolt mézeskalácsszív, közepében egy tükröződő lapocska. Ha az olvasó belenéz, és eléggé magyarnak érzi magát, máris választ kaphat a fenti kérdésre. Vagy nem csak erre szolgál ez a tükör? Hiszen kissé maszatos, homályos, majdhogynem görbe. Ez a kiindulópont, amely – mint fentebb már írtam – elsőre egyszerű, de aztán meglehetősen bonyolulttá válik. S nincs ez másképp a kötetbe került mesékkel sem, melyeket Medve Zsuzsi rajzai gondolnak néha tovább, máskor megmaradnak az illusztráció szintjén.

A mesék két módon teszik tárgyukká a magyarságot: vagy egy személyen, vagy a közösségen keresztül. Volt egyszer egy szabómester, aki távolról is felismerhető ruhákat készített, s így, akik azt viselték, már messziről tudták, hogy a másik magyar. Volt egyszer egy csendes gyerek, úgy hívták, Toldi Miklós. Szeretett hajigálni, de csak a királynak engedelmeskedett, s az ő szavára odébb hajtotta az egész országot. És volt egy portás, Zsiga bácsi, aki egész nap az ablak mögött ült, és kérdezgette: Kihez tetszik jönni? És ezt folytatta otthon is, mígnem egy nap kiesett az ablakon. Nagy ember volt, mondták a magyarok. A mesék ezen része bájjal és kedvességgel fordul témájához, hétköznapi helyzeteket mutat be, néhol apró kis tanulságokkal. Történelmi vagy közéleti alakok is felbukkannak, s a mesék kicsit másképp beszélnek el történetüket.

Aztán volt egyszer egy mozisínész, aki tetszett a magyaroknak, hívták is, játszon náluk is. De az nem akart menni, ezért a magyarok aztán jól megsértődtek.

És volt egyszer egy énekesnő, Traviata, aki gyönyörűen énekelt. Elment a magyarokhoz is, de nekik nem tetszett, elzavarták. És volt egyszer három magyar harmonikás, akik minden zenét el tudtak játszani. A magyaroknak ez nem tetszett, ezért a harmonikások összepakoltak, és elmentek. És volt egyszer egy öreg gengszter, neki három fia. Egyiket Amerikába, a másikat Oroszországba, a harmadikat a magyarokhoz küldte gengszternek. A magyarok örültek is neki, de szerették volna, ha magyar nevet visel. A gengszterfiú ezt nem akarta, ezért elzavarták.

Csak a fentebbi példákából – és még említhetnénk párat – két dolgot feltétlenül le lehet szűrni. Egyrészt a „magyarok” kifejezés vállaltan általánosít, és egy olyan egységet jelenít meg/hoz létre, mely természetesen nem létezik, hiszen pont a felvonultatott egyes alakok és figurák jelzik nagyon érzékletesen, mennyire nem beszélhetünk egy ilyen típusú egységről. Másrészt van még egy tapasztalat: a „magyarok” mint közösség gyakran idegenkednek az idegentől. Ami nem nyeri el tetszésüket, az nem kell. Ha mindezt továbbgondoljuk, a következő kifejezések jutnak eszünkbe: idegenkedés az újtól, zárkózottság, gyors hangulatváltozás, pökhendiség és még sorolhatnám. Természetesen mindez annak fényében működik, ha elfogadjuk az általánosítást. Azt viszont nincs miért nem elfogadnunk, hiszen az egyes figurák bemutatása állandóan megbontja ennek az általánosításnak a problematikuságát. Éppen ezért Mosonyi Aliz meséi egyszerre hatnak kedves esti meseként és éles, kegyetlen paródiaként is, mely gyakorta elég pontos láttelepet nyújt aktuális problémákról is.

A számomra legkedvesebb mese, melyben kedvesség és kegyetlenség mindvégig egyensúlyban maradt, az a kötet végigolvasása után is a legelső kis szöveg: a jósnőhöz, aki tisztán látja a múltat és a jövőt, odamentek a magyarok is. A jósnő mindkettőt felírta egy papírra, majd lejegyzett nekik egy tortareceptet is. „Ezt ingyen adom hozzá, mondta. Legalább egyetek egy jót.” Nos, Mosonyi Aliz magyarmeséiből sok minden kiderül, csupán egyetlen jótanács hozzá: az olvasó legyen picit nyitottabb, mint a szereplők.

(Mosonyi Aliz: *Magyarmesék. Medve Zsuzsi rajzaival, Magvető, Bp., 2012.*)

IMÁDTAM A ROCK ,N' ROLLT

Robert Mapplethorpe képzőművész és Patti Smith zenész a hatvanas évek kulturális forradalmának idején, 1967-ben találkoznak. A chicagói munkások gyermekeként született Patti és a Long Island-i középosztálybeli Robert félig beteljesült szerelmének története bontakozik ki a Kölykökben, mint afféle XX. századi love story.

Mindketten 1946-ban születtek és mindketten hétfőn. Patti nyúlánk, vézna, tüdőgyulladásos csecsemőként csak azért maradt életben, mert apja egy forró vízzel teli, gőzölgő mosóteknő fölé tartotta. Később a „könyvekhez és a rock and roll-hoz

menekültem – 1961-ben így nézett ki a kamaszkori megváltás” – írja Patti, visszaemlékezve a Camdenben töltött évekre, máshol meg beavat eszmélésének pillanatába: „apám néhány alkalommal elvitt minket Philadelphiába a Szépművészeti Múzeumba. A szüleim keményen dolgoztak; négy gyerekkel buszra szállni és elzarándokolni Philadelphiába fárasztó és drága multság volt. (...) ekkor kerültem először szemtől szembe a művészettel. (...) A lelkem mélyén tudtam, hogy megváltoztam: rájöttem, hogy az ember képes művészetet létrehozni, és, hogy a művészet olyasmit lát, amit más nem.”

Tizenhatodik születésnapján szülei a *Diego Riviera csodálatos élete* című könyvvel lepik meg. „Épp egy szakszervezet nélküli gyárban kaptam állást azon a nyáron, triciklik kormányát kellett ellenőriznem. Nyomorúságos munkahely volt. Az álmodozás volt az egyetlen menedékem, miközben órákon át ismételtam a monoton mozdulatokat. A művészek társaságához akartam tartozni, az éhezésükhöz, a stílusukhoz, a fejlődésükhöz, az imáikhoz. (...) lelki szemeimmel Diego Fridájának láttam magamat, aki egyszerre volt múzsa és alkotó.”

Patti 19 évesen gyermeket hoz a világra, akit azonban sosem ismerhetett meg, nem foghatta karjában, mert nevelőszülőkhöz kellett adnia. Apja a tanári pályán remélt Patti számára felemelkedést, de teherbeesése után a főiskoláról kirúgták, úgyhogy gyári munkásként kellett folytatnia életét, míg össze nem jött a pénze a New Yorkba vezető útra. „Rimbaud lett az arkangyalom” – írja, felidéz-

ve, hogy a gyárban mogorva, írástudatlan asszonyok zaklatták, kommunistának bélyegezték, mert idegen nyelven olvasott. Húszévesen, élete fordulópontján ellátogat Philadelphiába, ahol Jeanne d'Arc szobránál ismeretlen gyermekére és az orléans-i szűz emlékére megfogadja, hogy lesz belőle valaki.

Robert viszont biztonságban és jó körülmények közt nőtt fel. „Nem volt egyszerű kitörnie abból a családból” – írja Patti, majd így folytatja: „miután kiszabadult apja árnyékából, hátat fordított az egyházi, kereskedelmi és katonai pályák lehetőségeinek, rátalált az LSD-re és egy életre eljegyezte magát a művészettel.”

A Kölykök egyfajta bedekker az időutazáshoz, ami az olvasóra vár az Amerika második világháború utáni három évtizedét megidéző önéletrajzi történetben. Látjuk Pattit és Robertet felnőni – utóbbit kissé zanzásítva, mert a zenész-író óhatatlanul a saját élményeire koncentrálnak. „Kezdetben ott aludtam, ahol tudtam, olyan is előfordult, hogy folyosókon, egy-egy ismerős ajtaja előtt. (...) A Central Parkban, temetőkben, vagy metrószerelvényeket, kapualjakat kerestem. A szabad ég alatt néha arra ébredtem, hogy felráz egy idegen kéz” – írja New Yorkba érkezése első időszakáról, mikor is a „szabad vagyok, szabad vagyok” mantrát kénytelen lecserélni az „éhes vagyok, éhes vagyok” mantrára.

Anyja, aki pincérnő volt, egy rend munkaruhával engedte útjára a Philadelphia-közeli kisvárosból, Camdenből, de Patti felszolgálónői karrierje tisztavirágéletű lett, s Roberttel való találkozásakor már könyvesbolti eladóként látjuk viszont. Kapcsolatuk kezdetén Patti a kenyérkereső, bár Mapplethorpe hébe-hóba strichelni jár, részben, hogy kiegészítse a szegényes kasszáját, részben, hogy a fiúkhöz való vonzalmát mindkettejük előtt leplezze. Patti a szexmunkát a magáéval egyenértékű *nem szeretem munkaként* értékelte, amiből a befolyó pénzt lakbérre, evésre, ivásra és persze az akkoriban még mindkettejük által szenvedélyesen űzött képzőművészeti tevékenységhez szükséges kellékekre, festékre, ceruzákra, papírra költötték. Robert képei előbb-utóbb elkeltek, mindkettejük számára hihetetlen összegekért. Az áttörést a Scott Fitzgeraldot feleségével megörökítő portréja jelentette.

Patti Robert múzsája lett. Robert pedig, a számos művészbarátot beelőzve, énekesi pályát jósolt Pattinek. Színpadi képességeit már egy-két off-off Broadway színészi teljesítménye is előrejelezte, de költőként is felbukkant irodalmi

performanszokon – lakásokon és kocsmákban. 1971-ben a barátok biztatásán felbátorodva végül az Allen Ginsberg által kezdeményezett, s a Szent Márk templomban évente megrendezett költészeti maratonon először mondta el verseit zenei aláfestéssel, mintegy zenekari pályafutása kezdeteként.

Közben Mapplethorppal alkotott párosuk egyre inkább kikerülhetetlen lett a szubkultúra sürgés-forgásában. Leginkább a korszakos zenészek és a Factory legbelső köreihez tartozók törzshelyén, a Max's-ban látjuk őket ücsörögni. A hely méregdrága, de tulajdonosának a névtelen tehetségek és a nagy sztárok egyként a gyöngéi. Az ingyencsinosok az idő előrehaladtával egyre közelebb kerülnek a hön áhított VIP-szobához, szó szerint egyre beljebb jutnak a zegzugos bárban, hogy végül a legnagyobbak törzsasztalánál, Janis Joplin és Warhol társaságában kössenek ki. Útközben Ginsberg, Burroughs, Hendrix, Morrison társaságában bukannak fel. Látjuk nemzedékük legjobbait eltávozni, a „ híressé-
sosem-lettek” és a világhírűeket egyaránt, akik mind Pattiék barátai lettek, vagy lehettek volna, ha időközben meg nem halnak. Nagy a nyomulás – de még nagyobb a szeretet, ami hol szolidaritásként, hol rajongásként lengi körül a könyvben megidézetteket.

A háttérben időközben lecserélődnek Amerika díszletei a holdraszállás, a Kennedy-gyilkosságok, a vietnami háború képeire, kiegészülve a hatvanas évek hippikorszakának kellékeivel. És látjuk 1968 szentjeit a Szent Márk téren, a csíkos trapéz nadrágos, kopott katonai dzsekis fiúkat karjukon a batikolt pólós lányokkal, míg az Electric Circus ajtóin a White Rabbit taktusai szűrődnek ki.

Hát, igen! Boldogok a hatvannyolcat hatvannyolcban megélők – viszont, akik mindebből kimaradtak (geopolitikai okokból, vagy, mert még meg sem születtek) a Kölykök olvasóiként legalább első kézből csodálkozhatnak rá a korabeli valóságra. Ki gondolta volna például, hogy Joplin minden mondatát így fejezte be: Haver! És míg a többiek isszák az istennő szavait, ő a whiskeyt nyalkalja, mégpedig üvegből, már kora délután egy házibuli jellegű próbán, a társaság középpontjában trónolva. Ámbár egy motoros csajnál ez a minimum, haver, úgyhogy ezen lepődünk meg a legkevésbé.

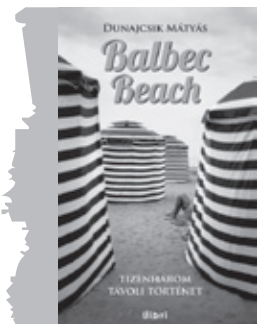
E misztikus pillanathoz a Chelsea Hotel komfort nélküli szobáján át vezetett Patti és Robert útja, ahol az egyetlen luxus maga a Chelsea Hotel volt. Itt la-

kott Dylan Thomas is a maga idejében, és itt kerültek végleg sínre hőseink is, bár kapcsolatuk (legalábbis nő-férfi vonatkozásban) is itt kezdett fellazulni. Patti művészi elkötelezettségének egzisztenciális alapja a proletár lét volt, nem véletlen, hogy nagy életeseményeinek is a korabeli baloldali művészeti törekvések és alkotások szolgálnak hangulati környezetül. Diego Riverán kívül többször is hivatkozik Majakovszkijra, s Guernica bombázásának évfordulójához köti első gyermekének születését.

A siker nem váratott sokáig magára – néhány éven belül Patti és Robert a New York-i és a világ underground kultúrájának sztárjai lettek. A középosztálybeli fiú és a proletár sorsból a művészlétbe feltörő lány szellemi kapcsolata tartósan bizonyult, habár családot mindketten mással alapítottak. Lelki közösségüket, kettejük egymás emberi és művészi értékeibe vetett hitét nem tudta megbontani Mapplethorpe coming out-ja sem. Barátságuk Robert AIDS-ben elszenvedett haláláig, 1989-ig tartott – s mint az a Kölykökből is látható, Pattiben azóta is él, töretlenül.

(Patti Smith: Kölykök, Magvető, 2012)

Bárdos Deák Ági (Budapest, 1956) 1981-től a Kontroll Csoport énekes, 1985-ben megalapította az Ági és (a) Fiúk zenekart, majd 2006-ban a Bardo projekt zenekari formációt. Első szépirodalmi írása 2002-ben az ex-Symposion Magánnapló című számában jelent meg.

BERLIN. BUDAPEST. BALBEC.

„Tizenhárom távoli történet.” Távoli, ám nem a szó elvont, költői értelmében, hanem eseményekkel, szereplőkkel, nosztalgiaiával és – ami találébb – pontos emlékezettel. Legyen szó időről, térről, egy valamire való novellának át kell tudnia ívelni rajta, és mindezt gyorsan, észrevétlenül, az első mondatok környékén, hogy az olvasó máris akkor és ott lehessen.

Gondolhatnánk az emlékek finoman kapcsolódó, regényes sorára, Proustra, kinek hangsúlyozása az utolsó szövegben egészen direkt módon valósul meg (*M. Proust: Emlékeim Sigmund Freudról*).

Ám ezt leszámítva jelenléte jóformán árnyékszerűnek mondható: amit Dunajcsik prózája megörökölhetett tőle, az nem más, mint a jól ismert érintőlegesség, amivel az elbeszélés viszonyul a felvillanó vágy- és emlékképekhez, melyeket összekapcsol, feldolgoz a játékos írói tudat.

A címadó szöveg (egykor Proust által elképzelt) helyszíne voltaképpen nem létezik, inkább egy vágyképek által körvonalazott partként gondolhatunk rá, a nyugalom tartományaként, ahol „*már nem lakik senki, a város csak önmaga kísértete, a tengert pedig beszenyyezik a part mellett elhaladó olajszállító hajók*”. Hogy itt mi történik az írással eltöltött napokban, egy néha felhívott szobapincérel, rosszul elkészített tejeskávával a fűtetlen szobában, nem a cselekményesség szempontjából érdekes, éppen csak keretez, ráhangol valamire, ami a következő történetekben végbe megy. Mindig más helyszínekkel találkozunk, az események elbeszélője különböző fiktív személyek bőrébe bújjik: járhatunk egy Pestszentlőrincen alkotó képzőművésznél, aki állapotpreparátumokat készít, és akire nagyanyja ráhagyja saját lábát, hogy az elbeszélő egy installációjában használja fel (*Elefánt*), a *Piccoló Nicicco* című darabban pedig egy magányosan élő képzőművész, Kárló bácsi hívja meg unokaöccsét Velencébe.

Érdekes perspektívát nyit a *Berlin alatt a föld* című rész. A történet egy metró-témájú grafikákból álló képsorhoz kapcsolódik, melyeket Plinio Ávila rajzolt berlini vonaljegyekre, bérletekre. Az apró képekre skiccelt utazókhöz, a vágányok és peronok nyúlánk perspektívájához egy szimultán történet kapcsolódik, amely az S/U-bahn vonalán egykor metróvezetőként dolgozó apafigura köré íródik. Egy kép és egy bekezdés kerül egy oldalra, mely szerkesztési elv az ol-

vasástól valamiféle türelmet kér, a lassan kibontott történet pedig az emlékezet többszörös játékának jelentőségére teszi a hangsúlyt: egy apa emlékeire, aki csak az egymást keresztező sínpályák dimenziójában él, később pedig az Alzheimer-kór miatt csak régi eseményeket képes felidézni, és egy fiú soraira, melyek közös élményekről mesélnek, megteremtve egy immár közös földalatti narratívát. A *Szex és irodalom* című szöveg a pornográfia de Sade-féle filozófiájában kalandozik a saját tapasztalatok, a műfordítás problémái és az irodalom által körülírható vágy viszonyának jegyében, és „irodalmissága” miatt érdekesen összeeseng később a *Szerb Antal megkísértésével*, mely novella egy homoszexuális elbeszélő és egy leszbikus nő közös szövegrírásától egyéjszakás kalandjához vezető folyamatot mutat be. Betervezendő az útitervebe egy pozsonyi hajóút is (*Szlovák tangó*), ahol egy magyar költő régi szerelmébe botlik, majd Április Emma egy Berlinből visszatért énekesnő múltjában nyomozhatunk *A láthatatlan Budapestben*, amely egy Fuharos utcai fiúkupleráj falai közé vezet, ahol egy tengeri szakács apa életének titkos helyszínén járunk.

Dunajcsik az emlékek tódulásából adódó terjedelmi potenciállal nem él, a prousti nagyregény ilyen módusait saját rövidprójájának viszonyai közé sűríti. A címadó szöveg voltaképpen indulásra buzdít, egyszersmind megérkezésre is – „tartani valahonnan valahová”: mely lehetne egyébként minden élvezetes olvasmány kritériuma, ám a *Balbec Beach*-kötet esetében szerkesztőelvként jelenik meg. Jóllehet a szerző számos átalakított vendégszöveggel népesítette be a könyv oldalait, a kötetben található tizenhárom írás olvasásakor azonban nem kell megfejtetni az irodalmi utalások céljait, elég ráhagyatkozni a mottókra és a cselekményre. Ez utóbbi sokszínűnek mondható, ezért a *Balbec Beach* kapcsán nehéz végszavazni, éppen annyira, mint kiemelni bármely mozzanatot az egymás mellé rendeződő események közül. Úgy tűnik, a könyv olyan gyűjteményt fog közre babakék kartonkötésében, ami Tigris Lili, a Fuharos utcai madame konyhájában sorakozó üvegek sorára hasonlít, melyekbe Április Árpád felesége öntötte a Duna folyton változó színű vizét, mikor egy-egy szeretője elhagyta.

(Dunajcsik Máttyás: *Balbec Beach*. Libri Kiadó, 2012)

Éles Árpád (Budapest, 1984) PhD-hallgató (SZTE - BTK Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék)

„Vedd ezt a gémet hasonlatnak, mondtam. Arra, amire akarod”. Egyszerűen nem tudom kiverni a fejemből ezeket a Schein-mondatokat, miközben Márton László *Te egy állat vagy!* című könyvét olvasom. Nem, kedves Olvasóm, tévedsz, ha azt gondolod, nekem aztán egyre megy: hogy állat és állat között nem tudnék különbséget tenni. Soha el nem hagyná a számat ilyesféle mondat, hogy „sötétben minden tehén fekete”, s ha valaki mondaná is, azonnal rávágnám: igen, barátom, mégsem mindegyik egyformán az. Mert sokszor épp a látszólagos egyforma-ság a különbözőség melegágya...

Azt azonban mégiscsak el kellene magyaráznom, hogy mi köze a Schein-idézetnek Márton László textusaihoz. A kötetben található elbeszélések címe kivétel nélkül valamilyen állatnév, és ennek megfelelően minden elbeszélés (fő) szereplője egy-egy állat (na meg persze néhány ember), amely túlmutatva ennen magán, mindig jelent valami mást is. Hogy mikor mit? Lásd az előbbi idézetet.

Mindazonáltal az állatok szerepe ezekben a szövegekben igen sokrétű. Egyes történetekben úgy vannak jelen, mint az élet mindennapi szereplői – ha például egy egeret látunk dideregni a Kolozsvár felé közlekedő intercity vécédeszkáján, az ugyanolyan természetes, mint az, hogy hétfő van, odakinn pilinkél a hó, vagy, hogy a román szerelvényeken nincs fűtés. Máskor az állatok hangsúlyos jelenléte mintha az antropocentrikus világkép ellenében hatna. Hozzájuk képest történik minden. A polip mint szövegszervező elem – írhatnám, s lám, írom is. Ha vigyázó szemünket épp *A polip* című szövegre vetjük, és megpróbáljuk meghatározni a szatyorban rothadó poliptetem történetbeli szerepét, hát csak ezt mondhatnánk róla: azért van, hogy szöveg legyen belőle. Miatta jön létre minden körülmény és minden szereplő. Vannak azután olyan történetek is, ahol az állat hiánya – az állat épp a hiányával van jelen – révén kerül a látóterünkbe valamilyen társadalmi jelenség, a közelmúlt egy „feldolgozatlan” szegmense, elvar-

ratlan szála. Ki ne venné észre *A szürkegém* című elbeszélés pernye-darabjainak keringésében, majd az azt követő erősen ironizáló magyarázatban a romagyilkosságokra való utalást? Hát az, aki a pernyedarabokat varjúrajként azonosítja, aki szándékosan nem kíván tudomást venni a „házfelgyújtósdí” nevű társasjátékról. Jó példa továbbá arra, hogy miként lehet jelen az állat a maga hiányával a történetben az előbbieken már említett *Az egér* című elbeszélés, amelyben tulajdonképpen nem is az egér a főszereplő, annál is inkább az *egérszag*, mely elvegyül a vonatkupék nehéz levegőjével.

De már a kötet cím is milyen különös, nem megszokott. Mert provokatív, ergo figyelemfelkeltő – olyan, akár egy kiszólás az olvasóhoz; és ezzel az egyes szám, első személyű megszólítással rögvest megköttetik az olvasási szerződés, megindul az önazonosságkeresés és megerősítés folyamata. Mondhatnám, kezdetét veszi a vadászat – azzal, hogy faljuk a sorokat, és közben egyre csak keressük magunkban az állatot és az embert. Vizsgáljuk a határvonalakat, az elmosódott, elkent kontúrokat, a különbözőségeket és hasonlóságokat. Ám ez a vizsgálódás többnyire korlátokba ütközik, ugyanis sokszor szinte lehetetlenné válik az azonosítás, nem tudunk különbséget tenni ember és állat között, mert a viselkedésük nem egyértelmű bizonyíték mivoltukra. Egy módon húzhatja meg az ember a határt: kimondással. Mert az ember hisz a kimondás mágikus erejében. Ezért hangzik el már a kötet második oldalán a címadó mondat: „Dásenyka, te nem vagy ember! Te egy állat vagy!” Majd később találkozunk vele *A makákó* című szövegben is: „Figyelj már, öreg! Te nem vagy ember, bazmeg, te egy állat vagy! Mi a fasznak dühöng benned az intelligencia?” És ott van ez a mondat – vagy valamely variánsa – szinte minden elbeszélésben, mindig egy kicsit kiegészítve, tovább mélyítve az állat-ember-azonosítás problémakörét.

Az azonosítás szempontjából gondot okoz továbbá az is, hogy sok esetben az állatmetafora hatásköre kiterjed az elbeszélések többi szereplőjére, mintegy beszippanítja őket. Erre példaként ismét *A polip* című szöveget tudnám felhozni, ahol lassan minden szereplőről kiderül, hogy rendelkezik valamilyen poliptulajdonsággal: Robi úgy tapad rá más emberekre, akár egy polip a tapadókorongjaival, barátja Platina, amint kezébe temeti arcát, az arca előtt kalimpáló ujjával szintén a polip mozgását idézi. Erről eszembe jut az egyik diákom mondata:

1 SCHEIN Gábor: Túl a kordonokon, In: Éjszaka, utazás, Kalligram, Pozsony, 2011.

„működés közben a metafora közelében tartózkodni veszélyes”! Nos, kedves Olvasó, jó lesz vigyázni!

Miközben olvastam ezeket az elbeszéléseket, azon gondolkodtam, hogy vajon milyen szerepet töltenek be az állatok az ember életében. Mit kapunk azért cserébe, hogy képesek vagyunk gondosan bezacskózni kutyánk gőzölgő ürülékét az utcán, hogy hetente átmoszuk teknőcünk undorító, algás akváriumát, a benne található köveket, melyek a természetes élőhely illúzióját hivatottak megteremteni, és az apró rákmaradványokkal, lárvákkal telerakódott, szörcsögő vízszűrőt (mely ugyanakkor tudatosítja kedvencünkkel, hogy a természetes élőhely csak illúzió)? Végül arra jutottam, hogy semmi sem nyilvánvalóbb ennél: erről szól az ember élete, hogy tudniillik körülveszi magát más élőlényekkel, emberekkel és állatokkal, hogy aztán azok viseljék a rossz döntései következményeit, hogy emlékeztessék őt a múltjára (gondolhatunk itt *A papagáj* című nagyelbeszélésre is, amelyben a hajdani színésznőt, Nagyell Violát a papagáj rikácsoló hangja – Fűzfa! Fűzfa! Fűzfa! – emlékezteti egykorvolt életére, a nagy szerepekre, és szeretőjére, Évára), esetleg rajtuk tölthesse ki mérgét, hogy beteljesítsék perverz vágyait etc.

Ezektől a történetektől mindenből kapunk egy keveset. Márton László rendkívüli érzékenységgel reflektál hajdani és aktuális társadalmi jelenségekre. A *Te egy állat vagy!* című kötet egy kiváló szociografikus bestiárium, értelmező kézi-szótár, anekdotagyűjtemény, korrajz. Magas irodalom.

(Márton László: *Te egy állat vagy!*, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2011)

Barlog Károly (Zenta, 1986) író, a vajdasági Híd Kör alapító tagja, Budapesten él. Első kötete Maxim címmel jelenik meg idén, az újvidéki Forum Könyvkiadó gondozásában.

Hévíz, az élet forrása!

Hévízen a természetes gyógyítás és az egészségmegőrzés szinte minden eleme megtalálható, melyek apró részecskéként egymáshoz illeszkedve kerek egészet alkotnak. Ez a kerek egész egy szóval úgy írható le, hogy egészség.

Hévízen – amellet hogy visszanyerhetjük egészségünket – számos lehetőség kínálkozik arra, hogy megőrizzük testünk aktív fizikai állapotát, erősítsük szellemi frissességünket, valamint megtaláljuk a lelki harmóniát, a nyugalmat.

Az aktív mozgásprogramok, vagy a tartalmas kulturális rendezvények és fesztiválok, mind-mind a feltöltődést segítik. Egy hévízi üdülés után energikusan tudunk szembenézni a hétköznapok kihívásaival.

Ízelítő a fürdőváros kulturális értékeiből:

- Árpád kori műemléktemplom az Egregyi városrészben
- Római kori romkert és a római katona sírja
- Muzeális Gyűjtemény tárlatai: Karády 100 – fotókiállítás, A Világon egyedüli - Balneológiai és helytörténeti kiállítás, Dr. Moll Károly orvostörténeti emlékszoba
- Fontana Filmszínház
- Szentlélek templom, Református-evangélikus templom, Jézus szíve templom

Tipp:

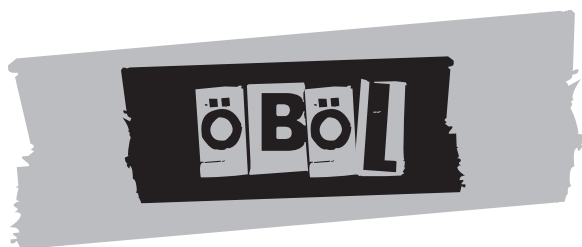
3+1 Téli Álom Hévízen

Plusz 1 éjszakát ajándékba adunk minden kedves vendégünknek, aki legalább 3 éjszakát Hévízen tölt *2012. november 1. és 2013. március 10. között* (hétköznapokon, kivéve ünnepnapok)! Ismerje meg Hévíz varázslatos téli arcát, ússzon nyíló tavirózsák között, a gőzölgő termáltóban! A Téli Álom akció keretében **1 órás jégpálya belépővel**, helyi termék kóstolóval, adventi programokkal, **ajándék mézeskalács szívvel** és a szállásokon további meglepetésekkel kedveskedünk Önnek.

Az akcióban résztvevő szálláshelyeket megtalálja honlapunkon: a www.heviz.hu/heviz_tel címen.

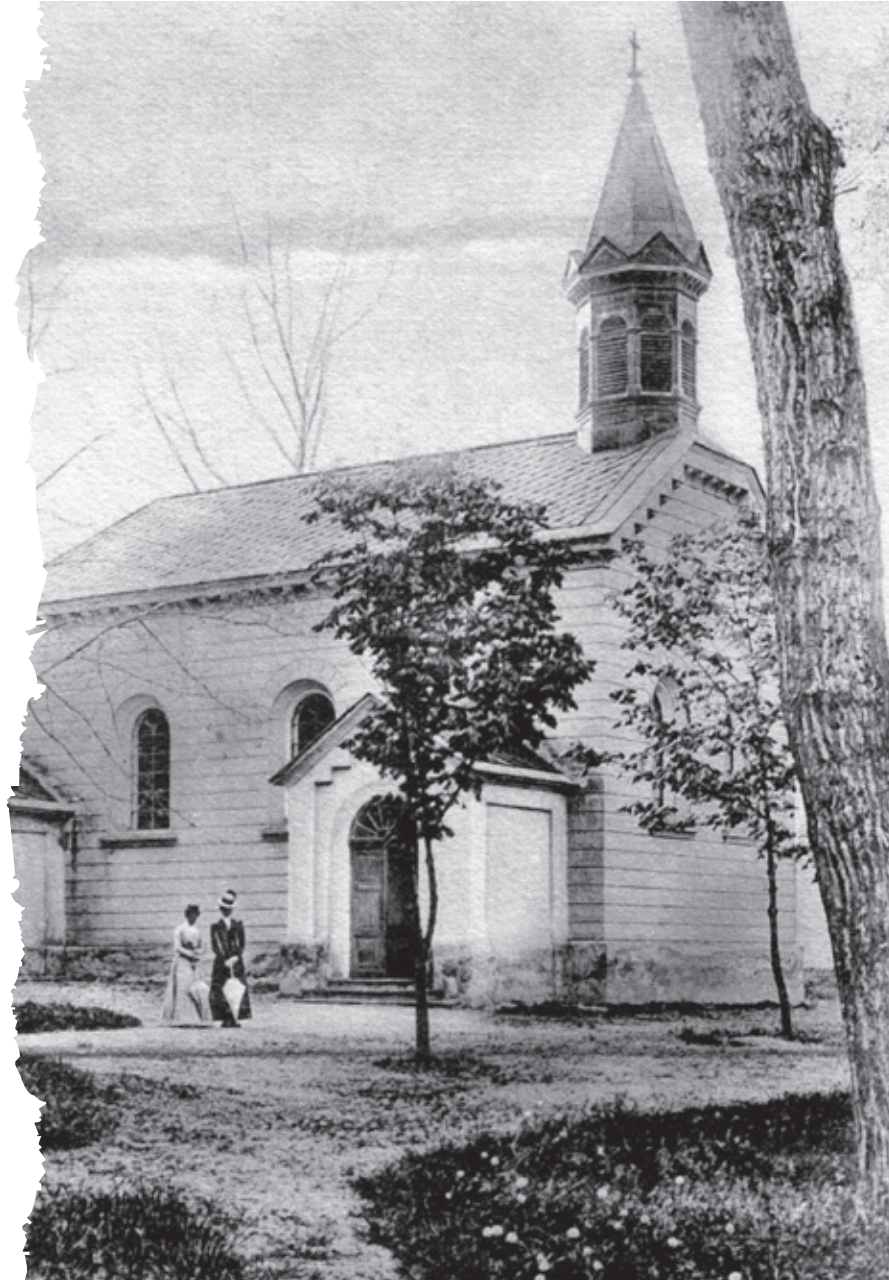

Szántó Endre

A BOLDOG BÉKEIDŐK FÜRDŐVENDÉGEI

Hévízfürdő forgalmának növekedésével számos nevezetes vendég fordult meg a 19. század második felében a fürdőtelepen. Különösen a vármegyei urak, a Hertelendyek, Bezerédiak, Bogayyak, Weörösök stb. kedvelték a tóban való fürdőzést. Szabó Imre szombathelyi püspök és a híres sümegi Ramasetter Vince kékfestő gyáros feleségével minden évben felkereste a fürdőt. Híres pincéjéből Ramasetter a legkiválóbb borokat vitte Hévízre, melyekkel Vas, Zala, Somogy nemmes urainak kedveskedett. Hévízen a kor legkedveltebb cigányprímása a sümegi Árvay Jancsi volt. Szabó Imre szombathelyi püspök valósággal szerelmese volt a tónak, amelyre még külön kis fürdőházat is építtetett magának.¹

Szabó Imre szombathelyi püspök 1873-ban, a Margitszigeten fázott meg egy nagy esőben, és ebből alakult ki egy ízületi betegsége, amit Hévízen kezeltetett. A jó kedélyű, joviális alkatú püspök orvosai tanácsára 1873. június 24-étől augusztus 22-ig Keszthelyen és Hévízen tartózkodott, ahol bajai enyhültek, de nem szűntek meg. 1874-ben ismét használta a hévízi fürdőt, és majdnem teljesen meggyógyult. Ezt követően, mint mondani szokta, „hálából” minden évben megfordult Hévízen, melynek valódi pátriárkájává lett. Minden beteghez volt vigasztaló szava; ismert mindenkit, és kedélyesen elbeszélgetett gazdaggal, szegénnyel ugyanúgy.

1875 júliusában Eötvös Károly (1842-1916) látogatott Hévízfürdőre 1854 után immár másodszorra, mégpedig Gyulai Pál (1826-1909) társaságában. A hévízi tartózkodásról Eötvös Károly részletesen beszámolt az *Utazás a Balaton körül* című könyvében. Innen tudjuk, hogy a társaság a fürdősétányon találkozott Szabó Imre (1814-1881) szombathelyi püspökkel és kísérelőjével, Nagy János (1809-1885) szombathelyi kanonokkal, a Magyar Tudományos Akadémia legrégebbi tagjával.

„A fő sétaút a tó nyugati partján akkor is megvolt már, mint most, s erdélyi barátainkkal végigmentünk rajta, hogy mindent lássunk. Visszatérőben találoztunk két hatalmas jó alakkal. Szemközt jön felénk együtt mind a kettő.

Két nagy fej, kövér és borotvált, a tetején mind a kettőnek fényes, bolyhas selyemszőrű fekete kalap, az arc egyenlően kövér, egészséges és mosolygó. Egyenlően széles vállak, domború mellek s önérzetes kerek hasak. Magyar ruha, magyar nadrág, magyar csizmák, de a sarkantyú mégis hiányzik róluk.

¹ N. Szabó Gyula: Hévíz monográfiája, Nagykanizsa, 1931., Délzalai Nyomda és Lapkiadó Vállalat

Húsz lépésről jól láttuk, hogy mind a kettő magyar pap, de igazi. Ha ők nem magyar papok: akkor nincs többé magyar pap a világon.

Gyulai Pál ismerte mind a kettőt, de úgy vettem észre: Salamon és Szilágyi is, sőt még Szentirmay barátom is. Én egy lépéssel hátrább álltam, mikor összeértünk; - úgy is illelti egyéb okokon kívül is, mert én voltam a legfiatalabb. De azért Gyulai Pál úr sietett a két papot nekem is bemutatni.

– Szabó Imre szombathelyi püspök! És Nagy János szombathelyi kanonok és az Akadémia legrégebbi tagja. (1833 óta.)

Nagy János vidám és nemes lélek volt, magam is igazán megszeretem hévízi rövid időzésünk alatt. Hatalmas hangja, jóízű adomái; – ha kacagott, minden madár felröppent a hévízi nyárfákról és jegenyékről.²

Eötvös Károly és baráti társasága a hévízi iszappal is megismerkedett, pontosabban „jól megnézték azt”. Véleményük – különösen Eötvösnek a csehországi Franzbadban tapasztalt kellemetlen emlékei hatására – lesújtó és gúnyos volt az iszapról, mely szerintük tisztátalan, kórokozókkal teli és csupán a betegségek terjesztésére alkalmas.

„Jól megnéztük azt a Hévizet; vizét is, iszapját is, tavának alakját is, terjedelmét is. Kevés lehet ilyen a föld kerekégén.

Iszap! E szó fölött ugyancsak hangos társalgásba keveredtünk. De nem úgy, mint orvosok, betegek, vegyészek, földtantudósok, vagy bármiféle szakértők. De nem is úgy, mint nyavalyások, fürdővállalkozók, vagy vendéglősök. Hanem úgy, mint ép szem és józan ész, amely ritka természeti tüneményre botlik, s azt megfigyeli, ahogy tudja.

A Héviznek iszapja van. Az iszap a tó fenekén nyugszik, fölszínre soha nem jó, lehet a rétege egy lábnyi, két lábnyi mély, néhol talán vékonyabb, másutt talán vastagabb. Aki fürdik: benne tipródik. Akinek tetszik, s termete elég magas hozzá: lefúrhatja magát az iszapba térdig is, mélyebbre is.

Azt mondják: ez az iszap sok betegség ellen használ. Különös iszap is ez. Mint-ha lencsehéj alakú és nagyságú pikkelyekből állana. Szentül hiszem, használ annyit, hogy nem ártalmas, s addig nem is lesz ártalmas, míg az eddigi módon természetesen használják s nem pénzért mérik a betegeknek.

2 Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül, 1907. Salamon Ferenc (1825-1892) történétíró, hírlapíró, Szentirmay József '48-as honvéd, Szilágyi Sándor (1827-1899) történétíró

Az 1877-ben épült fürdőkápolna és oltárképe (Probatica piscina – csodálatos hálszaporítás)

Azt állítottam, s ma is erősen álok mellette, hogy a polgárosult világ gyalázatosabb csalást nem ismer és soha meg nem honosított, mint az iszapfürdővel való gyógyítást. Undokabb és veszélyesebb ez mindenféle csalásnál, s jobban zsarolják vele az embereket, mint a építőszerekkel, hajnövesztő kenőcsökkel, hamis kártyával, lófuttatással, s egyéb hitvány kuruzslással. Az orvosi tudománnyal jó- és rosszhiszeműleg sok szédelgést követnek el, de a gyakorlati tudományágnak soha le nem mosható szégyene marad, hogy volt idő, amikor ennek művelői el-

tűrték, hogy aljas nyereszkedési vágyból a fürdővállalatok iszappal is zsarolják és bolondítsák a legérzékenyebb közönséget, a betegeket.

Nem hiszem, hogy magyar elmének furfangja szülte. Efféle aljasságra kezdeményezőleg a magyar lélek nem lenne képes. (...)

Az iszap hasznosságáról a társaságban végül komoly vita kerekedett. Ha van hasznos szer az iszapban – vélekedett Salamon Ferenc történetíró-hírlapíró –, tessék azt magát betenni a fürdővízbe, de az ártalmas és rút iszapot akkor se használni. Vitánk oly hangos lett a tó partján a fürdővendégek megálltak s ránk bámultak. Legalább megtudták, kik vagyunk.³

Festetics Tasziló gróf a Szabó Imre szombathelyi püspök iránt való tisztelettől indítván a fürdőtelep északi oldalára 1877-ben egy kápolnát építtetett, ahol a püspök többször is misézett, „sőt még másvallásúak is siettek, hogy az „aranyházú szónokot” – amint őt nevezték – meghallgathassák.”⁴

A kápolna hossza 14,5 méter, szélessége 8,1 méter, alapterülete 174 m² volt. A kápolna egy imaházból (két oltárral, 16 paddal), egy bejáró előcsarnokból és

sekrestyéből állt. Kőből és téglából épült, két bejáratú, sima meszelt épület, palafödéssel, bádoggal burkolatú toronnyal. Szép oltárképét (Probatica piscina – Csodálatos halszaporítás) Szabó Imre püspök egy ismeretlen festővel készítette. A kápolna ablakainak művészi üvegfestményei a magyar szenteket ábrázolták, Zsellér Imre művészi kivitelezésében.⁵

Szabó Imre szombathelyi püspökkel és az étteremben muzsikáló Árvay Jancsi cigányprímással történt meg egyszer, hogy amikor a prímás a vacsorázásnál muzsikált, a kápolnából beleharangozták a muzsikájába a nyolc órát. Jancsi csak húzta tovább. Mikor a nótának vége szakadt, a püspök odahívta a prímást.

– Édes fiam, szépen tudsz muzsikálni, de azt jegyezd meg magadnak, hogy harangzúgáskor hagyd el a nótát. – Ezzel egy aranyat adott neki.

Ettől kezdve Jancsi nyomban letette a hegedűt a nóta derekán is, ha megcsendült a nyolccórai harangzó.⁶

5 MOL FCsL P. 284. 11. csomó. Hévízfürdő – Bérleti szerződések, leltárak 1893-1944. Csomószám 2756. 1908. évben Hévízen az összes épületek állása, Uo. Épületleltár, Keszthely, 1933. június 21., N. Szabó Gyula: Hévíz monográfiája, Nagykanizsa, 1931., Délzalai Nyomda és Lapkiadó Vállalat
6 Keszthelyi Hírlap, 1913. december 28., Hévízfürdő 63 évvel ezelőtt és most., N.B.

Szántó Endre (Eger, 1954) helytörténész, 1993 és 2006 között több útikönyve is megjelent Hévízről és környékéről.

3 Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül, 1907.

4 Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története II. Szombathely, 1929.

